

**MUHYİDDİN KÂDİRİ'NİN
NASİHAT-NÂME ADLI DİVÂNI
(İNCELEME - METİN)**

(Yüksek Lisans Tezi)

Serap DAĞDELEN

Kütahya – 2011

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**MUHYİDDİN KÂDİRÎ'NİN
NASÎHAT-NÂME ADLI DÎVÂNI
(İNCELEME-METİN)**

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Muvaffak EFLATUN

Hazırlayan:
Serap DAĞDELEN

Kütahya - 2011

Kabul ve Onay

Serap DAĞDELEN'in hazırladığı “Muhyiddîn Kâdirî'nin Nasîhat-nâme Adlı Dîvânı (İnceleme-Metin)” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

...../...../2011

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Yrd. Doç. Dr. Muvaffak EFLATUN (Danışman)		
Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÜNEŞ		
Yrd. Doç. Dr. Atilla BATUR		

Doç. Dr. Abdullah YILMAZ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Muhyiddîn Kâdirî'nin Nasihat-nâme Adlı Dîvânı (İnceleme-Metin)” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2011

Serap DAĞDELEN

Özgeçmiş

10 Mart 1985 tarihinde Kütahya'da doğan Serap DAĞDELEN, ilköğrenimini Afyon Hocalar İlköğretim Okulu'nda, orta öğrenimini Afyon Emirdağ Ortaokulu'nda tamamlamış ve 2002 yılında Kütahya Kılıçarslan Lisesi'nden mezun olmuştur. 2008 yılında Erciyes Üniversitesi Yozgat Fen-Edebiyat Fakültesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirmiştir. 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Dicle Üniversitesi Çermik Meslek Yüksekokulu'na Türk Dili okutmanı olarak atanmıştır ve halen bu görevini sürdürmektedir. Evlidir.

ÖZET**MUHYİDDİN KÂDIRİ’NİN NASİHAT-NÂME
ADLI DÎVÂNI (İNCELEME-METİN)****DAĞDELEN, Serap****Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı****Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Muvaffak EFLATUN****Temmuz, 2011, 189 sayfa**

Bu tez çalışmasında muhteva açısından klâsik Türk edebiyatında birçok örneğine rastlanan manzûm nasîhat-nâmeler arasında gösterilen ancak çeşitli nazım şekillerinden oluşmuş bir dîvân olduğunu düşündüğümüz Muhyiddîn Kâdirî’nin eseri bilimsel usûllere uygun olarak incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde Muhyiddîn Kâdirî’nin hayatı ve şahsiyeti mevcut kaynaklardan ve eserin içeriğinden yararlanılarak incelenmiştir. İkinci bölümde eser şekil özellikleri, dil ve üslûp özellikleri ile muhteva özellikleri açısından değerlendirilmiştir. Bu çalışmadan elde edilen bulgular sonuç bölümünde değerlendirildikten sonra üçüncü bölümde eserin eski yazılı metni transkripsiyon sistemiyle yeni yazıya aktarılmıştır. Bu çalışmanın amacı eserin eldeki nüshasını bilim dünyasına kazandırmak ve daha geniş incelemelere kapı açmaktır.

Anahtar Kelimeler: Muhyiddîn Kâdirî ve Dîvân’ı.

ABSTRACT**THE DIVAN OF MUHYİDDİN KÂDIRÎ
IN THE NAME OF ADVICE WORK (ANALYSIS-TEXT)****DAGDELEN, Serap****M.A. Thesis, Department of Turkish Language and Literature****Supervisor: Associate Professor Muvaffak EFLATUN****July, 2011, 189 pages**

In this work of thesis study, the work of Muhyiddîn Kâdirî which is suggested among the poetical advised works which are available in the classical Turkish literature but is thought as a divan which is comprised of different types of verses, are examined according to scientific methods. In the first part of the work, the life and personality of Muhyiddîn Kâdirî are examined by benefiting from existing resources and content of the work. In second part, the work is examined from the point of form property, language and tone and property of content. After examined, the findings which are got from this work, in the third part the old text of work is transferred to new text with the system of transcription. The purpose of this working is, bring the science world in the copy of working which is available and open a new door into to wider new examinations.

Key Words: Muhyiddîn Kâdirî and His Dîvân.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TEZ METNİ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM MUHYİDDİN KÂDİRÎ

1.1. MUHYİDDİN KÂDİRÎ HAYATI VE KÂDIRİLİK İLE İLİŞKİSİ.....	6
1.1.1. Hayatı	6
1.1.2. Kâdirilik ile İlişkisi	7
1.2. EDEBÎ ŞAHSİYETİ.....	8
1.2.1. Dil ve Anlatım.....	8
1.2.2. Atasözü ve Deyimler.....	11
1.3. ESERİ	13
1.3.1. Te'lifî ve İstinsahı	13
1.3.2. Eserin Türü ve Adlandırılması.....	14

İKİNCİ BÖLÜM MUHYİDDİN KÂDİRÎ DÎVÂNİ'NİN ŞEKİL, MUHTEVA ÖZELLİKLERİ VE KAYNAKLARI

2.1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	17
2.1.1. Nazım Şekilleri	17
2.1.2. Vezin	19
2.1.3. Kâfiye ve Redif	20
2.2. ESERİN KAYNAKLARI	23
2.2.1. Kur'ân-ı Kerîm.....	24

2.2.2. Hadîs-i Şerîfler.....	26
2.2.3. Peygamberler Tarihi.....	26
2.2.4. İslâm Tarihi.....	27
2.2.5. Klâsik Hikâyeler	28
2.3. MUHTEVADA ÖNE ÇIKAN UNSURLAR.....	28
2.3.1. Dinî-Tasavvufî Konular	28
2.3.2. Genel Ahlâkla İlgili Konular	33
2.3.2.1. Kişide Bulunması Gereken Sıfatlar.....	33
2.3.2.2. Kişide Bulunmaması Gereken Sıfatlar.....	39
2.3.3. Sosyal Hayatla İlgili Konular.....	42
2.3.4. Sıhhat	45
2.3.5. Uzuvar.....	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÎVÂN METNİ

3.1. NÜSHA TAVSİFİ.....	48
3.2. TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	50
3.3. METİN	51
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	167
EKLER.....	169
KAYNAKÇA	176
DİZİN	178

TEZ METNİ

GİRİŞ

Temel amacı ‘kul’ sıfatıyla nitelendirilen bireyin maddi ve manevi anlamda mutluluğunu sağlamak için ‘iyiliği emredip kötülükten sakındırma’ düşüncesini toplum hayatında yaşatmak olan İslâm kültürü, bu ideal doğrultusunda insanlığa birçok eser ve şahsiyet kazandırmıştır. İslâm coğrafyasında ortaya konan nasihat kitapları da belirtilen amaca hizmet etmiştir. Çalışma konusu olarak belirlediğimiz ve manzûm nasihat-nâme türü örnekleri arasında gösterilen Muhyiddîn Kâdirî’nin dîvânı da bireyi insân-ı kâmil hedefine ulaştırmayı esas alan bir eserdir.

Çeşitli nazım şekilleriyle yazılmış şiirlerden oluşan bu eserde; Allah’ın varlığını ve kudretini anlatan tevhîd, yakarış ve dilek içerikli münâcât, Hz. Peygamber ve din büyüklerini öven na’t ve medhiyeler ile Müslüman bireyin uyması gereken kurallar, taşınması gereken iyi vasıflar ve sakınması gereken kötü vasıfların anlatıldığı şiirler yer almaktadır.

Çalışmamızda Muhyiddîn Kâdirî’nin eseri üslûp ve içerik yönünden incelenmeye çalışılmış ve eserin metni transkripsiyon sistemiyle okunarak günümüz okuyucusunun yararına sunulmuştur. Birinci Bölüm’de kaynaklarda hakkında pek bilgi bulunmayan Muhyiddîn Kâdirî’nin hayatı ve eseri mevcut kaynaklar ve özellikle eserin kendisi esas alınarak incelenmeye çalışılmıştır.

İkinci Bölüm’de eserin adlandırılmasına ilişkin değerlendirmeler, şekil özellikleri, dil ve üslûp özellikleri, muhteva özellikleri gibi ana başlıklar altında eserde yer alan şiirlerin nazım şekilleri, vezinleri, kâfiye redifleri ile eserin dayandığı kaynaklar ve içerik dökümü ele alınmış ve eser bu yönleriyle incelenmeye çalışılmıştır. Ardından sonuç bölümüne ve çalışma süreci boyunca yararlandığımız kaynaklara yer verilmiştir.

Üçüncü Bölüm’de eserin metni bulunmaktadır. Katalog araştırmasından sonra metnin mevcut olan tek nüshası Kültür Bakanlığı’nın Milli Kütüphane Başkanlığı bünyesinde sunduğu yazmalar hizmeti aracılığıyla temin edilmiş ve şekil incelemesi yapılarak transkripsiyon sistemiyle okunmuştur. İlgili yerde ayrıntılı bir şekilde değinildiği gibi hareketli olan metnin imlâsı dikkate alınarak okuma gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Problemi

XVII. yüzyılda yaşamış olan Muhyiddîn Kâdirî'nin hayatı ve şahsiyeti hakkındaki bilgiler nelerdir? Nasîhat-nâme adlı dîvânının aynı alandaki diğer örnekleri arasında konumu nedir? Eserin içeriği, ele aldığı konular bağlamında dayandığı kaynaklar ve kendine has dil özellikleri nelerdir? Bu eser aracılığıyla muhatabına sunulmak istenen meseleler hangileridir?

Araştırmanın Amacı (Ne? Niçin? Nasıl?)

Bu araştırmanın amacı, Muhyiddîn Kâdirî'nin şiirlerinden hareketle eser ve müellifi hakkında günümüze kadar bilinmeyen niteliklerini ortaya çıkarmak, eserde yer alan kavram ve meselelerden yola çıkarak dönemin sosyal yaşam tablosunu yansıtmaya çalışmak, yine içerik ve kavramlar aracılığıyla eserin Türk kültürü ve dili açısından önemini ve klâsik edebiyatımızda te'lîf edilmiş benzer örnekleri arasındaki yerini belirginleştirmektir.

Araştırmanın Önemi

Eski harflerle yazılmış olan Muhyiddîn Kâdirî'nin eseri bu çalışmayla günümüz araştırmacısı ve okuyucusunun yararına sunulması konu ile ilgili edebî ve gramatikal incelemelere kapı açacaktır. Ayrıca edebiyatımızda örneklerine pek rastlanmayan manzûm nasîhat-nâme türündeki dîvânlar arasında bu eserin yeri ve önemi bu çalışmayla belirginleşmiş olacaktır. Eserin hareketli bir metin olması da kaleme alındığı yüzyılın dil özelliklerini belirgin bir şekilde ortaya çıkaracağı için incelenmeye değer olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın Hipotezi

Klâsik Türk edebiyatının ve dilinin konu, metin ve içerik bakımından yoğunlaşma gösterdiği bir devir olan XVII. yüzyılda kaleme alınmış olan eser manzûm olması ve doğrudan okuyucu ve dinleyiciyi muhatap alması yönünden dönemin sosyal durumunu açıkça yansıtmış, metnin hareketli olması yönünden de devrin dil ve üslûp özelliklerini açıkça göstermiştir.

Araştırmanın Varsayımı

Çalışmamızda

1-Eserde yer alan şiirlerin içeriğinde sosyal yaşamın tüm unsurları, genel ahlâk kuralları, din olgusunun toplumsal alandaki etkinliği, insanın bireysel ve sosyal açıdan tutum ve davranışlarında gelişim ve değişimi sağlamaya yarayacak nitelikte ifadelerin yer alacağı

2-Eserin manzûm olması sebebiyle nazım türleri ve şekilleri bakımından sistematik bir düzen çerçevesinde düzenlenmiş olacağı

3-Eserin dil ve imlâ hususiyetleri bakımından ilgili yüzyılın dil özelliklerini nispeten yansıtacağı

4-Eski yazılı olan metnin bilimsel çeviri sistemiyle günümüz harflerine aktarılmasıyla bu çalışmanın daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşabileceği varsayılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma alanımız Muhyiddîn Kâdirî'ye ait eserin üslûp ve dil incelemesi ile eski yazılı metnin günümüz alfabesiyle neşridir. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Bölümlerde şâirin hayatı ve şahsiyeti, eserin şekil özellikleri, dil ve üslûp özellikleri, muhteva özellikleri ve yazma metnin yeni yazıya aktarımı bulunmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmamız Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanmıştır. Çalışmaya başlamadan önce bu eserle ilgili literatür incelemesi yapılmış, eserin daha önce yayınlanıp yayınlanmadığı araştırılmıştır. Literatür tespiti yapıldıktan sonra eserin bilinen tek nüshası Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara Milli Kütüphane Başkanlığı bünyesindeki Yazmalar Bölümü'nden tedarik edilmiştir. Öncelikle eserin şekil özellikleri değerlendirilmiş ve bu özellikler çalışmanın ilgili yerinde kayıt altına alınmıştır. Ardından eski yazılı metin bilimsel neşir ölçülerine uygun olarak transkripsiyon sistemiyle yeni yazıya aktarılmıştır. Bu aktarım işlemi yapılırken metnin harekeli olması bakımından kelimelerin imlâsında büyük oranda metne bağlı kalınmıştır. Ancak eski Türk edebiyatı sahasında metin neşri konusunda ortak kabul görmüş olan İsmail Ünver'in "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler"

adlı makalesi de gözden uzak tutulmamıştır. Metinde okuma ve karşılaştırma kolaylığını sağlamak amacıyla varak numaraları [] içinde gösterilmiş, özellikle uzun soluklu şiirlerde karmaşayı önlemek adına beyitler beş beyitlik aralarla (5, 10, 15...) numaralandırılmıştır. Metinde geçen alıntılar, ayet ve hadîs metinleri *italik* olarak dizilmiş, ilgili dipnotta tercümesi verilmiştir.

Bu çalışmayı hazırlarken konu seçiminde ve tezin yürütülmesinde gerekli kolaylığı sağlayıp teşvik ve yardımlarıyla çalışmanın tamamlanmasına vesile olan hocam Yrd. Doç. Dr. Muvaffak EFLATUN'a; lisansüstü eğitiminin ders döneminden itibaren her hususta desteklerini gördüğüm kıymetli hocalarıma; tez çalışmasında yardımlarını gördüğüm Arş. Gör. Mustafa ATİLA'ya ve eşime teşekkür ediyorum. İnsanoğlunun yaptığı her işte olduğu gibi bu çalışmada da birtakım yanlışlıkların ve eksikliklerin varlığı kaçınılmazdır. Bu vesileyle gelebilecek her türlü katkı ve düzeltmeye açık olduğumu belirtmek isterim.

BİRİNCİ BÖLÜM
MUHYİDDİN KÂDİRÎ

1.1. MUHYİDDİN KÂDİRÎ HAYATI VE KÂDİRİLİK İLE İLİŞKİSİ

1.1.1. Hayatı

Klâsik döneme ait birçok değerli şahsiyet ve eser gibi Muhyiddîn Kâdirî ve dîvânı hakkındaki bilgiler son derece sınırlıdır. Bu sebeple kaynaklarda yer alan bilgi kısıntılarıyla eser ve müellifi hakkında bilgi vermeye çalışacağız. Klâsik ve güncel kaynaklarda hem adı yönünden benzerlik bulunan hem de Kâdirîliğe mensubiyeti olan iki şahsiyet tespit ettik. Bunlardan ilki, üzerinde çalıştığımız eserin müellifi Muhyiddîn Kâdirî'dir. İkinci şahsiyet ise Muhyî Efendi (ö. 1862) adında XIX. yüzyılda yaşamış bir Kâdirî şeyhidir.¹

Klâsik kaynaklarda çalışma konumuz olan eserin müellifi Muhyiddîn Kâdirî hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Hayatı ve kişiliği konusunda söylenebilecek şeyler eserindeki ipuçlarıyla sınırlı kalmaktadır. Şâir şiirlerinde mahlas kullanmadığı için şahsiyetiyle ilgili bilgiler azdır. Tüm eserde sadece aşağıdaki beyitte şâirin adı Muhyiddîn Kâdirî olarak ifade edilmektedir:

Bu hıttâb olduğı dem âdeme sen hâzır idüñ

Kâdirî Muhyiddin ismin anda kodı Hağ saña (7a)

Muhyiddîn Kâdirî -metinde verildiği şekliyle eserin te'lif edildiği tarih dikkate alındığında- XVII. yüzyılda İstanbul'da yaşamış bir şahsiyet olmalıdır. Zira eserin İstanbul'da 1035 (M. 1626) yılında yazılmaya başlanıp 1040 (M. 1630) yılında tamamlandığı şu ifadelerle belirtilmektedir:

Bihamdillâh tamâm oldı kitâbım

Cihâna saçdı nûrın âfitâbım

Bu nazmı görmeden reşk itdi ervâh

Göreydi vecde geleydi hep eşbâh

¹ Rıfat Kütük, (2008), "Kayserili Mutasavvıf Şair Seyyid Mehmed Şemsî (Şemseddîn) Efendi ve Divanı", *Turkish Studies International Periodical For the Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/2, ss. 492-493; Sema Göncüoğlu, (2006), "Tekkeler" *Fatih İlk İstanbul* (haz: Edhem Ruhi Öneş, Sema Göncüoğlu vd.), İstanbul: s. 101.

*Şadef-i İslāmbol içre toğdı bu dürr
Resûlullāha bu kalb-i Veleddür*

*Biñ otuz beşde başlandı bu cennet
Tamām biñ kırkda bedr oldı bu rahmet (20a-20b)*

Yukarıdaki beyitlerde verilen bilgilerden hareketle şâirin XVII. yüzyılın ilk çeyreğinde hayatta olduğu ve İstanbul’da yaşadığını söylemek mümkündür.

Şâirin yaşadığı dönem Osmanlı Devleti’nin en parlak sayfalarının kapanmaya başladığı dönemdir. Aşağıdaki beyitlerde şâirin muhayyilesindeki bu duraklama devrinin izdüşümünü görmek mümkündür:

*Dünye nice kerre tolar boşalur
Ya‘nî her yüz yılda bir kerre inan*

*Fikr it e kırk elli yıldan birisin
Âl-i ‘Osmān kaç cülûs itdi ey cān*

*Kabir evine taşınur turmaz bu halk
Gün mi var illā olmaya bir Kāmurān (29a)*

1.1.2. Kâdirîlik ile İlişkisi

Büyük İslâm mutasavvıfı Abdülkâdir-i Geylânî’ye (Ö. 561/1165-66) dayandırılan Kâdirîlik İslâm dünyasının ilk ve en yaygın tarîkatı olmakla ün kazanmıştır. Mezhebin kuruluşu bizzat Abdülkâdir-i Geylânî’nin yaşadığı döneme kadar götürülmektedir. Anadolu’da Kâdirîlik XV. yüzyılda Hama’ya gidip Abdülkâdir-i Geylânî’nin soyundan Hüseyin el-Hamevî’den hilâfet alan Eşrefoğlu Rûmî tarafından başlatılmış, XVII. yüzyılda, tarikatın Rûmiyye kolunun pîri İsmail Rûmî’nin faaliyetleri sonucu başta İstanbul olmak üzere Anadolu ve Balkanlar’da yaygınlık kazanmıştır.²

² Nihat Azamat, (2001), “Kâdiriyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 24, s. 133.

Muhyiddîn Kâdirî de mahlası ve eserindeki birtakım bilgilerden anlaşıldığı üzere Kâdirî'dir. Eserinin birkaç yerinde Abdülkâdir-i Geylânî'yi metheden beyitlere rastlanmaktadır. Şâir ilhamını manevî âlemden aldığını belirtip feyz kaynağının şeyhi Abdülkâdir-i Geylânî olduğunu ifade eder:

Bu sözler lî ma'allâh 'âleminden oldı hep ilhâm

Bu feyziñ şâhibidür Şeyh 'Abdu'l-kâdir-i Cîlân (6a)

Şâir eserinin diğer bir yerinde Abdülkâdir-i Geylânî'yi methederek Kabe'nin bile onun cemâlini tavaf ettiğini, yüzüne mirac edenin Allah'a aşına olacağını belirtir. Ardından ona ismini bizzat Allah'ın ihsan ettiğini söyleyerek onun yolundan gitmeyenlerin İblis'e uymuş olacağını ileri sürer:

Ka'be ey dilber cemâlün kıblesin eyler tavâf

Yüziñe mi'râc iden mevlâya oldı âşinâ

Sa'ña 'Abdu'l-Kâdir-i Geylânî ismin virdi Hağ

Sen tarîkat şâhına uymayan İblise uya (8b)

1.2. EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Muhyiddîn Kâdirî, klâsik Türk edebiyatının hem nazım hem de nesir alanında güzel örneklerinin verilmeye devam edildiği XVII. yüzyılda yaşamış bir şâirdir. Eserindeki nazım şekilleri ve şiir örneklerindeki vezin tasarrufları göz önüne alındığında şiir ve vezin ilimlerini iyi bildiği ve şiirlerinde etkin bir şekilde kullandığı söylenebilir. Ancak eseri mürettep bir divan değildir. Sosyal fayda gözetilerek kaleme alınmış nasihat içerikli şiirlerden oluşan dîvânı üslûp açısından dîvân-ı ilâhiyât özellikleri taşımaktadır. Çalışmamızın bu kısmında şâirin edebî kişiliğini çözümlenmede yegane başvuru kaynağımız olan eserindeki dil ve üslûp özellikleri ile devrin sosyal ve kültürel yapısının izdüşümü olan atasözü ve deyimleri eserinde kullanım biçimine yer vereceğiz.

1.2.1. Dil ve Anlatım

Muhyiddîn Kâdirî dîvânı oldukça sade bir üslûpla kaleme alınan ve muhatabına vermek istediği mesajı çoğu kez herhangi bir edebî anlatıma başvurmadan doğrudan

veren şiirlerden oluşmaktadır. Bu sebeple şiirlerdeki dil sade, anlatım yalındır. Konu ile ilgili bölümlerde ve diğer çalışmalarda değinildiği gibi eserde konuşma dili özelliklerine sıklıkla rastlanmakta, metnin harekeli olmasının da verdiği avantajla metindeki ses ve ek uyumları gözlenebilmektedir. Ayrıca yabancı kökenli kelimelerin dilimizdeki biçimleriyle şiire girdiği örnekler de eserin özgünlüğünü yansıtmaları açısından ilgi çekicidir. Söz konusu özellikler aşağıdaki örneklerde de yansımaktadır. Ancak Muhyiddîn Kâdirî'nin eserindeki imlâ özellikleri daha önce yapılmış bir incelemenin konusu olduğu için³ bu çalışmada, söz konusu makalede değinilen dil ve anlatım özellikleri de göz önünde bulundurularak konu değerlendirilecektir.

- Kimi Seslerin Birbirinin Yerine Kullanılması

Vā' iz u nāşih dilerseñ mevt bes > pes پَسْ (35b)

Zararmış māl bahîle bu ne hālāt > paḥîl پَاحِيلَ (39a)

- Düzlük Yuvarlaklık Uyumu

Klâsik imlâda yuvarlak olan ilgi ve iyelik ekleri düzlük ve yuvarlaklık uyumuna göre biçim değiştirebilmektedir:

niyyetüñ > niyyetiñ ḥayr eylegil نِيَّتِكَ (35b)

rızkuñ > Bu gün rızkıñ viren رِزْقِكَ (42a)

Metinde bildirme ekleri kimi düzlük yuvarlaklık uyumu esas alınarak yazılmıştır:

Şındır kafesi صِنْدِرْ (20b)

Yi yedir mālñı يِي يَدِيرْ (23b)

Ḥulūş ihlāş nedir نَهْ دَر (26a)

³ İbrahim Halil Tuğluk, *a.g.m.*, ss. 613-630.

- Arûz İmlâsı

Türkçe kelimelerin, bilhassa vokalleri bakımından, arûza yani aruz tef' ile ve kalıplarına, buradaki kapalılık açıklık esâsına uyularak yazılmasıdır.⁴ Bu metinde de arûz imlâsı örnekleri şu şekildedir:

kal- > *Hisâbile 'azâb bunda **kalana*** قَلَانَه (23b)

*bunda **kalın** māl durur* قَالَنْ (45a)

kat > *kat kat* قَت قَات (38b)

- Ses Türemesi/Değişimi

Kimi kelimelerde vezinden dolayı sesler değişebilmekte veya kelimeye ses eklenebilmektedir:

çorbâ > *dünyâ bir yavan **çorvaya** beñzer hep* چُورَوَا (26b)

şabr > ***Şabır** tâcını gey* صَبِير (24b)

riyâ > *Çorğa kim **iryâya** beñzer hep* اِرِيَا (26a)

birâder > ***bürâder** pek şağın* بُرَادَر (32a)

vicdân > *ey dost nazm idem **vücdâm**mız* وُجْدَان (27b)

Müstensih bazı yerlerde kelimenin asıl imlâsından ziyade söyleyiş biçimini tercih edebilmektedir:

*kaḥbe > ki zîrâ **kaḥbe** dünyâ* قَهْبَه (26b)

*iḥānet > Dîn-i İslâma **iḥānet** idenüñ ḥālîne vây* اِهَانَت (41b)

Aynı kelime metin içerisinde farklı harekelendirilebilmektedir:

Yâ Rab direm ben 'aşkı yok insâna ḥayvândan beter

Bir gözde 'ibretile 'ışk olmasa kim âdem şayar (12b)

⁴ Atabey Kılıç, (2008), "Aruz İmlâsı Üzerine Notlar", Turkish Studies International Periodical For the Languages Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 3/6, s. 472.

*Depme kimsenüñ apusın depmesünler apuñı
Eylık it düşmene dosta kendüye kemlikleri (32a)*

*Bir kişıye az durur biñ dost çokdur bir adū
Şu uyur düşmen uyumaz şerr-i düşmandan uyan (34a)*

*Bu meşeldür tatlı söz ile çıkar yirden yılan
uyruğın başsañ yılanuñ zehri şalar anceri (40a)*

*Dimişler eyelık it halka da at sen anı deryāya
Eger bilmezse balık alıķü'l-esyā bilür anı (41a)*

Deyimler:

Döner şağdıc emegine emegi ehl-i dünyānuñ (17a)

Eger mü min iseñ o ton arağı (18a)

*Gözümüz bir avuç toprak toyura
Öğüt kār eylemez gāfil uyur a (18b)*

*Ki zirā gāfiliñ albi acerdür
Öğüt kār eylemez taşdan beterdür (18b)*

İnanma oyını urd olan obana (24b)

*Başı göge berāber nice sultān
Yatır bir türbede ayrān içinde (28a)*

Ākil olan fānī dünyāda omaz taş üzre taş (28b)

*aķ te āla ilekār olup uyu azanları
Kendi azduğı uyuya düşürür anları (32a)*

Kimse haqqına quyu qazma düşersin nāgihān (34a)

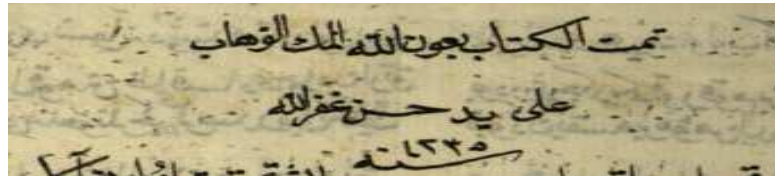
Bu dünyā devleti çok ben diyenüñ geldi burnından (37b)

1.3. ESERİ

1.3.1. Te'lifi ve İstinsahı

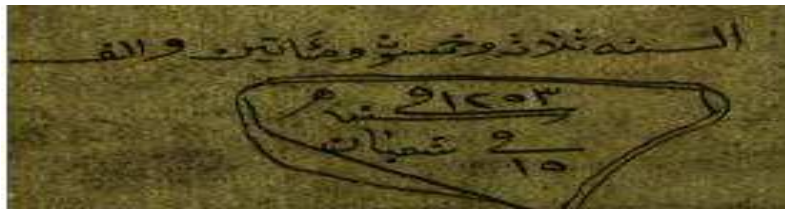
Muhyiddîn Kâdirî'nin eseri şâirin kendi ifadesiyle H. 1035-1040/ M. 1626-1630 yılları arasında te'lif edilmiştir.⁵ Ancak eserin elde bulunan tek nüshasında yer alan kayıtlara göre istinsah tarihi H. 1235/ M. 1820 veya H. 1253/ M. 1837 yılıdır.

Eserin nasihat kısmını oluşturan bölümün bitişinde yer alan temmetü'l-keîâm kısmında rakamla 1235 (M. 1820) tarihi açıkça yazılmıştır:

“Temmetü'l-kitāb bi'avnillahi'l-meliki'l-Vehhāb 'alā yedi Ḥasan ğāferellāh sene 1235”

Eserin te'lifini gösteren ikinci tarih yazısı ise metnin bitiminden sonra tasvir edilmiştir. Buradaki ifade hem rakam hem de yazıyla 15 Şa'bân 1253 tarihini ifade etmektedir:

Es-sene şelāşe ve ḥamsūn ve mi'teyn ve elf fiseneti 1253 fiŞa' bān 15.

Bu durum eserin hangi tarihte istinsah edildiği konusunda çelişki barındırmakla beraber iç kapakta hem rakam hem de yazıyla tarihin verilmiş olması, hatta gün ve ayın belirtilmesi 1253 tarihinin daha sıhhatli olduğu izlenimini vermektedir. Ancak bu

⁵ Biñ otuz beşde başlandı bu cennet / Tamām biñ kırıkda bedr oldı bu raḥmet (20b)

konuda bizi sıkıntıya düşüren şey ise 1235 tarihinin metnin hemen bitiminde; 1253 tarihinin ise arka iç kapakta ayrıca verilmiş olmasıdır. Yazımda sehven 3 ve 5 rakamlarının karıştırılması ihtimalini de göz önünde tutarak kesin bir tarih belirtmeden 1235 veya 1253 tarihlerini vermek daha doğru olacaktır.⁶

1.3.2. Eserin Türü ve Adlandırılması

Muhyiddîn Kâdirî'nin eseri edebiyat tarihi kaynaklarında ve konu ile ilgili diğer kaynaklarda manzûm bir nasîhat-nâme olarak geçmektedir. Manzûm nasîhat-nâmeler üzerine yaptığı çalışmalarla bilinen Mahmut Kaplan yazılarında bu eserin gazel nazım şekliyle yazılmış bir nasîhat-nâme olduğunu belirtmektedir.⁷ Diğer araştırmacılar da bu bilgiden yola çıkarak eserin gazel nazım şekliyle yazılmış bir nasîhat-nâme olduğunu söylemişlerdir.⁸

Muhyiddîn Kâdirî'nin eserinde yer alan şiirler nasîhat içerikli olduğu için muhteva açısından nasîhat-nâme tarzında değerlendirilmesi mümkün olmakla beraber kanaatimizce bu eser farklı nazım şekillerinden oluşan dinî-tasavvufî içerikli bir dîvândır. Zira içeriğine bakıldığında eserin söylenildiği gibi tek bir nazım şekliyle değil kasîde, gazel, mesnevî, kıt'a gibi farklı nazım şekilleriyle yazıldığı görülmektedir. Ancak eserde tertip ve muhteva açısından klâsik dîvân düzenine riayet edilmemiştir.

Eserin dîvân olduğuna dair diğer bir ipucu da zahriyesinde yer alan dua cümlesidir: “*Bu divân-ı belâgatı nazm-ı şâ'ir kâri'lerinden ricâ eyler ki bir hayr du'â ile rûhını mesrûr ideler, el-fâtiha.*” Bu cümle eserin metin kısmının yazıldığı mürekkep ve hat biçimiyle aynıdır. Dolayısıyla müstensih tarafından kaleme alındığı kuvvetle

⁶ Bu eserin dil özellikleri üzerinde araştırma yapan İbrahim Halil Tuğluk makalesinde istinsah tarihini 1235 olarak göstermiştir: İbrahim Halil Tuğluk, (2008), “17. Yüzyıla Ait Harekeli İki Metinde Bazı İmlâ Özellikleri”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/6, s. 615.

⁷ “Nasîhat-nâme: 17. yüzyıl mutasavvîf şairlerinden Muhyüddin Kâdirî'nin, İstanbul'da 1035'te (1626) başlayıp 1040'da (1630) bitirdiği değişik nazım biçimlerini muhtevi bu eser, dinî ve tasavvufî bir öğüt kitabıdır. Kitapta 75 beyitli bir mesnevi ile Abdülkadir Geylanî'ye bir medhiye vardır. Öğütler dinî mahiyettedir.”Mahmut Kaplan, (2002)“Türk Edebiyatında Manzum Nasihat-nâmeler”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 11, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara: s. 781-799. Yazarın aynı minvalde değerlendirmeleri için ayrıca bk. Mahmut Kaplan, (2008), *Hayriyye-i Nâbî*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara: s. 4.

⁸ Ahmet Atilla Şentürk; Ahmet Kartal, (2005), *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 395; Ahmet Mermer vd., (2006), *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 323 ve s. 506; Tuğluk, a.g.m.

muhtemeldir. İerik aısından nasihat-nâme t r  kapsamına girse de istinsah edildiği devirde eserin d v n ibaresiyle adlandırılması eserin kimliğine dair Ő phe bırakmamaktadır. Bu sebeple esere nasihat-nâme adlı d v n demeyi tercih ettik.

İKİNCİ BÖLÜM
MUHYİDDİN KÂDİRÎ DÎVÂNÎ'NİN ŞEKİL, MUHTEVA ÖZELLİKLERİ VE
KAYNAKLARI

2.1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

2.1.1. Nazım Şekilleri

Muhyiddîn Kâdirî'nin eseri farklı nazım şekillerinden oluşmaktadır. Yukarıda sözü edildiği gibi Mahmut Kaplan'ın gazel nazım şekliyle yazılmış bir nasihat olarak tanıttığı bu eser mesnevî, kasîde, gazel ve kıt'a nazım şekilleriyle yazılmış şiirlerden oluşmaktadır. Ancak ilgili şiirlerde bu nazım şekillerinin tüm kurallarına riayet edildiğini söylemek zordur. Örneğin şâirin mahlası tüm eser boyunca sadece bir şiirde kullanılmıştır. Bu durumda beyit sayıları gazel formuna yakın olan şiirlerin tanımlanması problem oluşturmaktadır. Eserde hacim açısından az olan şiirlerin hiçbirinde mahlas yoktur. Mahlas beyti olmayan nazım biçimine *nazm* adı verilmektedir.⁹ Hâl böyle olunca eserde yer alan bu tarz şiirlere nazm denilebilir. Ancak klâsik şiirimizde Kadı Burhâneddîn ve İbn Kemâl'in şiirlerinde olduğu gibi mahlas kullanılmadan söylenen gazellerin varlığı da bilinmektedir. Muhyiddîn Kâdirî'nin sayıları altmışı geçen bu tarz şiirlerini de gazel olarak düşünmek mümkündür.

Eserde muhteva ağırlığı nasihat olmasına rağmen nazım şekillerinin farklılaşması gibi şiirlerin içeriklerinde de değişkenlik söz konusudur. Kasîde nazım şekliyle yazılmış bir şiirde münâcât, na't, din büyüklerine övgü ve muhataba tavsiye ve uyarılar bulunmaktadır.

Eserdeki şiirleri nazım şekli ve içerik özelliklerine göre şöyle değerlendirebiliriz:

1. Şiir: Kasîde nazım şekliyle yazılmıştır. 68 beyit olan bu şiir tevhit ve na't içeriklidir.
2. Şiir: Kasîde nazım şekliyle yazılmıştır. Tevhit ve münâcât içerikli olan şiir 47 beyitten oluşmaktadır.
3. Şiir: Kasîde nazım şekliyle yazılmıştır. Na't içeriklidir. 50 beyittir.
4. Şiir: Kasîde nazım şekliyle yazılmıştır. 125 beyittir. Münâcât ve nasihat içeriklidir.

⁹ Ahmet Mermer, Neslihan Koç Keskin, (2005), *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s. 60 ve 83.

5. Şiir: Kasîde nazım şekliyle yazılmıştır. Nasîhat içerikli olup 82 beyittir.

6. Şiir: Mesnevî nazım şekliyle yazılmıştır. 74 beyit olan şiir nasîhat içeriklidir.

7. Şiir: Kıt'a-i Kebîre nazım şekliyle yazılmıştır. Şiirde matla' ve mahlas beyit yoktur. 46 beyit olup nasîhat içeriklidir.

8. Şiir: Kasîde nazım şekliyle yazılmıştır. 68 beyitten oluşan şiir nasîhat içeriklidir.

9. Şiir: Kıt'a-i Kebîre nazım şekliyle yazılmıştır. Şiirde matla' ve mahlas beyit yoktur. 45 beyit olan şiir nasîhat içeriklidir.

74. Şiir: Kasîde nazım şekliyle yazılmıştır. Nasîhat içerikli olan şiir 74 beyittir.

75. Şiir: Bu şiir nasîhat-nâme metninden değildir. Kasîde nazım şekliyle yazılmış olmakla beraber eksik kaldığı izlenimini vermektedir.

Gazeller

10. şiir ile 44. şiir arası (7 Beyit);

45.Şiir (14 Beyit);

46. şiir ile 57. şiir arası (7 Beyit);

58. Şiir (6 Beyit);

59. şiir ile 67. şiir arası (7 Beyit);

68. Şiir (6 Beyit);

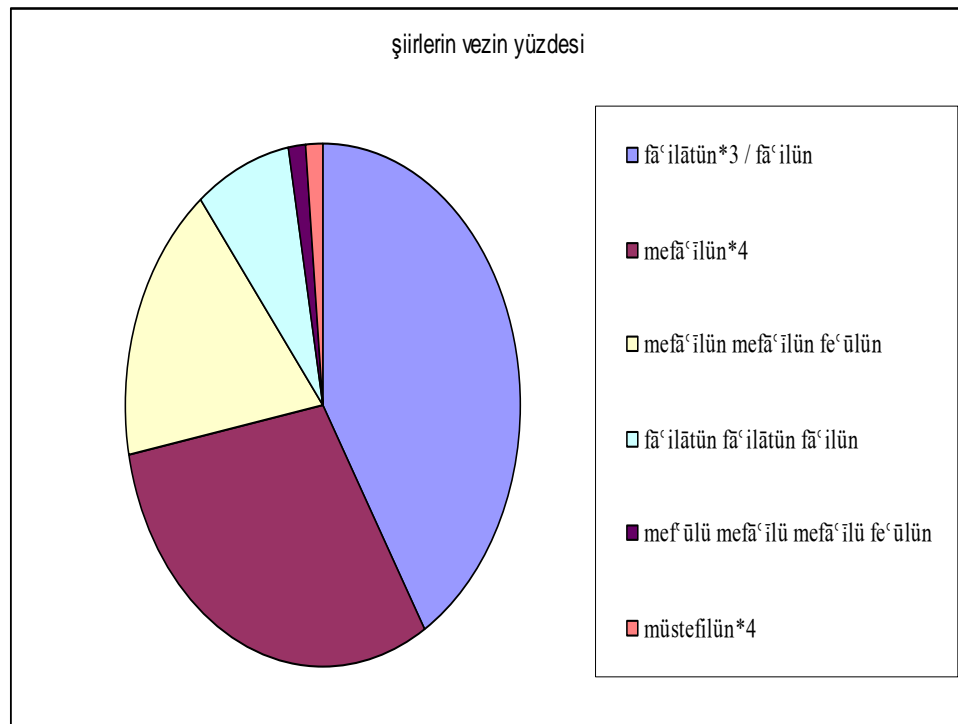
69. Şiir (7 Beyit);

70. Şiir (6 Beyit);

71., 72. ve 73. Şiir (7 Beyit): gazel nazım şekliyle yazılan şiirler nasîhat içeriklidir. Eserde 63 gazel yer almaktadır. Bu gazellerin hiç birinde mahlas beyti yoktur.

2.1.2. Vezin

Vezin	Şiir Numarası
mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün	1, 2, 5, 9, 18, 19, 24, 27, 28, 31, 34, 36, 42, 51, 53, 57, 58, 63, 64, 65, 71, 72, 75.
fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün	3, 10, 11, 13, 14, 20, 21, 22, 23, 25, 32, 33, 38, 40, 41, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 54, 55, 59, 62, 66, 67, 68, 69, 70, 73.
mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün	6, 8, 12, 17, 26, 30, 39, 44, 45, 56, 60, 61, 74.
mef' ülü mefā' ilü mefā' ilü fe' ülün	7.
fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün	15, 16, 29, 35, 37, 52,
müstefilün müstefilün müstefilün müstefilün	4.

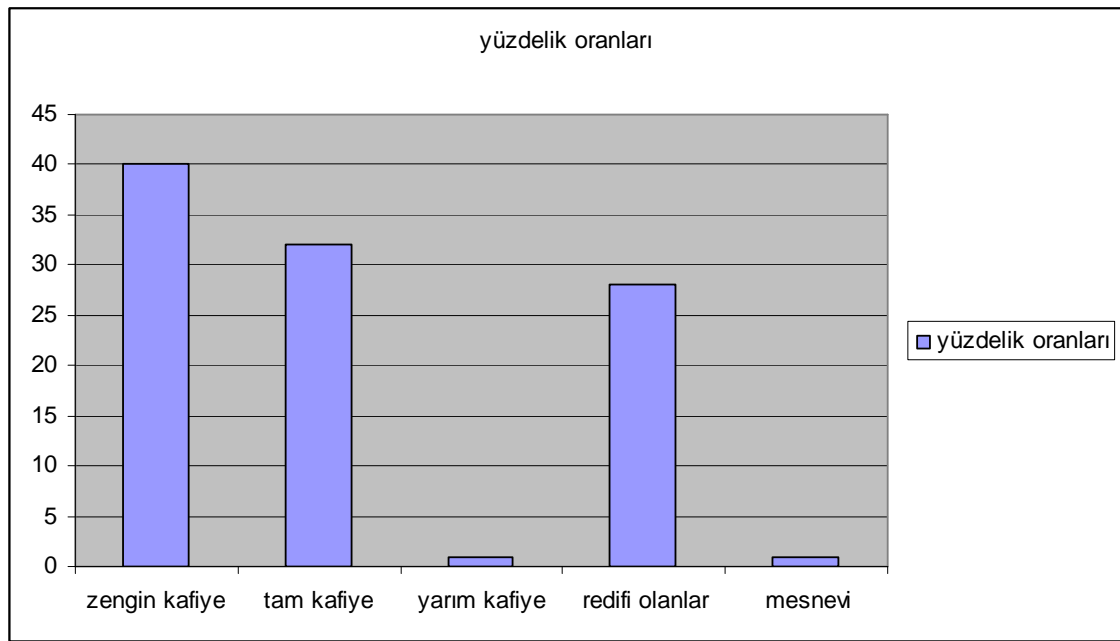
2.1.3. Kâfiye ve Redif

Şiir	Redif	Kafiye ve Çeşidi
1	-	-ā / tam kafiye
2	-	-ān / zengin k.
3	-	-ā / tam k.
4	-	-ār / zengin k.
5	-	-ān / zengin k.
6	-	(Mesnevi)
7	ṭaleb eyle	-ān / zengin k.
8	-	-ana / zengin k.
9	-ya beñzer hep	-ā / tam k.
10	-ımız	-ān / zengin k.
11	-	-u / yarım k.
12	içinde	ān / zengin k.
13	-	-ā / tam k.
14	-	-ān / zengin k.
15	-	-ān / zengin k.
16	-	-ār / zengin k.
17	-	-er / tam k.
18	-	-ak / tam k.
19	-	-ār / zengin k.
20	-	-ān / zengin k.
21	-	-er / tam k.
22	-	-ān / zengin k.

23	-	-ār / zengin k.
24	-	-aş / tam k.
25	-	-arı / zengin k.
26	-	-et / tam k.
27	-ı	-ān / zengin k.
28	-uñ	-ān / zengin k.
29	-	-ār / zengin k.
30	-	-er / tam k.
31	-dan	-ā / tam k.
32	-	-ān / zengin k.
33	-	-er / tam k.
34	-nuñ	-ā / tam k.
35	-	-ār / zengin k.
36	-dan	-ā / tam k.
37	-	-ār / zengin k.
38	-	-ā / tam k.
39	-	-ār / zengin k.
40	-	-ār / zengin k.
41	-ma yuf	-ān / zengin k.
42	-	-ān / zengin k.
43	-mazuz	-
44	-	-ā / tam k.
45	-	-et / tam k.
46	-	-ān / zengin k.

47	-	-ār / zengin k.
48	-	-ā / tam k.
49	-	-āl / zengin k.
50	-	-eri / zengin k.
51	-	-āh / zengin k.
52	-	-eb / tam k.
53	-ı	-ān / zengin k.
54	-sına	-ā / tam k.
55	-	-ul / tam k.
56	-dur	-ā / tam k.
57	devletin buldı	-et / tam k.
58	devletin buldı	-ān / zengin k.
59	-	-ām / zengin k.
60	-	-ūr / zengin k.
61	-dur	-ā / tam k.
62	ķalmadı	-et / tam k.
63	-dandır	-ā / tam k.
64	-dür	-et / tam k.
65	-	-et / tam k.
66	-dan el yudı	-ān / zengin k.
67	-üñ	-et / tam k.
68	eyledi	-ār / zengin k.
69	yatır	-ān / zengin k.
70	yatır	-ā / tam k.

71	-sın	-ā / tam k.
72	-uñ	-ān / zengin k.
73	-	-eri / zengin k.
74	-dur	-ā / tam k.
75	-	-āh / zengin k.

2.2. ESERİN KAYNAKLARI

Şâir, okuyucu veya dinleyicinin konuya daha kolay ve emin bir şekilde vâkıf olmasını sağlamak için peygamberler tarihi, İslâm tarihi, Kur'ân-ı Kerîm, hadîs-i şerîfler, dinî ve tasavvufî kaynaklardan yararlanır. Klâsik eserler yazıldıkları dönemin sosyal yaşamı, gelenek ve görenekleri, mekânları, dil özellikleri ve zenginlikleri konusunda zengin birer kaynaktırlar. Bu bakımdan Kâdirî'nin eseri de önemli bilgiler içermektedir. Şâir beyitlerin daha kolay bir şekilde anlaşılmasını sağlamak için toplumsal belleğin zengin kaynağından yararlanmayı ihmal etmemiştir.

2.2.1. Kur'ân-ı Kerîm

İslâm kültürü bünyesinde kaleme alınmış her eserde olduğu gibi Muhyiddîn Kâdirî'nin Nasîhat-nâme'sinde de Kur'ân-ı Kerîm temel kaynaklardandır. Şâir eserinin bir çok yerinde ileri sürdüğü fikirlere dayanak oluşturmak amacıyla ilgili konuya uygun olarak ayet metinlerine veya meâllerine yer verir.

*Ne ince yol durur zülfün gider vaḥdet sarâyına
Dilüñdür künt ü kenzi ey şâh ki **sübḥâne'l-lezi esrâ**¹⁰ (2a)*

***Seḳāhum rabbuhum**¹¹ ḥamrın diliñden içdi hep ervāḥ
Ṭudaḡuñ kevşerine āb-ı ḥayvān teşne ey dānā (2a)*

*'Alā ḥulḳın '**azîm**¹² ile yaradan zātına meddāḥ
Ki göñlüñ ḡāyet alçaḡdı sen iken cümleden a' lā (3a)*

*Yā Rab ḥaḳîḳatde **kenefsın vāhide**¹³ ervāḥ-ı nās
Bu ben ü sen keşretdür insān yoldan anünçün azar (10b)*

*Yā Rab ḳamu varlıkda varlık gösteren sen zāt-ı ḥay
Yā **küllî şey'in hālikünde**¹⁴ sen şehā kim ḥaznedār (11a)*

*Didi **men kâne fi hāzihî a' mā**¹⁵
Bu āyetde hep ā' mā ehl-i dünyā (17b)*

*Çü **küllü men 'aleyhā fān**¹⁶ didi Ḥaḳ
Fenāsını bilen girür cināna (23a)*

¹⁰ “Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götürən Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir.” Kur'ân-ı Kerîm, İsrâ, 1.

¹¹ “Rableri onlara tertemiz bir içki içirir.” Kur'ân-ı Kerîm, İnsân, 21

¹² “Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.” Kur'ân-ı Kerîm, Kalem, 4.

¹³ “Sizin yaratılmanız ve diriltilmeniz, ancak tek bir kişinin yaratılması ve diriltilmesi gibidir.” Kur'ân-ı Kerîm, Lokmân, 28.

¹⁴ “O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır.” Kur'ân-ı Kerîm, Kasas, 88.

¹⁵ “Bu dünyada kör olan kimse ahirette de kördür.” Kur'ân-ı Kerîm, İsrâ, 72.

¹⁶ “Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak.” Kur'ân-ı Kerîm, Rahman, 26.

*Gerek iste gerek isteme virür kısmetüñ Allāh
Bilen **naħnu kasemnā**¹⁷ dili dānāya beñzer hep (25b)*

*Bir er nefsi-i divin zabt itse oldu cümlete 'l-mülk ol
Kim uya nefesine **bel hum ađal**¹⁸ dir hükmi-i Qur 'ānuñ (35a)*

*Çün didi **ve'l-kāzımīne 'l-ğayza ve'l- 'āfīne**¹⁹ Hağ
Nāsa kim itseñ ğazab ' avf it suçın dir Kirdigār (39b)*

*Yazılmış alnıña **naşrun minellāh**²⁰
Nebiyü's-seyf iden zātın Hudādur (48a)*

*Yazılmış seyfiñe **innā feteħnā**²¹
Anuñcün ins ü cİN saña fedādur (48a)*

***Ve naħnu akrebu**²² aňlayan insān
Ki Hağdan ğayrı görmek māsivādur (49b)*

*Görinür **şemme vechullāh**²³ fenādan
Tecellī-yi Tūr-ı Musā buradur (49b)*

*Didi Mūsā İlāhī bir kez **erini**²⁴
Hiğab-ı **len terāni** merħabādur (49b)*

*Resūlsin inse cinne da ' vetiñ ' ām
Şaçun **ve'l-leyl**²⁵ yüzün **ve'd-duħā**²⁶ dur (50b)*

¹⁷ “Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık.” Kur’ân-ı Kerîm, Zuhuf, 32.

¹⁸ “İşte onlar hayvanlar gibidir; hatta daha da şaşkıncıdır.” Kur’ân-ı Kerîm, A’râf, 179.

¹⁹ “O takva sahipleri öfkelerini yutarlar ve insanları affederler.” Kur’ân-ı Kerîm, Âli İmrân, 134.

²⁰ “Allah’tan yardım...” Kur’ân-ı Kerîm, Saff, 13.

²¹ “Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik.” Kur’ân-ı Kerîm, Fetih, 1.

²² “(O anda) biz ona sizden daha yakınız, ama göremezsiniz.” Kur’ân-ı Kerîm, Vâkıa, 85.

²³ “Nereye dönerseniz Allah’ın yüzü (zâtı) oradadır.” Kur’ân-ı Kerîm, Bakara, 115.

²⁴ ““Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!” dedi. (Rabbi): “Sen beni asla göremezsin.” Kur’ân-ı Kerîm, A’râf, 143.

²⁵ “(Karanlığı ile etrafı) bürüyüp örttüğü zaman geceye and olsun.” Kur’ân-ı Kerîm, Leyl, 1.

²⁶ “Andolsun kuşluk vaktine.” Kur’ân-ı Kerîm, Duhâ, 1.

2.2.2. Hadîs-i Şerîfler

Müslüman milletlerin sosyal yaşam ölçülerinde Hz. Peygamber'in hadîs ve sünneti geniş bir etki alanına sahiptir. Bu etki edebî eserlerde de rahatlıkla görülmektedir. Eserde anlatılan konu ile ilgili hadîsler varsa metin veya tercüme biçiminde beyitlere yansımaktadır.

Ne dir mütü ne kable en temütü²⁷

Nebîler serverinüñ sözidur bu (19a)

Şıyâmet gicedür en-nevm ahu 'l-mevt²⁸

Şabâh turmak durur maşşerde sermest (20a)

El-bahîlü didi çün lâyedhulu 'l-cennet Resûf²⁹

Sevdigünnden virmeyince cennete yol bulmazuz (38a)

Dir el-kezzâbu lâümmet³⁰ Aḥmed

Dirîgâ kizbe 'âlem mübtelâdur (42b)

2.2.3. Peygamberler Tarihi

Aşağıdaki beyitlerde Süleymân Peygamber'in karınca ile olan hikâyesine yer verilmiştir. Her varlık gücü ve olanakları oranında yardım etme kudretine sahiptir. Karınca da Hz. Süleymân'a yiyecek olarak bir çegirge butu ikrâm eder ve Süleymân kendisine hazırlanan bu sofraya sebebiyle karıncaya teşekkürde bulunur. Bazılarına göre karıncanın bu davranışı hata ile biraz gurura kapılan Süleymân'ın fikren kendine gelmesine vesile olmuştur:

Sofra çekdi bir karıncacıḳ Süleymâna 'azîm

Bir çegirge butı getürdi Süleymâna ta'âm

²⁷ “Ölmeden önce ölünüz.”

²⁸ “Uyku ölümün kardeşidir.”

²⁹ “Cimri kişi cennete giremez.”

³⁰ “Yalancı, benim ümmetimden değildir.”

*Destine aldı qarıncayı Süleymân-ı Nebî
Hõş geldüñ diyü şâh mûrı oqşadı benâm*

*‘Askeri ile konukladı o mûr
Bu ne kudret bunca himmet mûrda ola ey gulâm*

*Hak Te‘âlâya şıgındı ma‘ni yüzinde o mûr
İnse cinne sofrâ çekdi feyzin aldı hâş u ‘âm*

*Ba‘zılar dir eyledi ilzâm Süleymânı o mûr
Gurre oldıydı meger sehven Nebi bir şubh u şâm (43a)*

2.2.4. İslâm Tarihi

Şâir ilgili yerlerde İslâm tarihinden çeşitli şahsiyetlere veya hâdiselere değinmektedir. Aşağıdaki örneklerde dört halife Hz. Ebûbekir, Hz. Osman, Hz. Ömer ve Hz. Alî, Hz. Peygamber’e halife olmuşlardır. Bu halifeler gibi insanlar da dünyanın ak ve kara tüm güzelliklerinden gönlünü uzak tutup Hak nâmına cihât etmelidir. Dünya bu halifeler elinde adâletine kavuşmuştur. İnsanların çok konuşup dünya peşinde olması da yanlıştır. Örneğin bu halîfelerin arasından Ebûbekir, çok konuşmamak için ağzında dâimâ bir taş bulundururdu:

*Ebû Bekr ü ‘Ömer ‘Osmân ‘Alî yâr oldı sen şâhâ
Halîfe itdi bunları anıñçün Rabbiye’l-a‘lâ (4a)*

*Ebû Bekr üñ müdâm ağzında bir taş
Tururdu söylemezdi bi’z-zarûret (32b)*

*Qıl Ebû Bekr ü ‘Ömer ‘Osmân ‘Alî gibi cihâd
Virme dünyānuñ gönül pek ağıle qarasına (41b)*

*Ebû Bekr ‘Ömer ‘Osmân ‘Alî-meşreb olan hâkim
Sekiz cennât-ı ‘adn içre ‘adâlet devletin buldı (42b)*

2.2.5. Klâsik Hikâyeler

Eserde klâsik kültürümüzün önde gelen hikâyelerine çeşitli vesilelerle telmihte bulunmaktadır. Aşağıdaki beyitlerde Leylâ ile Mecnûn, Ferhâd ile Şîrîn ve Yûsuf u Züleyhâ hikâyelerine atıfta bulunmaktadır:

*Kemâl-i kudretüñ yâ Rabbenâ insânda gösterdüñ
Ne gördi Leylide Mecnûn anı ‘ışık itdi ser-gerdân*

*Meger hüsniñ gülistânında yâ Rab goncadur âdem
Ne gördi gül yüzinde Şîrinüñ Ferhâd ider efgân*

*‘Aceb Ya ‘küb-ı rûhânî ne gördi hüsni Yûsufda
Bigâyet Yûsufuñ hüsniñe oldı vâlih ü hayrân*

2.3. MUHTEVADA ÖNE ÇIKAN UNSURLAR

2.3.1. Dinî-Tasavvufî Konular

İbadetler

Dünya üzerindeki tüm insanlar, helâl yollardan kazanç sağlamalı ve malının miktarına uygun olarak zekât vermelidir. Yeterince zekât vermeyenlerin mekânı cehennem olacağı gibi onların sahip oldukları mallar da cehennemde birer akrep ve yılanı dönüşecektir. Zekât, bir insanın malının şükrü olup insan, fakir olsa dahi zekât verdiği zenginliğe ulaşacaktır.

*Cem‘-i dünyâ it helâlden kesb idüp
Vir zekâtuñ virmeyendür ehl-i nâr*

*Saňa biñ aqçe ihsân itdi Haq
Sen yigirmi beş zekât virme hımâr*

*Vir zekâtı pîrlere tul ‘avrete
Virmez iseñ fi’s-sağar tamuya var*

*Hak didi kim virmez zekāt
Mālī tamuda ola ‘aḳreb ü mār*

*Tū faḳīr iken seni itdi ḡanī
Şükridür mālūñ zekāt ey yār-ı ḡār*

*Ḳanḳı mālūñ kim zekātı çıḳmasa
Anı lā ider ‘ömrveş rüzḡār (28b-29a)*

İrşat ve Tebliğ

Dinî-tasavvufî eserlerin bütününde görülen irşat ve tebliğ içerikli mesajlara bu eserde de sıkça yer verilmiştir. Şâir muhataba genellikle ölüm, kabir, teneşir, tabut gibi kavramları hatırlatarak bunların insan için temel irşat vesileleri olduğunu ifade eder:

*Yā Rab fenā ḳıl hırşımız mevtile irşād it bizi
Bir gün bize şeddād-ı ḳabr ola tabutdan dīvār (13b)*

*Teneşir ile tābūt ḳabr ide bizi meger irşād
Şıḡır şaḡır işitmez bal yimez toplar atar furḳān (17a)*

*Gedāya şāha menzīl maḳberedür
Bizi irşād iden dil maḳberedür (18a)*

*Bizi bir gün teneşir tābūt ḳabr irşād ider
Ḳaldı işlāhdan cihān inşāfa tāḳat ḳalmadı (44a)*

Nefis Terbiyesi

Şâire göre bir insanın Hak yolundan yani doğruluktan sapmasına iki şey sebep olmaktadır. Bunlardan birisi nefsin geçici heveslerinin peşinde koşmak diğeri ise yalan söylemektir.

*Bu insānı begim yoldan çıkararı iki nesnedür
Bir nefis hevā ikinci kezzāb ola gizli fāş (31b)*

Ucb (Kendini Beğenmişlik)

İnsanların haset etmesine ve kendisini beğenmişlik duygusuna kapılmasına şeytanın sebep olduğunu söyleyen şâir, Rabbine seslenerek herkesi hasetten uzak tutması yönünde niyâzda bulunuyor.

Âdemi iblîs idermiş ‘ucbile kibr ü ħased

Şaklağıl yâ Rab ħasedden cümlemüz ey Bîzevâl (40a)

İhlâs (Samimiyet)

Fazîlet sahibi kişiler, ne zenginliğiyle sevinmeli ne de yokluğa düştüğünde üzülmemelidir. Çünkü ihlâs sahibi olanlar için Hak’la birlikte olmak bu dünyadaki en büyük zenginliktir.

Vara şâd u yoğa ħam çekmez ihlâsı olan kâmil

Ġanîdür Ħaħķile muħliş olan ħul cümle dünyâdan (35a)

Tevbe (Yapılan Fenalığa Pişman Olma)

Şâir, insanlara seslenerek onların tövbe etmelerini ve bu şekilde nefsinin kusurlarından arınmalarını öğütüyor. Eğer insanlar insâfa gelmeyip kendilik duygusu içerisinde hayatlarına devam ederlerse dine ihanet etmiş olacaklardır.

Gelüñ tevbe idüp ‘ıslâĥ-ı nefş idelüm âdemler

Eger inşâfa gelmezseñ bu ħod dîne ihânetdür (45a)

Dostluk/Düşmanlık

Güler yüzlü olmak düşmanların dahi dost olmasını sağlayacak bir harekettir. Bu yüzden insanlar dost düşman ayırt etmeksizin herkese güler yüz göstermelidir. Ayrıca insanlar enâniyet duygusuna kapılıp zor durumda olanlara, ağlayanlara eziyet etmemelidir.

Gerekdür dosta düşmene müdâra

Enâniyyetle urma ağlayana

*Müdüārā düşmeni dost eyler ey dost
Ve illā virme yüz her albazana (24b)*

Ölüm ve Kabir

Ölüm, zengin fakir ayırtetmeksizin insanların canını alan ve sultânları dahi daracık bir tabuta mahkûm eden ejderhâya benzer. Ölümün ardından insanların varacağı son nokta ise kibrin ve mülkün olmadığı küçük bir kabristan olacaktır. Bu yüzden insanlar, makbere gireceği günü düşünüp sâlih âmellerde bulunmalıdır.

*Felek bir ejderhâdur nice şâhı yutdı mülkile
Nice kibr ehli dîvi yutdı bir ağız ile abristân*

*Felek çok ben deyen Fir‘avnı koydı dar bir tâbüta
Şenşîr tahtasın taht itdi çok sulţân-ı ‘âlî-şân (16a)*

*Bilürsin ne çukurdur abri ey yâr
Nice sulţân mezârında ider zâr (18a)*

*Yılan çıyan yatağı mabereñe
Begim şâlih ‘amel götür sîniñe (18b)*

İnsanlar bir kişinin tabutu taşınırken kendisini ölenin yerine koymalı ve tabutunun taşınmasında ve kefenlenmesinde yardım etmelidir. Zirâ her insan bir gün ölümü tadacaktır ve o tabutun içersinde taşınacaktır.

*Birin tâbütda gördüñ götürürler
Hemân tut sensin ol tâbütdağı er*

*Birin gördüñ teneşîr üzre yunur
Hemân tut sensin ol yunan bakup gör*

*Birin gördüñ kefen şarmışlar aña
Hemân tut sensin ol meyyit tüvânâ*

*Birin gördüñ muşallāda tábūtile
Hemān tut sensin ol ʔuran tábūtile (19a)*

Mezhep ve İnanışlar

Şerrin kaynağının Hak olduğunu sananlar hataya düşen kimselerdir. İnsan böylesi düşüncelerden sakınmalı ve takvâ sahibi olmaya çalışmalıdır. Böylece takvâ sâhiplerinin mekânı cennet olacaktır.

*Şakın Cebrî olursın şerri Hâkdur işleden dirseñ
Kimüñ takvâsı hâliş Cennetü'l-me'vāya beñzer hep (26a)*

Melekler

Bir insan her ne tarafa baksa Hakk'ın güzelliklerini görecektir. Cümle âlem her vakit Cibril'in taşıdığı vahiyleri okumaktadır.

*Gözüm her kıanda baksa āyet-i hüsnüñ oğur yā Rab
Cihān Cibrīle mazhar kıanda baksañ vahy oğur eşyā*

Ağaçların meyveleri Hz. Cebrâil'in taşıdığı vahiyelere benzemektedir. Varlıklar ise her yönüyle Hak sırlarının meydâna çıkmasına vesîle olmaktadır.

*Şecerler hâzret-i Cibrīle beñzer meyvesi vahyi
Bu kevnüñ içi ʔaşı kâşif-i esrâr-ı Hâk hālā (1b)*

Azrâil, cümle mahlûkâtın ensesinde dolaşırken insanların Azrâili fikr etmeden hazırlıksız bir şekilde yaşamını devâm ettiriyor olması içerisinde buldukları gaflet halinden kaynaklanmaktadır.

*Yā Rab ne gaflet kıullarıñ 'Azrāyili fikr eylemez
Dünyā subū olsa yudar dimez ecel añsız başar (13a)*

*Begim 'Azrā'ıl enseñde gezerken
Seni yok bil yürüme gāfilāne (22b)*

Nasihât Etmenin Gerekliliği

Halka nasihatta bulunmak onlar için ibâdetlerin en değerlisi olacaktır. Fakir bir kişi insanlara ikrâmda bulunamıyorsa onları tatlı diliyle ağırlamalldır. Çünkü nasihat mutluluk kaynağı olup insanlar nasihat dinlediğinde tıpkı Hızır'ın ölümsüzlük suyunu bulduğu gibi ferâha erecektir.

*Nasîhat eylemek bu halka efđal-i 'ibâdetdür
Nasîhat Hızırın alan âb-ı hayvân devletin buldı*

*Yoğise ni' metûn tatlı dilile halkı ağırla
Nasîhat şofrasın halka çeken kân devletin buldı (43a)*

2.3.2. Genel Ahlâkla İlgili Konular

2.3.2.1. Kişide Bulunması Gereken Sıfatlar

Kanâat (Tok Gözli Olma, Olanla Yetinme)

Dünya nimetlerinin peşine düşüp açgözlülük etmek, insanın kıymetsiz ve aşığı bir konuma düşmesine sebep olur. Kanâat ise insanı bu tür belâlardan koruyan bir kale vazîfesi görmektedir. Şâir, bütün mahlûkâtın rızkını veren ve ihtiyâçlarını karşılayan Allah'ın yarattığı varlıkları hiç bir zaman içi aç bırakmayacağını, insanların rızık derdiyle gam çekmek yerine tevekkül etmesi gerektiğini belirtiyor. Ona göre insana düşen en önemli vazife açgözlülüğu bırakıp eldekiyle yetinerek gelecek adına tevekkülde bulunmaktır.

*Âdemi hor u zelîl ider tama'
Âdeme illâ kanâ' atdür hişâr (33b)*

*Ťama' insâna el irmez belâdur
Kanâ' at el irişmiş bir ğidâdur*

*Ne gün aç kodı kullarını Rezzâk
Çeken rızkı ğamın ol eşkiyâdur*

*Bu gün rızkıñ viren virmez mi yarın
Tevekkül itmemek Haqqā hatādur (42a)*

Sabır

Sabır kalesine giren yani sabırlı olmayı öğrenen bir kimse, tüm korkularından, kaygılarından uzaklaşacağı gibi Allah'ın sevdiği kulları arasında yerini almaya da hak kazanacaktır. Sabır ehli olmayan kişiler ise karşılaştığı zorluklar neticesinde feryât ve figân etmeye başlarlar. Onların yolu çoğu zaman zehirli yılanlarla dolu olur ve böylesi kanâatsiz kişiler, çaresi olmayan hastalıklarla karşı karşıya kalabilirler.

*Giren kal'a-yı şabra oldı lâhıvıf
Şabırsız uğrar ağulı yılana*

*Şabırlı kulların pek sever Allāh
Şabırsız uğraya āh u figāna*

*Ķanā'atsiz şabırsız ola bir kul
O kul uğrar bir oñulmaz çibana*

Bir insan herhangi bir yola acele ile girse o kişinin yolu akrep ve çiyana cinsi zararlı mahluklarla kaplanır. Sabırlı olan bir kişinin yolculuğunda aksilikler olmayacaktır. Zirâ sabır Mûsâ'nın esası gibi dayanıklılık kaynağıdır. Sabır yerdeki ve gökteki tüm canlılar üzerinde etkilidir. Sabır yeri geldiğinde heybetli ve gururlu bir arslanı koyuna çevirebileceği gibi Hakk'ın izni doğrultusunda toprağı altına dahi dönüştürebilmektedir.

*'Acele ile ile girseñ kañı yola
Ol yol tuş ola 'akreb ü çiyana (24a)*

*Ki her kim bindi şabır atına sürçmez
Şabır Mûsā 'aşāsıdur tayana*

*Şabır koyun ider arslan-ı bebri
Şabır eli irer gökde uçana*

*Şabırla toprağı altun ider Hâk
Şabır kıyâsı devlet bulana (24b)*

Tevekkül

Hakk'ı yeterince tanımış kimselerin yer ve gök düşmanla kaplansa dahi onlardan korkmasına gerek yoktur. Şâire göre dost ve düşmandan korkup kaçınanlar ancak Allah'ı tanıyamamış kişilerdir. Bir insan eğer Hakk'ı biliyorsa O'ndan geleceklere tevekkül eder, Allah'ın inâyetini yanında hisseder ve böylece gönlünü emin tutar:

*Yir ü gök düşmense kırkma Hâkķı bildiñse eger
Hâkķı bilmeyenler eyler dost düşmenden hâzer*

*Hâkķı bilen kişinüñ gönli emîndür Hâkķile
Sen sığın Hâkķa saña her yerde Hâk yardım ider (34b)*

Eğer bir insan rızık peşinde dertlenip gam çekiyorsa bu onun 'Hak beni besleyemedi' demesi anlamına gelir. Ancak lütuf ve rızıkı sonsuz olan yaratıcının mahlûkâtını aç bırakması söz konusu olamaz.

*Beni besleyemedi Hâk dimekdür
Bir âdem rızķı ğamın çekse her bâr*

*Dimişler rızķa ğamsız ki hafîdür
Ne gün aç ķodı Hâk hâlâ kı1 izhâr (36b)*

Edeb (İyi Terbiye), Hayâ (Utanma)

Şâire göre insanlar yaratılışından gelen bir güzelliğe sahiptir. Onların iyi ve güzeli ayırtedebilmesi ise edeb sahibi olmalarıyla ilgilidir. Eğer bir kişi edepten yoksun olursa onun insan yerine konması dahi mümkün değildir.

*Hüsn-i hulķile taşarruf oldu halk
Hâkime lenger gerek pek hem edeb*

*Bīedeb olan kişi yeyni olur
Kimse ādem yirine omaz ‘aceb*

*ızdan artu hākime edeb gerek
Halkı orutmaa edebdūr sebep (41a)*

Sıdk (Doğruluk)

Şâir, insanların her iki âlemde de mutlulua ulaşabilmesi için ok gibi doğru olması gerektiğini söyler. Çünkü doğru olmayan bir okun hedefine ulaşması mümkün değildir. İnsanların hedefi Hak katında yer edinmek olduğuna göre doğruluktan yani O’nun yolundan yüz çevirmemesi gerekir:

*oğru ol o gibi menzilgāh ola saa şadır
Egri o varmaz nişāna usa da alur giri*

*Devlet isterseñ eger iki cihānda ođru ol
Ha katında ođrunuñ vardur yiri*

Aç gözlülük ve yalan söylemek insanın en büyük düşmanları arasındadır. Böylesi kimseleri hiç kimse sevmez. Sözünde duran, yalan söylemeyen insanlar evliyāya benzerler ve bu tip kimseleri insanlar, cinler, devler ve periler gibi tüm varlıklar severler. Hatta doğru söyleyen akıl sahibi bir düşman yalan konuşan akılsız bir dosttan daha kıymetlidir.

*Olsa yalancı bir adam sevmez anı hāş ‘ām
Şādiu’l-avli sever hep ins ü cīn dīv ü perī*

*oğru düşmen yeg durur yalancı dostdan ey ai
‘Akılsız dostdan yeg sev ‘adū ‘āılları (32a)*

*ama‘dur kizbile insāna düşmen
Yalan söylemeyen dil evliyādur (42a)*

Sehâ (Cömertlik)

Şâire göre cömertlik ve iyilik etme isteği kökü cennette olan bir ağaca benzer. Böylesi hasletlere sahip olan kişiler cennet hayatında huri ve kendi hizmetinde yer alacak gençler sayesinde mutluluğa ulaşacaktır.

Şahîlik bir ağaçmış gögi cennetdedür anuñ

Şahî olan cinânda hūr u ğılmân devletin buldı (43a)

Tatlı Dilli Olmak

Bir insanın misafirine yedireceği bir ekmeği yoksa onu tatlı sözüyle ağırlamalıdır. Çünkü tatlı dil düşmanı dost edeceği gibi acı dil de dostun düşman olmasına sebep olacaktır.

Yoğ ise etmekin etmek dilile halkı ağırla

Halimü'n-nefs olursañ hod kul ola saña cümle halk

Dimişler tatlı dil büyük 'adūyı dost ider büyük

Bu meşhürdur acı dilile dost düşmen olur muñlağ (30a)

Güler Yüzlü Olmak

Hüküm mevkiinde bulunan kişiler, güler yüzle kararlar almalı ve asık yüzlülüğü bırakmalıdır. Kibir ve sevdasından geçip halka gazâp etmemek bu kişilerin görevleri arasındadır.

Eger hâkim iseñ nâsa güler yüz ile hüküm eyle

'Abūsu'l-vech olup itme gâzab geç kibr ü sevdâdan (34a)

Hüsn-i Zan/ Sû-i Zan

Hak Teâlânın rızâsını isteyen kimseler hiçbir zaman görünür veya gizli olarak kötü düşüncede bulunmazlar. Onlar hem düşmanına hem de dostuna güzel düşüncelerle yaklaşıp onların ayıplarını örterler. Eğer bir ayıp gördüğünde kötü düşünceye kapılıp o ayıbı örtmezse bu durum onun da başına gelecektir.

*Hağ Te‘ālānuñ rızāsın isteyen kul her zamān
Sū‘-i zann itmez Hağnuñ kullarına zāhir nihān*

*Hüsn-i zannile nazar kııl düşmeniñe dostiña
Sū‘-i zann idüp eliñ ‘aybuñ gözetme ey cüvān*

*Bir kişinüñ ‘aybını görseñ ‘ayıblama şağın
‘Aybı setr it itmeyenüñ başına gelür hemān (39a)*

Orta Halli İnsan Olmak

Bir insan ne çok hiddetli ne de çok yavaş olmalıdır. Her hususun en makbûl ve hayırlı olanı orta halli olmaktır. Zira bir kişi çok yavuz olsa bu onun asılmasına sebep olacağı gibi yavaş olması da yine onun yararına olmayacaktır.

*Ne yavız ol ne yavaş ol evsağ ol ey yār-ı ğār
Hağ selimü’n-nefs olan kullarını sever ey yār*

*Her umūruñ evsağı oldı hayırlı şöyle bil
Pek acı olsañ atarlar tatlı olsañ il yudar*

*Yavuz olsañ asılırsın yavaş olsañ başılır
Hüsn-i hulğa pek yapış dīvleri zabğ it soñra var (39a-b)*

Gönül Temizliğı

İnsanların vazîfesi gönül yıkmayı bırakıp gönüller yapmaktır. Çünkü gönül en yüce ibadet yeridir ve hakîkât kapılarının kilididir. Gönüne uymayan kişiler iblise uyacaklardır.

*Göñül yap yığma zinhār ey bürāder
Göñüldür ‘arş beytullāh-ı ekber*

*Hağîkat bābınuñ miftāhıdır dil
Dile uymayan İblise berāber*

Kur'an ayetleri Hak'tan haber veren bir gönüle benzer. Bu sebeple Hak'tan hidâyet isteyen insanlar, gönül yıkmayı bırakmalı ve Kabe gibi yüce bir ibadethâne olan gönlü yıkmamalıdır. Ayrıca gönül, vahdet sarayına ve ruhânî âleme mazhârdır.

*Didi kim dil durur âyât-ı Qur 'ân
Dil odur kim vire Hâkdan haberler*

*Ki zirâ dil durur vahdet sarâyı
Dil oldı 'âlem-i lâhûta mazhar (29b)*

*Göñül yap yıkma isterseñ hidâyet Hâk te'âlâdan
Göñüldür aşı-ı beytullâh hazer kıll Ka'beyi yıkmadan (33a)*

2.3.2.2. Kişide Bulunmaması Gereken Sıfatlar

Kizb (Yalan)

Bir insan tüm günâhların başı olan yalandan uzak durduğunda dindâr ve müslümân bir kişi haline gelecektir. Yalan söyleyen bir insanın iki âlemde sığınabileceği bir yer dahi yoktur. Aynı zamanda kişiler yalan söylemeye devam ederlerse münafıklığa da düşebilirler.

*Yalana eyleyen perhîzi dîndâr u müselmândur
Yalana itmeyen perhîz münâfiğdur bil ol kıllâş*

*Dimişler her günâhuñ atası anası yalandur
Veliyyullâh dise şâdık dile câyizdir ey haldâş*

*Yalancı dîn ü dünyâsın yaķar olmaz dü 'âlemde
Yalan imâni lâ eyler yalanı söyleme vir baş (31b-32a)*

*Olsa yalancı bir adam sevmez anı hâş 'âm
Şâdıku'l-ķavli sever hep ins ü cîn dîv ü perî (32a)*

Buhl (Cimrilik)

İnsanlar malını cennete kavuşma arzusuyla hayır işlerinde kullanmak yerine adeta cehenneme uzayan bir yığın haline getirmeye çalışırlar. Cimrilik kökü cehennemde olan bir ağaca benzer ve insanların cehenneme doğru yol almalarına sebep olur. Bu yüzden Halîl misâli elindekileri insanların hizmetine sunan kişiler sonsuz mutluluğa kavuşacaktır.

*Yâ Rab ne hikmet kulların tamuya varın harc ider
Cennet yolında hep bahîl yimez yidirmez ha yığar (13a)*

*Bahîllik bir ağaçmış tamudur köki hâlâ
Halîl-meşreb çeken şofra o ‘ummân devletin buldı (43a)*

Tamâ (Açgözlülük)

Açgözlülük ve kanâatsizlik kapanına esir olan insanlar, baştan çıkarak arslan misali boğazı uğruna canından olurlar. Sabır göstermeyen insanların elif misali boyları bir süre sonra kemân gibi eğri bir hal alacaktır. Bu sebeple insanlar açgözlülükten uzak durup her vakit sabır etmelidirler.

*Şakın başdan çıkarsın ham tama‘dan
Tama‘ insânı habs eyler kapana*

*Boğazına esîr olan olur hor
Boğaz için şalb olur bak aşıana*

*Boğazına şabırsız olan ağızın
Elif kâmeti tiz döne kemâna (24a)*

Gurur (Böbürlenme)

Pek çok zengin kimse sahip olduğu varlıklara aldanıp fakirleri hor görmektedir. Oysa zenginlik gelip geçici bir nimettir ve böbürlenmeye vesile olmamalıdır. Zîrâ ecel vakti geldiğinde insan ister zengin olsun isterse fakir, herkesin sahip olduğu varlıklar târumâr olup geride kalacaktır. Dilenciden padişâha kadar herkesin ulaşacağı son nokta

topraktır. Şâir, bu kısa ömür hayatında insanların ad ve şân gibi geçici heveslerin peşinde koşmasının boşa vakit tüketmek olduğunu söyler.

*Ķanı ol et ü ton ile kibirle şalınan server
Faķiri görse dirdi yuda mı ādem ol it kaplan*

*Ecel çok servi Ķaddüñ Ķāmetini Ķadd-i dal itdi
Nice şāhuñ sarāyın itdi mevt el-ān u hep tālān*

*Ecel çok beglerüñ çiftin çibuğın tārūmār itdi
Şamandur ‘ömr ü dünyā şavrulur tīn bu fenā Ķırmān (16b-17a)*

*Gedā ol pādişāh ol Ķāk olursın
Niçün mağrūr olursın ad u şana*

*Ķurūruñ bu beş on gün ‘ömr için mi
Dimezsın hiç dükenir ‘ömr ü dāne (23a)*

Hırs

İnsanlar sebepsiz yere ‘ben’ duygusuna kapılmakta ve farkına varmadan her şeyi sahiplenmeye çalışmaktadır. Oysa dünya ömrü çok kısadır ve insan ister padişāh olsun isterse dilenci, ağzına götürebileceği yemek miktârı sadece bir kaşıkla sınırlı kalacaktır. İnsanların bu durumun farkına varmayıp hırs içerisinde yüzlerce kaşıkla yemek yemeye çalışması açgözlülüğündendir. Dünya için dertlenen ve malını cimrilik yapıp başkalarından sakınan kişiler, ecelin tüm varlıkların sonu olduğunu idrāk edemeyenlerdir.

*Benim malım benim rızķım benim bağım benim bağçem
Diyenler hep koyup gitdi yimez yidirmez iken nān (16b)*

*Gedā ol pādişāh ol bir kaşıkla yir ta‘āmı nās
Ta‘āmı bulsa yüz kaşıkla yir Ķırsıñdağı tuğyān*

*Nedür bu hırş u teşvîş ü gam-ı dünyâ çü yok şoñi
Ecel kaçşâbını fikr it nice şâh eyledi kurbân (17a)*

Kötü Ahlâk

Eğer bir insan kötü ahlâklı ya da yalancı olursa şeker gibi bir niteliğe sahip olsa dahi dünya ondan usanacaktır.

*Bed-ağlağ olsa yâ kâzib bir âdem
Şekerse de cihân andan uşana (24b)*

2.3.3. Sosyal Hayatla İlgili Konular

Adaletle Hükmetmek

Hüküm sahibi kişiler edep ve takvâ sahibi olmalıdır. Böylesi husûsîyetlere sahip olduklarında Hak teâlâ onlardan yardımını esirgemeyecektir.

*Kızıdan artuğ hâkime edeb gerek
Halkı korçutmağa edebdür sebep*

*Ehl-i takvâ ham tama‘sız hâkimüñ
Dest-gîr olup elin ala Çalab (41a)*

Hâkim olan kimseler şeriattan yani Hakk’ın emirleri ve dinin temellerinden uzak kararlar vermektense canından olmayı göze alabilmeldir. Çünkü dünya hayatı kısadır ve bu kısa ömür için din evini virân etmeye gerek yoktur.

*Eger hâkim ideñ nâşer‘i hükme eyleme başıñ vir
Beş on gün ‘ömr için dînüñ evin gel itme virâni (41a)*

Komşu Hakkı Gözetmek

Şâir, insanların komşu hakkına dikkat etmeleri gerektiğini ve komşusu kendisine kötülük etse bile ona iyilikle karşılık vermesini söyleyerek öğütte bulunur.

Komşularını daima güzel muhabbetle ağırlayan kimseler Hakk'ın lütuflarına mazhâr olacaktır.

*Koñşu haqqın pek gözet kâfirse de koñşuñ eger
Koñşuñı hoş tut seni hoş tutar Rabb-i müste'ân*

*Hüsni hulkile ağırla koñşucuklarıñ müdâm
Koñşu saña taş ursa sen ur etmek tuz nân (39a)*

Selamlaşmak

Şâire göre Hakk'ın rahmetinden ümidini kesen insanlar gâfil kişilerdir. İnsanların başını sallayarak selam vermeleri sünnetin dışında bir harekettir. Halkın, yakın çevresindeki insanları gördüğünde selam vermemesi ve selâmı sadece kişilerin mevkî ve kıyâfetine bağlı olarak vermesi de yanlış bir davranıştır.

*Meger sen rahmet-i Haqdan ümîdüñ kesdüñ ey gâfil
Selâm Haqquñ iken nikbet selâm virme çü 'ırzuñ var*

*Selâm virse de başıñ viri nâsa bu mîdur sünnet
Selâmı şimdi semûr kürke virür yâr eger ağıyâr*

*Atasın kardeşin görse de itvâr kim selâm virmez
Kıyâmet kevnine lâ dir meger bu kavm ider inkâr (30a-b)*

Kötülüğe İyilikle Karşılık Vermek

Zulüm görmüş insanlar ne türlü kötülüğe marûz kalırsa kalsın, bedduâ etmek yerine zâlimlere iyilikle karşılık vermelidir. İyiliğe iyilikle mukâbelede bulunmak bir hüner olmamasına rağmen kötülüğe iyilikle karşılık verebilmek kâmil ve hakîki bir mü'min olmanın göstergesidir.

*Kim saña zulm ide zinhâr itme aña bed du'â
Belki 'ırzuñ yıqana da hayr ile eyle du'â*

*Mü'min ü kâmil odur kim kemlige eylik ide
Eylige eylik hüner degildür aşıla ey gedâ (39b)*

*Kim saña kemlik ide pek eylik it illā aña
Saña depme uranı sen şadra çek tā ileri (40b)*

Sosyal Mekânlar ve Nesnelere

Eğer bir insanın gücü varsa köprü ve mescid yapmalıdır. Halka yapılan bu hizmetler nice mutluluklara vesîle olacaktır.

*Eger kâdir iseñ yap köprü vü mescid
Ne devlet çeşme eylerseñ revâne (23b)*

Kalaylı bir çoza beñzer bu dünyānuñ hayālâtı (26b)

Begim bu manşib-ı dünyā şekersiz nāya beñzer hep (27a)

Dünya, kısa süreli bir yaşam yeridir ve pek çok zengin tüm varlığını bırakıp ahirete göçmüştür. İnsanlar da bu dünyaya takılıp kalmamalı ve fenâdan uzak bir yer olan ahireti arzu etmelidir.

*Dünyede çiftin çıbuğın kodı gitdi çok ğanī
Āhîret çiftliğın arzū it fenāsız yerdür o (27b)*

Dünyanın taht ve tâc gibi güzellikleri vefâsızdır. Kısa sürede bunlar elden gittiği gibi cihân da bir oğlan oyuncağına benzemektedir ve tez zamanda yok olacaktır.

*Bîvefâdur taht u tâcı dünyenüñ
Oğlan oyuncağına beñzer cihân (29a)*

Yiyecek İçecekler

Eğer bir insan bir yaprağı sabır ile tutarsa o yaprak atlasa dönüşür. Aynı şekilde sabırlı bir kimsenin elinde koruk, helva gibi tatlı bir nimet haline gelecektir.

*Olur tut yaprağı şabr ile atlās
Koruk helvā olur şābir lisāna (24b)*

Bu dünyā lezzeti zehirli bir helvāya beñzer hep (26b)

Kavim ve Milletler

Şâir, insanların bu denli farklı ve çok türlü olmasının Hak aşkından kaynaklanıp kaynaklanmadığını sorgular ve birlik vasfını gözler önüne sermesi için tüm farklılıkların kalkması yönünde dua eder. Ayrıca Allah, Acem, Arab ve Hindû zatında kendisini gizlemekte ve cümle yaratılmış O'nun vasıflarını taşımaktadır.

*Yā Rab bu nāsuñ keşreti 'ışkuñ hayalinden midür
Vaḥdet niḳābın eyle fāş hep bir ola Rūm Tatar*

*Yā Rab 'Arab ile 'Acem Hindū Habeş zātında ğayb
Zātuñ muḫīṭ-i küll-i şey' iken vaşluñ alınmaz ḫişār(11a)*

2.3.4. Sıhhat

Hz. Peygamber bu dünyada mutluluk kaynağı olan iki şeyden bahseder. Bunlardan ilki İslâm ve imândır. Diğeri ise sağlıklı olmaktır. Sağlık öylesi bir değere sahiptir ki şahlar dahi ona bir kıymet biçemezler. Bu yüzden insanlar sağlığının kıymetini bilmelidir.

*Buyurdu bir gün aşḫābına Ḥazret
İkidür didi bu 'ālemde devlet*

*Biri bu devletüñ İslām u imān
İkinci devlet oldu başda sıḫḫat*

*'İbādetde begim sıḫḫatle olsun
Marīze belki zindān oldu cennet*

*Eger sıḫḫat şatılaydı cihānda
Bulamazlardı şāhlar aña kıymet*

*Gedā ol pādīşāh ol hasta olsañ
Cihān başıña dār olur ḫaḳīḳat (38a-b)*

2.3.5. Uzuvarlar

Câhil kimselerin gözünün kıymetini anlaması mümkün değildir. Körlük aslında cahillerin gözündedir.

*Câhil bu râzı añlamaz ‘âlem bilür göz kıadrini
A‘mâ didiler câhil ‘âlem göze dirler ey yâr (9a)*

Hayvandaki gözle insan gözü aynı şeyler değildir. Bu sebeple câhilin gözü ile âlimin gözünü bir tutmak da mümkün olmayacaktır. Zirâ âlimin ilm gözü cennetten daha makbûle geçer. Halbûki cahilin cehl gözü yedi cehennemden daha fenâdır.

*Ben didigim göz ey güzel hayvânda olan göz degil
İnsân gözine mâlik ol hayvân gözine i‘tibâr*

*Yedi cehennemden beterdür câhilüñ cehlî gözi
Cennetden efđal ‘âlimüñ ‘ilmî gözi ey yâr-ı gâr (9a)*

Eğer göz ibret vesilesi olmasa cehennemden bize aşikâr olması mümkün değildir. İbret sahibi bir göz Hakk’ın rızasını gözetecektir. İbretten yoksun olan göz de tam aksine Hakk’ın rızasından kaçacaktır.

*‘İbret olan gözdür sekiz cennât-ı ‘adnuñ bâğçesi
Bir gözde ‘ibret olmasa şamu durur ol nâbekâr*

*‘İbret olan göz dâ’imâ haqquñ rızāsın gözedür
‘İbretsiz olan göz müdām Haqquñ rızāsından kaçır (9a)*

İnsanın el, ayak, göz, kulak ve burun gibi azâları onu cennete ve cehenneme götüren iki ayrı yol vazifesi görmektedir. Bu azaların bir küçük katreden meydana gelmesi ve rahme sığması Hakk’ın tecellîsi ileler.

*Geyirdim rûha beş kisvet el ayak göz kulak burun
Bu a‘zâlar iki yoldur biri cennet biri nîrân (15a)*

*El ayak göz kulak burun ağız nuḫfeye şıgar mı
Huşuşâ kıatreve nice şığışdı baır-i bîpâyân (5a)*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÎVÂN METNİ

3.1. NÜSHA TAVSİFİ

Muhyiddîn Kâdirî'nin Nasîhat-nâme'si Ankara Milli Kütüphane yazmaları arasında 06 Mil Yz. Fb 304 numaradadır.³¹ Eserin kayıtlı olduğu bölümde şekil ve içeriğine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece eserin Türkçe olduğu ve müellifinin -muhtemelen eserdeki ifadeden yola çıkılarak- Abdulkâdirî isminde bir kişi olduğu verilmiştir. Söz konusu eserin Milli Kütüphane resmi internet sayfasındaki yazmalar bölümünde yer alan metninden yola çıkarak şekil özelliklerini ve tavsîfini şöyle değerlendirebiliriz:

Varak Sayısı: II+52+II

Satır Sayısı: 9-12

Yazı Türü: Harekeli Nesih

İstinsâh Eden: Hasan (Temmetü'l-kitâb bi'avnillahi'l-meliki'l-Vehhâb 'alâ yedi Ḥasan ğaferellâh)

Cilt, Kâğıt ve Yazı Özellikleri: Sırtı deri, üzeri kareli desenlerle işlenmiş ve yer yer yıpranmış karton kapak; dış kapağında (304) ve (2755) rakamlarıyla numaralandırılmış pullar mevcut; iç kapakta Milli Kütüphane ve Fahri Bilge Kütüphanesi mühürleri mevcut; iç kapak başka bir kâğıtla sonradan kapatılmış; varaklar âharlı; metnin ilk varağı kırmızı mürekkepli kalemle cetvelenmiş, diğer varaklar cetvelsiz; varaklar eski ve yeni yazıyla numaralandırılmış; varaklarda solmadan ve mürekkep izinden dolayı yer yer lekelenmeler mevcut; ana metnin kenarına çok seyrek olmak kaydıyla kimi eklemelerde bulunulmuştur.

Zahriyye ve 1a Bilgileri: Göñül deryâsı cüş itdi tecellî; Dervîş Aḥmed Şükrî; Nedür bu cevr ü cefâlar idesin bu 'âşık'lara / Nedür bu nâz u istiğnâ idersin bu fânîlere beyt; Bu divân-ı belâğatı nazm-ı şâ'ir kâri'lerinden ricâ eyler ki bir ḥayr du'â ile rûḥını mesrûr ideler, el-fâtiḥa.

Arka iç kapak: Es-sene şelâşe ve ḥamsûn ve mi'eteyn ve elf fiseneti 1253 fiŞa' bân 15.

Başı: (1b) Göñül deryâsı cüş itdi tecellî zâtile ammâ

³¹ https://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=152057 (21.03.2011)

Ve illā aḥsen-i taḳvīmde gördüm nūruñ ey Mevlā

Gözüm her ḳanda baḳsa āyet-i ḥüsnüñ oḳur yā Rab

Cihān Cibrīle maẓhar ḳanda baḳsañ vaḥy oḳur eṣyā

Sonu: (51a) *Bu a‘mā kevne ṣaldı sen gözi Ḥaḳ*

Meger ol göz çerāğ-ı kibriyādur

Temmetü’l-kitāb bi‘avnillahi’l-meliki’l-Vehhāb ‘alā yedi Ḥasan ğaferehullāh
sene 1235

Muhyiddīn Kâdirî’nin Nasihat-nâmesi tamamlandıktan sonra müstensihe ait olması muhtemel bir manzume daha bulunmaktadır. Söz konusu şiirin sonu şöyle bitmektedir:

Eger taḥṣîlile mālda tekāsül etseler sehven

‘Azāzilveṣ olur ‘azli ider hem mürde-i dergāh

Eger taḥṣîlile malda baña...

(51b)

3.3. METİN

1

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

[1b] 1

Gönül deryası cüş itdi tecellî zātîle ammā

Ve illā aḥsen-i taḫvīmde gördüm nūruñ ey mevlā

Gözüm her ḳanda baḳsa āyet-i ḥüsnüñ oḳur yā Rab

Cihān Cibrīle maḫhar ḳanda baḳsañ vaḫy oḳur eṣyā

Şecerler ḫazret-i Cibrīle beñzer meyvesi vaḫyi

Bu kevnüñ içi ḫaşı kāşif-i esrār-ı Ḥaḳ ḫālā

Nebātātuñ derūnı şāni' iñ şun' ını vaḫy eyler

Her ağaç bir kitābdur ḫālıḳıñ na' tın oḳur tenhā

5

Gülüñ ḫüsni kitābından sebaḳ alalı bülbül-dil

İder ḫallāḳınuñ na' tını ezber bu dil-i şeydā

Çiçekler gūne gūne rengi ḳanda aldılar yā Rab

Meger şun' uñ tecellisini gördi kūhile şaḫrā

Benefşe lāle sūnbül ḫulle ḫonların giyir yā Rab

Hele evvel bahārda serteser bir ḫūridür dünyā

Ḳamu eṣyā ḫonanmış ḫūridür vaḫdet libāsıyla

Tecellî tācını gülşende gül şāh gibi geymiş tā

[2a]

Meger gül burḳa' -ı ḫüsniñ açup ' arz-ı cemāl itdi

Anuñçün lāmekān bülbüli şevḳıla ider ḡavḡā

10 Niķāb aç didüm ey Yūsuf Hāķuñ hūsn-i kemālinden
Didi rūhāni Ya' kūbum getürmez tākati illā

Kitāb-ı hūsnüni açup sebaķ vir didim ey dilber
Bu defter didi açılmaz meger zātıñ ola ifnā

Ne muşhaf muşhafi vechüñ okuyan geldi imāna
Tecellā-yı cemālün Bū Cehildür görmeyen a' mā

Gözün nūr āyine vaḫy eyler iken didi Cebrā'ıl
Kelāmullāh yüzüñdür yā Muḫammed didim āmennā

Ne defterdür cemālın yā Resūlallāh ḫisāb olmaz
Ḳalem ḫaşıñ yazan naķķāşa taḫsīn ey gözi ela

15 Ne ince yol durur zülfün gider vaḫdet sarāyına
Dilüñdür künt ü kenz ey şāh ki *sübḫāne'l-lezī esrā*³²

Cemālin āfītābına idüp mi' rāc-ı rūhānī
Tecellī nūrını gördi gözün Ṭūrında ol Mūsā

Meger cennet gülistānı durur ḫüb yüzün ey maḫbūb
Ruḫuñ cennetde açılmış ' acāyib gül dūrür ḫasnā

Sekiz cennet sarāyına ḫurulmuş köbridür ḫaşıñ
Alaylar bağlamış kirpiklerin şaf şaf gider Hāķķa

Tecellī Ṭūrına zülfün ' acāyib ince yollardur
Şarāb-ı lāyezālī ḫamr-ı vaḫdet ' aynıñ ey teşķā

³² “Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir.” Kur'ân-ı Kerîm, İsrâ, 1.

20 *Seḳāhum rabbuhum*³³ ḥamrın diliñden içdi hep ervāḥ
Tudaḡuñ kevşerine āb-ı ḥayvān teşne ey dānā

[2b] Tecellā-yı cemālūñ yā Muḥammed Ḥaḳḳa gider yol
Ḥabībüm ‘ālem-i ḡaybı yüzüñde gördi bu ednā

Cemālūñ defteri yevmü’l-ḥisābda ḥaşr-i maḥşerdür
Ḳıyāmet ḳāmetüñden ḳopdı ervāḥ oldı hep aḫyā

Meger serv-i ḥırāmānuñ cinān bāḡında bitmişdür
Berātı ruḡlarıña yazmış ol Ḥaḳ ḳaşlarıñ imzā

Seni ḥalḳ eyleyen ḥallāḳa taḥsīn āferīn ey ḥüb
Ne dilbersin ki ey dost ümmetüñ Mūsā bile ‘İsā

25 Cemālūñ baḫrine ḡavvāş olanlar ḳırdı zünnārın
Gözüñ ḳaşñ yüzüñ zülfüñ dürür her biri bir deryā

Yüzüñde ‘ālem-i ḡayb ü şehādet günden āşikār
Ne şāhiddür yüzüñ vaḫdet sarāyına ‘aceb şehā

Cihān kāfirdi hep yüzüñ görüp geldiler imāna
Ne gördi sende bunlar didi āmennā ve şaddaḳnā

Yüzüñden açılır cennet ḳapusı cümle insāna
Yüzüñde bir ulu yol var ötesi cenneti’l-me’vā

Yüzüñ yevmü’l-ḥisāb oldı yüzüñ yüz dört kitāb oldı
Yüzüñden fetḫ-i bāb oldı yüzüñdür cennet ü ḥavrā

³³ “Rableri onlara tertemiz bir içki içirir.” Kur’ân-ı Kerîm, İnsân, 21

- 30 Yüzüñ şahrāsı hüsnüñ defterinde bīnihāyetdür
Yüzüñ deryā-yı bīpāyān kenārı yoǵdurur ašlā
- Ne ƙatredür yüzüñ deryā-yı vaħdet gizlene anda
Ne birsin sen cihān sen birle Ʃoldı ey ulu ‘ anƙā
- Ne zerredür yüzüñ şems-i yaǵın anda Ʃoǵa kevne
Ne dilbersin ki ey dost ‘ aşıƙuñdur dünyeye vü ‘ uǵbā
- [3a] Ne maħbüb-ı haƙıƙatsın çekersin ƙulların Haƙƙa
Ne mir’āt-ı İlāhısın saña uya ƙamu esmā
- Ne dilbersin ‘ aceb ey dost ħabībim dir saña Allāh
Ne cevher kānuñ ey dürr-i yetim ašlıñ meger ƙımyā
- 35 Şükür sen raħmeten li’l-‘ālemīne düşdi bu göñlüm
‘ Aceb mi lī ma‘allāh itse her vaǵtımı bu sevdā
- Yüzüñ gerçek gören imāna geldi yā ħabīballāh
Diliñ Ʃırından itdi Haƙ tecellī remzini ifşā
- Sözüñdür ‘ ālem-i ervāhı ser-mest eyleyen bāde
Cemāliñ levħ-i maħfūzında cāmi‘-i ‘ ālem-i ma‘ nā
- Yüzüñ çarħ-ı felekdür gün yüzüñden Ʃoǵdı kevneyne
Seher vaǵtinde hüsnüñ şevƙıdur nūrın saçan ħalka
- Vücūduñ āyet-i kevneyne şıǵmaz eylesem tefsīr
Muħīṭ-i küll-i şeydür nuṭƙa-i ‘ aynıñdaǵı ƙara
- 40 Sekiz cennet gülistānı durur yüzüñ tecellāsı
Anuñçün baǵladı zünnārı ‘ işƙuñ mü’min ü tersā

‘Alā hūlqın ‘azīm³⁴ ile yaradan zātına meddāh
Ki göñlün ġāyet alçaqdı sen iken cümleden a‘ lā

Dögene şırtını tıtduñ sögene hūsn-i hūlq itdüñ
Ögene nice ‘özr itdüñ başup nefsiñi itdüñ lā

Saňa kemlik idene sen iderdüñ dā’imā eylik
Saňa yavuz şanana sen eyü şanduñ idüp taqvā

Saňa gelmeyene varduñ saňa virmeyene virdüñ
Saňa söylemeyene söyledüñ itmedüñ istiğnā

[3b] 45 Seni kemlikle yād idenleri eylikle yād itdüñ
Saňa düşmen olana dostlık itdüñ olmaduñ a‘ dā

Saňa kibr idene itdüñ tevāzu‘ hilm ü şabr ile
Saňa kim şandı zehri sen aña şunduñ şeker helvā

Saňa ben sen diyene sen selīm olduñ kerīm olduñ
Tehevür eyle bir şahşa kaçuyup küsmedüñ kaṭ‘ ā

Yetīm olanlara şefkat iderdüñ yoḡsula in‘ ām
Ne incindüñ ne incitdüñ Haḡuñ kullarını hāşā

Faḡire yoḡsula baya iderdüñ dā’imā ikrām
İderdüñ tılca ‘avretlere hıdmet pirlere başqa

50 Saňa bir hācete gelenlerüñ biterdi hācātı
Kaḡuña ağlayu gelen güle giderdi hep Haḡqa

³⁴ “Ve sen elbette yüce bir ahlāk üzeresin.” Kur’ân-ı Kerîm, Kalem, 4.

Bu kim bu eyü diyü yirmedüñ kullarını Hâkkuñ
Bağardıñ halka hâlık gibi gönülcüklerin ālā

Ƙatıñda hem keremden sevgili bir nesne yoƘdı hiç
Kapuñdan gitmedi maħrūm gelüp her kim ide ircā

Ki bil ki ‘ömrüñ incinde ħabībim yıƘmaduñ gönül
Ġazab geldi nefisiñden cihān sendendi hep irzā

ƘaƘırduñ nāsa gerçi münkir işlerin görüp lillāh
Döküp ‘ırzın yıƘup azarlamazduñ kimseyi şehā

55 Ġabībim meclisiñi mürde gelse zinde ƘalƘardı
Tecellā-yı cemālün idi zīrā sırr-ı ev ednā

Ana raħminde vechüñ naƘş iden naƘƘāşa ‘aşƘ olsun
Ne Allāh eyledi taşvīr seni ol ħālīkü’l-eşyā

[4a] Yaratmış ħüb cemālün ‘āleme raħmet için ol şāh
Saña ĠaƘ feyz-i ħāşın tāc-ı levlāk itdi feyz-a‘ tā

Vücüduñ ‘arş iken deryā-şıfat gönülün idi alçaƘ
Enāniyyet ile itmedi nefsün kibri bir da‘ vā

Ġalīm idüñ selīm idüñ raħīm idüñ³⁵
Ebu’l-ervāħ idüñ zīrā saña lāyık budur cānā

60 Ebed bir kimsenüñ ‘aybın yüzüne urmaduñ ey dost
Ki zīrā mazħar-ı settār idüñ ey dürr-i bīhemtā

³⁵ Bu mısraın bir tefilesi eksiktir.

Naşihat pend idi kâruñ söziñdi āb-ı hayātı
Kelāmuñ mu‘cizātı oldı Mūsāya yed-i beyzā

Hadīşüñ yā Muhammed Ṭūr-ı Mūsāya tecellidi
Dilüñ şırı ne İsrāfilleyüñdir yuhyiye’l-mevtā

Tecellī Ṭūrı didükleri mirātı cemālüñdür
Şehā hüsñüñ ‘aşāsıydı yed-i Mūsāda ejderhā

Görüp kurbıyyetüñ hep enbiyā oldı saña ümmet
Senüñ atañ degil belki de ümmet Ādem ü Havvā

65 Hazīne itdi zātına şıfātuñ hazret-i Allāh
Yüzüñden zāhir oldı ādeme hep ‘*alleme’l-esmā*

Meger sırruñ sarāy-ı lā mekānı bir vilāyetdür
Anıñçün ümmetüñ dalları tutdı gūnı ey ṭübā

Senüñ ol ‘āli himmetüñ dü kevnı kapdı ey şehbāz
Saña lāyık durur ancağ habībim tāc-ı kerremnā

Ebū Bekr ü ‘Ömer ‘Oşmān ‘Alī yār oldı sen şāhā
Ḥalīfe itdi bunları anıñçün Rabbiye’l-a‘lā

2

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

[4b] 1 Tecellī ideli bu ‘ibretim Ṭūrına ol Raḥmān
Tecellī zātına āyīne itdi zātım ol Sübhān

Baña her zerreler yā Rabb haber virür cenabıñdan
Baña şeyḡ oldı mevcūdāt eger kaçre eger ‘ummān

Göz açup gördüğüm yâ Rab senüñ nûr-ı cemâliñdür
Senüñ hüsnüñ tecellîsi durur her yürüyen insân

Kemâl-i kudretüñ yâ Rab güneşden gerçi kim zâhir
Ki senden ğayrı nuţfeyi kim insân ider ey sultân

5 Saña biñ âferin yâ Rab idersin toprağı âdem
Ol âdemden cemâl itdün tecellâ zâtına burhân

Tecellâ-yı cemâlün nûrını kevnine saçmışsın
Kemâlünle bu mevcûdât tolu ey cânlar cânân

Getürdüñ ‘ âlem-i ğaybı ‘ ademden bunca maḥlûkât
Göze her görinen eşyâ virür senden ḥaber el-ân

Ḥuşûşâ ana ḳarnında nice yaratduñ insânı
Ḳarañu yirde nice ḥalk olur [ger kız] eger oğlan

Nice taşvîr idersin nuţfe içre gözile ḳaşı
Gören bu naḳşı naḳḳâşına yâ Rab getire imân

10 Ana ḳarnında bir tamlâ şuyı maḥbûb iden kimdür
O bir tamlâ şuya cân nefḥ iden sen ey ‘ azîmü’ş-şân

Yaratdı bir bir insânı kemâl-i kudretüñ yoḳdan
Şehâ bir nuţfeye cânsız iken cân eyledüñ iḥsân

[5a] El ayak göz ḳulaḳ burun ağız nuţfeye şığar mı
Ḥuşûşâ ḳatreye nice şığışdı baḥr-i bîpâyân

Cemâl-i şekl-i insânı gören Allâhu ekber dir
Ki zîrâ sırr-ı vaḥdet âdemün vechindedür pinhân

Nazar kı1   ibretile di katile Şekl-i insāna
Saņa hep   alem-i ğayb u Őehādet keşf ola ey cān

15 Ba up insāna  allāķına taĥsīn āferīn kı1  ok
Saņa esrār-ı tevĥīdden a ıla nice biņ meydān

Güneşden āŐikāre g rmek isterseņ eger dīdār
Nazar kı1  eŐm-i tevĥīd ile bir insāna ey merdān

Ĥa uņ tevĥīdi baĥrinūņ kenārı ādem oğlıdur
Cemāl-i vech-i insāndan Ĥa a yol var gider āsān

Ne Őaĥrā var derūnında   aceb bir  atrenūņ yā Rab
Benī Ādem biter bir nu fe Őaĥrāsında maĥbūbān

Ne deryā var vucūdında   aceb bir  atrenūņ yā Rab
Benī Ādem gibi cevhere bir  amla Şu oldu kān

20 Kemāl-i  udretūņ yā Rabbenā insānda g sterdūņ
Ne g rdi Leylide Mecnūn anı   ıŐķ itdi ser-gerdān

Meger ĥusnūņ g listānında yā Rab ğoncadur ādem
Ne g rdi g l y zinde Őīrinūņ Ferhād ider e ğān

  Aceb Ya   k b-ı r ĥānī ne g rdi ĥusn-i Y sufda
Biğāyet Y sufuņ ĥusnine oldu vālih   ĥayrān

Ne g sterdi   aceb Y suf Z leyĥā miskine yā Rab
Cemālin g rmege  a at get rmedi ba up bir an

[5b] Ni un meŐh r-ı   alem oldu Y suf ĥusnile yā Rab
Meger Őun  uņ tecellisini g rdi Y suf-ı Ken  ān

- 25 Ne gördi dilberüñ yüzinde ‘ aşıklar iderler āh
Meger vaḥdet sarāyını bu yüzden itdiler iz‘ ān
- Ne Ṭūra çıkdı ol Mūsā tecellī oldı ne yüzden
Cihān Tūr oldı Mūsāya ne yir gök var ne ins ü cān
- Tekellüm eyledi Mūsā ağızsız Ḥaḳḳile bīṣavt
Görür Mūsā kamu eşyā ki ṭurmuş ḥazrete dīvān
- Tecellīle cihānı gördi ṭolmuş Ḥazret-i Mūsā
Bu istiḡrāḳ-ı ḥayretde nice dem ḳaldı bīdermān
- Tecellī itdi Mūsāya kamu zerrāt-ı mevcūdāt
Niḳābın ‘ ālimü’l-esrār açup kaş oldı ol Deyyān
- 30 Cemālinüñ ḥayāli perdesin Ḥaḳ açdı Mūsāya
Didi yā Rabbenā göster cemālün cān idem ḳurbān
- Ḥiṭāb erişdi sırrından bizi Mūsā gözi görmez
Bu taḥtuñ pādişāhı bir bu yirde şıḡmaz ad u şan
- Didi Mūsā İlāhī ḳandesin āvāreñ olmışam
Didi ḳullarım içinde ara bul beni ey ḥübān
- Didi Mūsā İlāhī yoḳ mekānuñ seni bulmaḳ güç
Ki yā Mūsā didi senünleyem senden olursañ fān
- Didi Mūsā İlāhī sevgili dostuñ baña bildir
Didi kim rāh-ı ‘ aşkımda görünmeye aña devrān
- 35 Didi Mūsā İlāhī ‘ aşkıña çāre nedür bildir
Didi ḳullarıma ḥālıḳ gibi baḳ bu durur ‘ irfān

- [6a] Didi Mūsā Īlāhī ḥazretiñe dilerem vuşlat
Didi ḳullarıma ḳıl ḥüsn ü ḥulḳ ol ḥākile yeksān
- Didi Mūsā Īlāhī kim durur saña muḳarreb ḳul
Didi ḳullarımuñ ḥācetlerini bitirir her an
- Didi Mūsā Īlāhī kim durur dostuñ ḥabībüñ pek
Didi fāsıḳ seḥī ola anuñdur cennet ü rıḍvān
- Didi Mūsā Īlāhī kim durur pek düşmenüñ bildür
Didi zāhid ola ammā baḥīl ola ḳatı nādān
- 40 Didi Mūsā Īlāhī yol saña ḳankı gönüldendür
Didi kīn ṭutmaya bir ola aña dostile düşmān
- Didi Mūsā Īlāhī evliyā ḳullarıñı göster
Didi ḳonuḳ alan her dem velī ḳulum o ‘ālī-şān
- Didi Mūsā Īlāhī ḳullarıñdan ḥāşı pek kimdür
Didi ikrām ide yoḥsula baya hem yedüre nān
- Didi Mūsā saña yā Rab yaḳīn olmaḳ diler gönülüm
Didi nāsa raḥīm ol merḥamet ḳıl şefḳat it ey ḥān
- Didi Mūsā ebed ḡam gelmesin direm baña yā Rab
Didi dāyım gönül yap yıḳma tā kim olasin ḥandān
- 45 Didi Mūsā ḳonaḳlamaḳ dilerüm ḳullaruñ yā Rab
Didi yap Ka‘be-i ḳalbi bu beytullāhdadur Mennān
- Didi Mūsā ebed senüñle olmaḳ isterem yā Rab
Didi ḳullarıma çoḳ çoḳ naşīḥat idüp ol çobān

Bu sözler lî ma‘ allāh ‘āleminden oldu hep ilhām
Bu feyziñ şāhibidür Şeyḥ ‘Abdu’l-ḳādir-i Cīlān

3

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

[6b] 1 Ey ḥaḳīkat milkinüñ mürşīdī sırr-ı enbiyā
Ey ṭarīḳat pādişāhı ḳuṭb-ı tāc-ı evliyā

‘Ālem-i ervāḥ içinde sensin ol ehl-i yaḳīn
Rūḥ-ı ḳuds-i ḥazretüñ dīvān-ı Ḥaḳda reh-nümā

Sensin ol bu cism-i kevneyne fenāsız rūḥ olan
Sensin ol vaḥdet sarāyına beḳā viren binā

Ḥaḳ Te‘ ālānuñ tecellī zātına yoldur özüñ
Sensin ol deryā-yı tevḥīd içre ğavvāş-ı Ḥudā

5 Baḥr-i tevḥīdüñ kenārı gerçi kim iki cihān
Sensin ol tevḥīd-i zātuñ maḫhar-ı ehl-i beḳā

Ḥub cemāliñ āyetin tefsīr ider tevḥīd-i zāt
Maḫhar-ı zāt-ı şifātullāhsın ey ehl-i şafā

Sikkeyi yüziñe yazmış tevḥīd āyetini Ḥaḳ
Sırr-ı sübhāne’l-lezī esrā³⁶ cemāliñdür şehā

Dört kitābı ḥüb cemāliñ üzre vaḫy itmiş İlāh
Aḫsen-i taḳvīmi yazmış vechiñe ol kibriyā

³⁶ “Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir.” Kur’ân-ı Kerîm, İsrâ, 1.

Bağ-ı hüsnüñ Tūrına itmiş tecellî yaradan
Burqa^ç-ı yüzüñ açan şevk-ı ruhuñdan tutuşa

10 Gülşen-i cennetdür ey dilber cemâlüñ defteri
Haşr-i maşşerdür tecellâ-yı cemâlüñ dilberâ

Maşşer-i zülfüñ hisâbıyçün tura yevme'l-hisâb
Kaddüñ dilber kıyâmetdür yüzüñ yevme'l-cezâ

[7a] Teşnedür ey dost cemâliñiñ tecellâsına Tūr
Rûh-ı kudsüñ maşharı Mūsâdur ey ehl-i fenâ

Bâğ-ı Firdevs oldı hüsnüñ bâğı ey hulq-ı hasen
Gülşen-i cennetde açılmış ne gülsin serverâ

Lâmekânî bir vilâyetdür cemâlüñ maşşeri
Yüzüñ ay dilber ne defter^ç aql-ı kül irmez aña

15 Bînişân bâğı iki zülfüñ arasında nihân
On sekiz biñ^ç âlemi yüzüñde gördüm ben gedâ

Zülüfüñ her bir kılında bir tecellî Tūrı var
Nice biñ Mūsâ bu yüz hayrânıdur ey meh-liqâ

^ç Âlem-i ervâha kaşuñ köprüsinden yol gider
Kırpiğñ şaf şaf alay çeküp gider Hağdan yaña

Hağ cemâlüñden hıtab eyledi ehl-i vaħdete
Bu yüzi görmek beni görmek gibidür didi tã

Didi ey sırrım sarây-ı âdeme ol pâdişâh
Ben seni niçün çıkardım kevne mir'ât ol yaña

- 20 Bu hıṭāb olduğı dem ādeme sen ḥāzır idüñ
 Ḳādirī Muḥyiddin ismin anda ḳodı Ḥaḳ saña
- Lāmekān Bađdādını fetḥ itdi Gīlānuñ baña
 Niçe yüz biñ dünyevī Bađdād saña olsun fidā
- Ḥaṣr u neṣr ü maḥṣer ü yevme'l-ḥisābdur ḳāmetüñ
 Ey ḳıyāmet ḳāmetüñ ‘ arşına yoḳdur intihā
- Ḳaşlaruñ ne köprü ey dost ben direm budur şırāt
 Şekl-i mīzāndur gözüñ keffesinde kevneyn şığa
- [7b] Āb-ı ḥayvān teşnedür ḥazret-i cemāliñ görmege
 Leblerüñdür sāḳiyā vaḥdet şarābına saḳā
- 25 Nuṭḳuñ ey dilber *seḳāhum rabbuhumdan*³⁷ feyz alur
 Ol sebebden şeyḥ-i kevneyn olduñ ey dāru’ş-şifā
- Ḥamdu lillāh düşmişem sen pīrimüñ deryāsına
 Sen şehā vāşıl olalı vāşıl olmuşam Ḥaḳa
- Ma‘ nevī oldı mürīdüñ ins ü cin dīv ü melek
 Gördi ḳurbiyyetüñ ervāḥ didiler hep merḥabā
- Evliyā hep didiler ‘ırḳ-ı nübüvvet zātıla
 Sen ne sultānsın dü kevneyn milki saña bir ḳabā
- Mazḥar-ı Mūsā diler saña ey şāḥib-i vücūd³⁸
 Sen ne Mūsāsın yed-i beyzā eliñdeki ‘ aşā

³⁷ “Rableri onlara tertemiz bir içki içirir.” Kur’ân-ı Kerîm, İnsân, 21.

³⁸ Bu mısraın vezni bozuktur.

30 Saña telsīm olmayan münkir dūrür dīv-i racīm
Ol ziyānkāra direm ben eşkıyādur eşkıyā

Haḡ Te' ālāya gider yol var cemālīñden senüñ
Görmişem yüzüñde tevḡid aḡzın açmış ejdehā

Ka' be haḡḡı ' arş-ı ā' zam yüzüñi eyler tavāf
Sen ne Ka' besin tavāf eyler seni arz u semā

Hacc-ı ekberdür yüzüñ bir kerre görmek ' āşıḡa
Kāşifi esrār-ı Haḡdur yüzüñ ey şemsü'ḡ-ḡuḡā

Evliyā ervāḡı ḡurbetiñe reşk itdi hep
Feyzüñ alup nice yoḡsul cimri oldu aḡniyā

35 Saña şıḡıla mürīd olana dūnyā oldu ḡul
ḡayr muḡtāc itmedi feyzüñ kime virse ḡinā

[8a] Sendeki şıḡı yakīñüñ feyzini alan mürīd
Pek tutar şer' -i şerīfi olmaz ol ehl-i hevā

Evliyā 'ullāh içinde sen müselleḡ ḡal' asın
ḡoyamadı nuḡḡa noḡşānuñ bulup bizi tevā

Nice münkirleri irşād eyledüñ ey ' aḡl-ı kül
' Āmme sen şeyḡu'ş-şuyūḡsın sende yoḡ kibr ü riyā

Ehl-i tevḡid oldu çoḡ mülḡid ḡapuñda şıḡıla
Bū Cehildür saña teslīm olmayanlar ḡāliyā

40 Çoḡ ḡulūlı ḡadarı cebri müsilmān eyledüñ
Çoḡ āyet çekdüñ ḡarīḡ-i müstaḡim içre yola

Haşr u neşr ü maşşer ü koptmış kıyāmetdür yüzüñ
 ‘ Ālem-i ğayba yeter řāhid cemālüñ ey fetā

Āhıret ğaybı gözüñ içre güneşden āşikār
 Ğayb olan eşyā gözüñ noktası içinde hafā

Ma‘ nevī nutfe içinde ğayb iken ne řāh idüñ
 Zāt-ı Hağda ğayb idüñ sultān idüñ Kafdan Kafā

Baħr-i Hağda ğarğ iken kağreñ irdi yārdan
 Kağreñi bir āyine düzdi gören şalur taña

45 Görse kāfir yüzüñ imān getirür ğallākıña
 Ğüsnüñe ğayrān olan girdāb-ı ğayretde řala

Sıne-i tevĥıdi yazmış vechiñe kudret eli
 Yüzüñ ey dilber yaratmış ‘ arş raħmāndan yüce

Ħağ-ı vechüñ ğağ-ı Hağ oğınur ey ğulğ-ı ğasen
 İns ü cın dilber yüzüñ ğayrānıdur yā muğtedā

[8b] Nūrını ğağtuñ yüzüñde āşikāre görmışem
 Āyinüñ miħrābına ağtāblar itdi iğtidā

Ka‘ be ey dilber cemālüñ kıblesin eyler řavāf
 Yüziñe mi‘ rāc iden mevlāya oldu āşinā

50 Saña ‘ Abdu’l-Ğādir-i Geylānı ismin virdi Hağ
 Sen řarıkāt řāhına uymayan İblıse uya

4

müstefilün müstefilün müstefilün müstefilün

- 1 Ey pâdişâh-ı bîzevâl nûrîñi gördüm âşikâr
Ey bîvezîr ü bînazîr nûruñ tolu dâr u diyâr

Ketm-i ‘ademden ‘âlemi bir gün ile var eyledüñ
Ey hâlîk-ı bîintikâl emrüñ ider her yoğı var

Tedrîcile nuţfeyi insân eyledüñ ey pâdişâh
Bir şamlayî âdem ider kudretüñ ey perverdigâr

Bir kaçreyi insâna libâs itdüñ nice deryâları³⁹
Et ü deri kân hil‘ atin rûha geyirdüñ ma‘ nîdâr

- 5 Bir kılac insân şehâ genc-hâne itdüñ zâtuña⁴⁰
Mir‘ ât idindüñ bâhuşuş mü ’minleri ey Kirdikâr

Od u şu yil toprağı itdüñ rûha bir ‘âlî sarây
Rûhî beden tahtına şâh itdüñ ide ya‘ nî karar

Ten mülkine rûhî koduñ ‘aklı vezîr itdüñ aña
Göz Hâtemiyle dil Süleymânını itdüñ ihtiyâr

Nûr-ı cemâlüñ pertevin yâ Rab göze yakduñ çırāk
Göz kandilin kudret eliñle yakduñ ey Hâk şem‘ avâr

- [9a] Ne zeyd ü ne yağ u fitil gözde yanar bir kara nûr
Ol kara nûruñ pertevi cennet sarâyına çıkar

³⁹ Bu mısraın vezni bozuktur.

⁴⁰ Bu mısraın vezni bozuktur.

10 Yā Rab göze vahy olunan nūn noḡta-i vaḡdet midür
Gözdeki ḡara noḡtaya kevneyni ben gördüm şıḡar

Göz lâmekānī bir direkdür gökleri gözdür tutan
Göz rūḡı ‘ālemden dü ‘ālem gözsüz olur tārūmār

Cennet didikleri sarāy göz şāḡı ile zindedür
Göz ṡamuya girse göze cennet şafāsın vire nār

A‘mā cināna girse de ṡāmū yiter ṡulmet aña
ṡamuya girse ḡankı göz zevḡ ü şafādur aña yār

Cāhil bu rāzı añlamaz ‘ālem bilür göz ḡadrini
A‘mā didiler cāhile ‘ālem göze dirler i yār

15 Ben didigim göz ey güzel ḡayvānda olan göz degil
İnsān gözine mālīk ol ḡayvān gözine i‘tibār

Yedi cehennemden beterdür cāhilūñ cehlī gözi
Cennetden efḡal ‘ālimūñ ‘ilmī gözi ey yār-ı ḡār

‘İbret olan gözdür sekiz cennāt-ı ‘adnuñ bāḡçesi
Bir gözde ‘ibret olmasa ṡamu durur ol nābekār

‘İbret olan göz dā’imā Ḥaḡḡuñ rızāsın gözedür
‘İbretsiz olan göz müdām Ḥaḡḡuñ rızāsından ḡaçar

Ḥaḡḡuñ rızāsın gözeden nefsine ḡākimdür tamām
Nefsine ḡākim olan er şer‘-i şerīfe pek uyar

20 Nefis divin zabt iden er mü’min-i kāmildür tamām
‘Avret gibi nefse başılan it durur yavuz ḡimār

[9b] Dīv nefsi zabt iden Süleymān ola ‘aşrında inan
 Āfāķı enfüs emrine hep rām olalar mūr u mār

Yā Rab şıgındum ben saña şerrinden işbu nefsimüñ
 Kīse-i ķalbime ķanā‘ at ıoldurup hırşı çıkar

Yā Rab ħarīş it ‘ışķıñna hem vir rızāñı nāsa hep
 Mir’āt-ı eşyādan tecellī ķıl olam ħayrān u zār

Yā Rab şabırlı ķullarıñdan eyle bīşabr eyleme
 Eyle hidāyetüñ delil ķullarıñ iħsānuñ umar

25 Yā Rab bu dünyā ehli ekşer mansıb ile faħr ider
 Ben faħr iderem yā İlāhī zāt-ı pākiñle hezār

Yā Rab bu ins ü cīn ķamū hep sīm ü zerle faħr ider
 Faħrum benüm yā Rab senüñle Ħaķ disem acım tıyar

Yā Rab gedā şāh u vezīrdır ben fülānem faħr ider
 Faħrum benüm bir gözledür yā Rab saña her dem baķar

Yā Rabbenā hep ķullarıñ devlet-i dünyāyile şād
 Ben devlet-i zātıñla yā Rab şād u ħandānam i yār

Yā Rab bu ‘āşī ķullarıñ ekşer ğam-ı dünyā çeker
 Ben sen ol sulţānı bilelden şafādur baña kār⁴¹

30 Yā Rab bu ‘ālem ħalķınuñ maķşūdı dünyādur ķamu
 Maķşūdum ey Ħaķ sen benim ne nūr gerek baña ne nār

⁴¹ Bu mısraın vezni bozuktur.

Yā Rab çü sen sulṭānı bulan buldı her maqşūdı
Sen şāha vaşl olan gönül kevneyni yutdı loqmavār

Yā Rab saña vāşıl olan kul cümle el-mülk oldı hep
Şol deñlü ‘ anķā oldı kim kevneyne hāndur nāmdār

[10a] Yā Rab saña gönül viren sulṭān-ı kevneyn oldı ol
Seni seven olan muḥiṭ küll-i şey ol bikenār

Yā Rab saña vuşlat bulan zevķ u şafā durur müdām
Sen şāhı bir kul sevse devlet itmez andan hiç firār

35 Yā Rab saña kim yol bula miḥnet yüzün görmez ebed
Seni seven ey pādişāh rāḥat ve anda ola baḥtiyār⁴²

Yā Rab saña ‘ āşī olan rāḥat yüzün görmez ebed
Saña muṭi‘ olana ṭamu cennet ola lālezār

Yā Rab kime kılsañ nażar devlet külāhı aña tāc
Her kime kılmazsañ nażar gülzār-ı cennet aña ḥār

Yā Rab şıgındum saña diyen kulıña itdün nażar
Saña şıgınmayan emīn olmaz belā aña uyar

Yā Rab saña arķa viren kullarıñ oldı pādişāh
Sen pādişāha şıgınan qalmaz ḥākisār⁴³

40 Yā Rab saña yüz ṭutsa bir kulıñ aña luṭfuñ ‘ aẓīm
Sen şāhı seven kullarıñ ḥalk içre buldı iştiḥār

⁴² Bu mısraın vezni bozuktur.

⁴³ Bu mısraın vezni bozuktur.

Yā Rab saña varın virene dü cihān oldu hıbān
Sen kıan bahāsın ol kıula ne il gerek aña ne şār

Yā Rab saña pek t̄alib olan kıullaruñ ihlāşile
Pek devlete vāşıl ola baht aña olup pāyidār

Yā Rab seni ārzū iden ‘āşıkıların ey pādīşāh
Milk-i Süleymāna nazār itmez nazār eyleser ‘ār

Yā Rab saña pervāz iden irişdi her maķşūdına
Seni bulan buldı iki ‘ālemde derdine tımār

[10b] 45 Yā Rab saña iren irer her ne murād itse aña
Sen şāha irmeyen gönül keşretde kıala hor u zār

Yā Rab saña uçan gönül kevneyni kıapdı top gibi
Sen lā mekānı isteyen saña senüñ ile uçar

Yā Rab saña ‘azm eyleyen oldu fenā ender fenā
Sen binişāna cān virenler āb-ı hayvāna kıanar

Yā Rab senüñ hüsnuñ tecellisine Tūr olan gönül
Kıande baķar ise tecellī zātına baķup yanar

Yā Rab senüñ nūr-ı cemālün pertevi ‘ālem tolu
Zāhid bu nūrı göremez kibri var anda bir tamār

50 Yā Rab tecellī baħrine ğavvāş olan Mūsā-şifat
Dil Tūrı üzre baħri zāt gibi tekellümden taşar

Yā Rab gönül midür ‘aceb esrār-ı meclīs-i elest
Ervāhı ey dost aħsen-i taķvīm ali gördüm şavāb

Yā Rab bu cāna sen ne yüz gösterdüñ eyler bunca zār
Cān bülbüli meger şehā vaḥdet gülistānın añar

Yā Rab eger cān Yūsufi ‘ ışkuñ ile maḥbūs ise
Ḥüsnüñ tecellisine Ṭūr tağıveş ervāḥ intizār

Yā Rab eger cānlar cihānından tecellī itmeseñ
Bulmaz idi kimse vücūd aşlā şağīr ile kibār

55 Yā Rab ne zıdd eyledüñ ervāḥı hep birbirine
Varlık senüñdür mülk senüñ nās birbirin niçün kırar

Yā Rab ḥaḳıḳatde *kenefsin vāḥide*⁴⁴ ervāḥ-ı nās
Bu ben ü sen keşretdür insān yoldan anūñçün azar

[11a] Yā Rab bir ata bir ananuñ oğlı iken ḳullaruñ
Varlık senüñken bāḥuşuş nās birbirin sevmez naçār

Yā Rab bir Ādem ile bir Ḥavvādur aşl-ı ins ü cān
Kimi velī kimi deli kāfir kimi büte tapar

Yā Rab bu nāsuñ keşreti ‘ ışkuñ ḥayalinden midür
Vaḥdet niḳābın eyle fāş hep bir ola Rūm Tatar

60 Yā Rab ‘ Arab ile ‘ Acem Hindü Ḥabeş zātıñda ğayb
Zātuñ muḥīṭ-i küll-i şey’ken vaşluñ alınmaz ḥişār

Yā Rab ḳamu varlıkda varlık gösteren sen zāt-ı ḥay
Yā *küllü şey’in ḥālikünde*⁴⁵ sen şehā kim ḥaznedār

⁴⁴ “Sizin yaratılmanız ve diriltilmeniz, ancak tek bir kişinin yaratılması ve diriltilmesi gibidir.” Kur’ân-ı Kerîm, Lokmân, 28.

⁴⁵ “O’nun zâtından başka her şey yok olacaktır.” Kur’ân-ı Kerîm, Kasas, 88.

Yā Rab görünen gösteren görenle zātında nihān
Bu Aḥmed ü bu Cehl olur bu ‘Ali şāhib-Zü’lfiḳār

Yā Rab libās itdüñ meger ervāḥa keşret ‘ālemin
Şu yil ü topraḳ nār atına rūḥ anuñ oldu süvār

Yā Rab meger keşret murād itdi dil ola vaḥdete
Cüş eyledi deryā-yı ‘ışḳ Aḥmedle toḡdı çār bār

65 Yā Rab meger vaḥdet libāsın cümle ervāḥ istedi
Kevneyni Aḥmed loḳmaveş ḥalkile aniñçün yudar

Yā Rabb keşret-i cihānı vaḥdetüñ ‘aksi ise
Sen ḥod mekānlardan münezzeh yoḳ yerüñ ey bir ü bār

Yā Rab tecellī zātında ‘ilmüñ niḳābıdur şafāt
‘İlmüñ ise insādadur zātında insāna şikār

Yā Rab cemālüñ pertevi kevneyne gerçi kim muḥit
Bü Cehl-i ḥaffāşa nihān balçıklı dīn şemsin şuvar

[11b] Yā Rab kemālüñ ḥüsünün çarḥ u felek gördi yüzün
‘İşḳuñ ḥayālile anuñçün yiler leyl ü nehār

70 Yā Rab kemāl-i ḳudretüñ bir nuḫfeyi insān idüp
Bu işe kim ḳādir durur şun‘ uñ durur yaḡmur u ḳar

Yā Rab ḥaḳīḳat sende var bir mülkile bir salṭanat
Göḳler ü yir cümle senüñ şun‘ uñ küli ḳış u bahār

Yā Rab bu dünyā ḳudretüñ ḳatında bir gül gibidür
Bāḳī gülistān āḫiretdür bī fenā yoḳ ḥār u bār

Yā Rab bu ʿālem ʿaṣmā ʿālemler her yir kemāl-i hikmetüñ
Deryā-yı ʿışkuñ ʿibretim başından anuñçün aşar

Yā Rab bu kevnüñ içi taş kâşif-i esrār-ı Hâk
Cümle cihāndur bir kitāb āyāt-ı Hâk incir enār

75 Yā Rabb eşyā serteser āşār-ı tevḥīde sebaḳ
Yir yüzi hep vaḥy ile elif oḳur servi çınār

Yā Rab göz açup gördüğüm senden virür baña ḥaber
ʿİbretle baḳsam ʿāleme iḥyā olur ḳalbi mezār

Yā Rab bu gökler yir yüzi pertev-i tevḥīd ʿaṣmā
Göz on sekiz biñ ʿālemi şehbāz-ı ʿibretle ḳapar

Yā Rab bu arz u bu semā yiri döşek çadır biri
Yiri döşedüñ yeşil atlaş ile oldı ḥüb-nigār

Yā Rab bu ferşe ḳudretüñ bir ṭon geyürdi bībahā
Yaz cennetile döşedüñ bu arzı oldı ḥürivār

80 Yā Rab cihānı ṭon gibi giymiş kemali ḳudretüñ
Bir ṭon yaratduñ ʿālemi eskirse yokdur bir yamar

[12a] Yā Rab libās-ı vaḥdetle yir yüzün hep döşedüñ
Şahbāz-ı ʿibret ʿālem-i ḡaybı anuñçündür çapar

Yā Rab cihāna yaz u ḳışı eyledüñ iki libās
Deryā-yı tevḥīd mevci ile yaz u ḳış oynar ḳumar

Yā Rab bu yaz u ḳış virür hep ʿālem-i ḡaybı ḥaber
Evvel bahārda ḥaşrı gör yazın ḳiyāmetdür ḳopar

Yā Rab ubūr ehli iken ışın bu eşcār u nebāt
Yazın dirilür aşr olur sīnden ıkar avun ıyar

85 Yā Rab bu eşyā ‘ālem-i ğayba ışın eyler sefer
Yazın getirür ‘ālem-i ğayb ikliminden yādigār

Yā Rab mezāristānken ışın bu ‘ālem serteser
Evvel bahār azr-ı nebāta āb-ı hayvānın şunar

Yā Rab meger evvel bahār İsrāfili nefh itdi şūr
ışın mezāristānın ihyā itdi feyyāz-ı bikār

Yā Rab bu yaz ış remz ider aşrile neşr-i maşşeri
ış abrine defn olsa eşcār u nebāt yazın opar

Yā Rab meger yevmü'l-iyāmet yazılan aldurdu baş
Silküp başından toprağın ayır imen senden ıkar

90 Yā Rab meger yevmü'l-isāb oldu bu eşyā serteser
Açdı niābın maşşerüñ hem ‘ālem-i ğaybuñ bahār

Yā Rab meger aa'l-yaın iklimi keşf oldu göze
Ĝaybī azīneñ cevherin cān dili anıñcün şaçar

Yā Rab meger deryā-yı ‘aş dilden ider cūş u urūş
Göz ‘ālem-i ğaybı anıñcün top gibi atar tutar

[12b] Yā Rab ‘aceb esrār-ı ‘aş üsnüñ ayālinden midür
‘Aşuñ gözine gizli yok bī‘ış olan yoldan şaşar

Yā Rab meger varımı yağma eyledi şahbāz-ı ‘aş
‘Aşuñ kitābını anıñcün ouram gāhi yazar

95 Yā Rab direm ben ‘aşkı yok insāna hayvāndan beter
Bir gözde ‘ibretile ‘ışk olmasa kim ādem şayar

Yā Rab cihān cennet mişāli görünür ‘aşıklara
Zīrā cemālūñ şevķine yā Rab dü ‘ālem gül-‘izār

Yā Rab meger nūr-ı cemālūñ göñlüme oldu çıraķ
Gördüm cihān nūruñ tolu gök yir kıtında bir ğubār

Yā Rab kemāl-i ķudretūñ kıtında yir gök şey’ degil
Bir emr-i kün iki cihān bir ħarf-i nūndur her ne var

Yā Rab bu ‘ālem bir sebaķdūr iki ħarf iki cihān
İnsān ħurūfin añlayan baħr-i ħaķıķate talar

100 Yā Rab bu fānī keşrete kimi ķonar kimi göķer
Vaħdet sarāyında ne ķonmaķ ne [de] göķmek bāķi dār

Yā Rab yalan dūnyā ne zālīm günde yüz biñ uyıķu
Bu ħāne her ķonan göķer ne ķul ķalur ne şehriyār

Yā Rab bu dūnyānuñ sarāyı köşki örümcek evi
Çok pādişāh ķaşrında ħālā ‘ankebūtdur yirde dār

Yā Rab ne işlek yol durur ‘uķbā evine maķbere
İnsān taşınur ķarn-ı ķabre ne uşanır ne tıyar

[13a] Yā Rab ne ğaflet ķullarıñ ‘Azrā’ili fikr eylemez
Dūnyā subū olsa yudar dimez ecel añsız başar

105 Yā Rab ölüm ħod ādeme gözi ķarasından yaķın
Şāh ol vezīr ol ol gedā ‘ömrūñ bağı bir gün şolar

Yā Rab ne cellāddur ecel sulṭānlara virmez amān
Ecel nice İskenderüñ mülkini itdi tārūmār

Yā Rab bu fānī bivefādan almadı şāhlar murād
Ecel nice mağrūr yürür şāhları tahtından yıkar

Yā Rab Süleymānile İskendere dünyā qalmadı
Ecel ḥarāmisi nice sulṭānlaruñ milkin şoyar

Yā Rab meger tābūt-ı mevti pādişāhlar görmedi
Zulm eyler aniñçün re' āyāsına itleri şalar

110 Yā Rab meger münkir bu ḥalk ḥaşrile neşre maḥşere
Birbirine zulm eyler aniñçün biribirin şoqar

Yā Rab ne ḥāldür qullaruñ dünyāya tapmış ekşeri
Cennātı almaz bir pula dünyā için dīnin şatar

Yā Rab ne ḥikmet qullarıñ tamuya varın ḥarc ider
Cennet yolında hep baḥīl yimez yidirmez ha yıgar

Yā Rab bütün dünyāyı yutsa qullaruñ tuymaz ḥariş
Dimez ki qaşşāb-ı ecel bir gün boğazımı şıkar

Yā Rab meger 'Azrā'ilüñ bir nicesi Kaf tağıdur
Şarkıla ğarba ḥükmi iden şāhları tahtında boğar

115 Yā Rab ne zālimdür felek Fir'avn-ı Hāmānı yedi
Tācile tahtın bunlaruñ mezbele itdi rüzgār

[13b] Yā Rab ne şahindur ecel şeddādı kapdı ḍarbile
Çok ḥānlaruñ tahtı yerinde yiller esüben tozar

Yā Rab ne sır Nemrūdı bir süri sinek itdi helāk
Çoq pādişāhlar şimdi qabrinde yatup boynın burar

Yā Rab ölüm çün ‘ākıbet şāhuñ gedādan farkı ne
Şāh ol gedā ol günde bir etmek ile qarnıñ toyar

Yā Rab fenā kıl hırşımız mevtiler irşād it bizi
Bir gün bize şeddād-ı qabr ola tabutdan dīvār

120 Yā Rab teneşir tahtasıdur gözümüz açan bizim
Felek bizi hep ‘an qarib bir köhne kefine şarar

Yā Rab dün ü gün guşsa vü endişemiz dünyā için
Belki şabāha çıkmazuz toli emel dir ‘ömr uzar

Yā Rab yıgaruz māl-ı Qārunı qalır vārişlere
Sermāye-i ‘ömri telef itmege nefis atı qoşar

Yā Rab bu dünyā bivefā hod bir hayālī düş dürür
Çoq yaşa señ kırk elli yüz ‘ömr ise bir seldür aqar

Yā Rab bu od u şu yil ü topraq binādur bu tene
‘Ömrüñ bināsı yil ola fikr eyle ne deñlü yaşar

125 Yā Rab bu pendiler līma‘ allāhdan mı ilhām eyledüñ
Her bir sözidür bir kitāb gerçi yeter vā‘ iz mezār

5

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1 Göñül cennet qapusın bekler iken toğdı bir rıdvān
Aña qalb-i veled dirler anuñ mir’atıdur sübhān

[14a] Meger ‘aşk-ı ilāhı tıfl-ı albe bura’ ın adı
Anıcun varımı yamaya virdi cezbe-i ramān

Göz aup gördüğüm Hadan haber virmege baladı
Baa dil oldu mevcūdāt o dili alamaz insān

Niāb adı amu eyā Hau hūsn-i kitābından
Baa hep tercümān-ı Ha olupdur bāgile bostān

5 Gönül ilimine vardum amu eyā baa dir gel
Bu kez eyā didi ben de gönül mir’atıyam el-ān

Hemāndem ‘ālem-i ayba apu oldu amu eyā
Güneş toğdı vücūdumdan görüncü ayb olan imān

Aıldı baa bir defter o defterdür gözi kevnü
O defter didi kim ‘ilm-i ledüncü ala ey merdān

Kitāb oldu bu kez ‘ālem seba virdi baup ‘ibret
Hurūf oldu amu eyā nebātāt oınur ur’ān

Dil oldu cümle malūāt göz oldu kā’ināt cümle
Aıldı ‘ālem-i aybu apusu girüp it seyrān

10 Yire vadet mürekkebiyle yazdı şun’ını Allāh
Gögi mühreledi kāgıd gibi ol Şāni’ ü Yezdān

imen ayır libāsile döşetdi arzını ol şāh
Tonatdı hūri kızları gibi yir yüzün ol Deyyān

Nebātātu yüzünden göz aıldı ‘ālem-i ayba
içekler göz göz aıldı olup hāllāına hayrān

Niķāb açdı cemālinden meger vaħdet gülistānı
Anuñçün virdi cennetden nişān evvel bahār ey ħān

[14b] Temevvüc eyledi deryā-yı vaħdet çeşm eşyādan
Göz oldu yir ü gök cümle tecellī itdi ol sultān

15 Açıldı ‘ālem-i ğaybuñ yüzinden burķa‘ -ı vaħdet
Bu kez keşret cihānın ğarķa virdi vuşlat-ı cānān

Bu sırra ğarķ iken cānlar cihānı göze oldu fāş
Tecellī itdi ķaṭrem Ṭūrına ol baħr-i bīpāyān

Ne zerredür bu zerrem şems-i vaħdet toĝdı bir cemden
Ne ķaṭredür bu ķaṭrem baħr-i vaħdet andadur pinhān

Meger vaħdet sarāyınıñ bināsından durur ħākım
Ne cevher topraĝım yā Rab ħazīneñ anda yā Ḥannān

Meger ben göz cihānından tecellī zāta yol buldum
Ne deryādur bu göz yā Rab kenārı ‘ālem-i devrān

20 Göz oldum cism-i kevneyne baña yār olalı ‘ibret
Anuñçün ‘ibretüm ķabzında topdur çarḥ-ı ser-gerdān

Ne şahindür gözi görince şalar ‘ālem-i ğayba
Ne şehbāz-ı İlāhidür göze hep bende ins ü cān

Ne noķtadur ‘aceb bu göz ķapudur ‘arş-ı Raħmāna
Anuñçün ‘ālem-i ervāħa gözdür ma‘ nevī ħayvān

Eger gözde olan esrārı dirsem şıĝmaya kevne
Tecellisın gözünüñ dirsem ola ğāyib bu ĝiñ meydān

Cemāli perdesin Mūsāya gözden açdı ol Allāh
Hep oldı külli şey' hālik ne Mūsā var ne ad u şan

25 Tekellüm eyledi zātı ile Mūsāsız ol Sübhān
Ki lāmevcüde illallāh ki küllü men ' aleyhā fān

[15a] Niķābın ' ālimü'l-esrāruñ açdı görinen eşyā
Tecellī eyledi kendüye kendi zātıla Mennān

Geyürdi kevne bir ton līma' allāh ' ālemīn bi'z-zāt
Vücüdsız ' ālem-i ervāhı hep ğarķ eyledi ' ummān

Tecellī zātıla ' aşıklarına bir nidā itdi
Ki ey bizi seven kullarımız ben sizdeyem her an

Beni benüm ile sevüñ baña benüm ile gelüñ
Beni benüm ile görüñ beni bulup oluñ ħandān

30 Baña benümle pervāz it benümle ħarfi yok rāz it
Benimle şavtı yok nāz it benimle tur otur ey cān

Benüm ey kullarım sizi yaratdım zātıma mir'āt
Münezzeh lāmekānam ben sizi gencime itdim kān

Ben ol sulţān-ı a' lāyam zevālim yok şerikim yok
Yaratdım cümle göz yokdan libās itdim size et ķan

Sizi bir ķara balçıkdan yaratdım ey benī Ādem
Libās-ı aĥsen-i taķvīmi itdüm ben size iĥsān

Sizi bir aḥsen-i şūretde ḥalk eyledüm ḥāllākum⁴⁶
Gören bu naḳşı naḳḳāşıma īmān getire ol an

35 Ana raḥminde sizi ḳudretimle eyledim taşvīr
Ḳarañu yirde sizi ḥalk iden rabbüm idüñ iz‘ān

Ḥuşūşā sizi bir ṭamla menīden eyledüm icād
Kemāl-i ḳudretüm nuṭfeyi insān eyledi ḥübān

Benim ey ḳullarım sizi getürdim ‘ālem-i ğaybdan
Şehādet milkine sizi getirdim zātıma bürhān

[15b] Sizi ketm-i ‘ademde eyledüm terbiyye fazlımla
Size bir ṭon geyirdim eskimez tevḥīdim ol ḳaftān

Kemāl-i ḥikmetimden size zātım nefḥ-i rūḥ itdi
Buyurdum rūḥa emrimle bedende ol yūri miḥmān

40 Didüm rūḥa bu ten atına bin dünyāyı var seyr it
Ve illā nefesine aldanma dünyānuñ soñı vīrān

Geyirdim rūḥa beş kisvet el ayak göz ḳulaḳ burun
Bu a‘zālar iki yoldur biri cennet biri nīrān

Ḥavāş-ı ḥamse-i insāna virdüm ḥāş-ı feyzümnden
Bu beş cevher dūrür ḳullarımñ her derdine dermān

Beden taḥtın döşedüm rūḥı sulṭān eyledüm anda
Ḥavāş-ı ḥamse-i rūḥa vezīr itdüm ide dīvān

⁴⁶ Bu mısraın vezni bozuktur.

El ayak göz kulak burun ağızdur rûha hizmetkâr
Buyurdum cümle a'zâ ola rûhuñ emrine fermân

45 Libās itdim cihānı serteser hep rûha enfüsde
Didüm âfâka da hüküm eyle tâ kevneyne ol çobân

Seni ey rûh-ı kudsî ben yaratdum feyz-i hâşımdan
Kadîmi âşiyâne kıl rucû'ı bize it tayrân

Beķā gülzārını ey rûh kudsiler gehî kıl yād
Bu fānî külhanı bülbül nider adı ola zindân

Benim ey kullarım nakşın görüp dünyāya meyl itmeñ
Bu pîr dünyā nice şāhları itdi hākile yeksân

Benim 'ışkım libāsını görüp şalınıñ ey insân
Bu ten bir 'āriyet tondur bedenden cān olur 'uryân

[16a] 50 Bu dünyā bir mülevveş mezbele bir eski hâşırdur
Vaţan tutmaz bu kezzāb dünyede Fir'avn u ne Hāmân

Bu dünyānuñ hayālî düş durur zevk u şafāsı hep
Benim ey kullarım size yeter vā'ız mezāristân

Bu dünyā hep benim mülkim deyen şāhlar qanı n'oldı
Ne ismi qaldı ne resmi baña dirken qanı aqrân

Qanı ol qāmeti göge berāber Şāh İskender
Ararken āb-ı hayvānı ecel şundı aña peymân

Eger qalaydı dünyā mülki şāhlar bāki qalaydı
Qanı ol qaşr-ı qayşerler qanı ol kibri it nādân

55 Felek çok pādişāhuñ taht u tācın tārmār itdi
Benim dirken cihān çok şāh yatır maķberede giryān

Ḳanı dünyāya şıǵmayan şıǵıǵdı bir ḳulaç ḳabre
Ḳanı ol ḳaşr Şeddādı yatır şimdi ḫarābistān

Ḳanı dünyāyı ḫırşile yıḳup soñra ḳoyup giden
Ḳanı dünyā içün dīnin yıḳan ol meşrebi şeyṭān

Felek çok yola şıǵmaz itlerüñ ḳaddini dāl itdi
Ḳanı kimseye virmeyen selāmı yırtıcı arslan

Felek bir ejdehādur nice şāhı yutdı mülkile
Nice kibr ehli dīvi yutdı bir aǵızla ḳabristān

60 Felek çok ben deyen Fir‘avnı ḳoydı ḫarbi tābūta
Teneşir tahtasın taht itdi çok sultān ‘alī-şān

Bu dünyā fāḫişe zendür beḳāsız bīvefādur bu
Murād almadı dünyādan gedā vü şāh u dost düşmān

[16b] Bu dünyā ḳatı pek ḫırış ile cem‘ eyledi Ḳārūn
Soñ ucı mālı putlar ile geçdi yire ol ruhbān

Bu dünyāyı yıḳup ir gene elbette naşib olmaz
Ḫaramı ala ya āteş yaḳa ya ğarḳ ide tūfān

Benim malım benim rızḳım benim baǵım benim baǵcem
Diyenler hep ḳoyup gitdi yimez yidirmez iken nān

65 Cehennem yolına ḫarc eyler idi malın itse ḫarc
Ve illā Ḫaḳ yolına virmezidi bir pul ol fettān

Ne korçar idi tañrıdan nebıden ne utanırdı
Hevā-yı nefesine uyup iderdi dā'imā 'ıŝyān

Diseñ gel Hağ yola dün aña eylerdi 'adāvet kın
Ve illā fiŝke geldükde olurdı İblise sekbān

Esir-i nef-s-i emmāre idi ol meşrebi iblīs
Şanırdı lezzet-i dünyāyı bir şey ol huyı merdān

İderdi māl-i 'ömrin dā'imā tamu yolına harc
Dimezdi tamuda yarın beni Hağ eyleye biryān

70 Cehennemüñ 'azābın fikr ideler idi 'aşiler
Mezār ehliyle her gün söyleşürdi pır eger oğlan

Nice mağrūr yürüyen yola ŝıgmazları boğdı mevt
Kabir içre ŝalınsın ol tekebbür yürüyen hayvān

Çanı ol et ü ton ile kibirle şalınan server
Fağiri görse dirdi yuda mı ādem ol it kaplan

Ecel çok servi kıddüñ kıāmetini kıadd-i dal itdi
Nice ŝāhuñ sarāyın itdi mevt el-ān u hep tālān

[17a] Ecel çok beglerüñ çiftin çibuğın tārumār itdi
Şamandur 'ömr ü dünyā şavrulur tın bu fenā hırmān

75 Döner ŝağdıç emegine emegi ehl-i dünyānuñ
Çamile kıazanır yimez ŝafā ile yürür mestān

Gedā ol pādişāh ol bir kıaşıqla yir ta'āmı nās
Ta'āmı bulsa yüz kıaşıqla yir hırŝıñdağı tuğyān

Nedür bu hırş u teşvîş ü ğam-ı dünyâ çü yok şoñı
Ecel kaşşâbını fikr it nice şâh eyledi kırbân

Bugün meydân benim diyü şurutma kibrile ey fân
Ecelden gele kırtulmağa ey kıuş ile bir cevân

Ğam-ı dünyâ durur fikrũñ dimezsın âhîret bir gün
Ecelden yoksa kırtulmaña buldı mı devâ Loqmân

80 Deyeler haste olmış deyeler bir günde ölmüşsin
Niçün bu gün yarağın eylemezsın her işũñ noqşân

Teneşîr ile tâbût kabır ide bizi meger irşâd
Şıgır şağır işitmez bal yimez toplar atar furkân

Begim ol vaqtiñe hâzır hadem haşem kalur bunda
Vağan aşlı unutduñ âhîret gülzâridur Raqmân

6

mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün

1 Yürî ey zâhid ü dünyâ-perest var
Naşîb olmaz saña mir 'ât-ı dîdâr

Seni şekk ü gümân eyledi a' mâ
Şaşî gözü görünmez nür-ı mevlâ

[17b] Bugün Haq nürünü görmezseñ ahmaq
Yarın vallâhi görmezsin muhaqqak

Bugün eker iseñ yarın biçersin
Bugün ekmez isen yarın ne yersin

5 Bugün göz ol bugün gör Hakkı zinhâr
Şağın ferdâya mağrûr olma ey yâr

Bugün gel naqd-i vaqt ol yârını ço
Bugün bul Hakkı yarından ğanî hû

Saña senden yaqîndür ol yaradan
Münezzehdür velî ağ u qaradan

Bugün görmezseñ Allâh yarın vây
Degildür Hakkı görmek gerçi kolay

Didi *men kâne fi hâzihî a' mā*⁴⁷
Bu âyetde hep â' mā ehl-i dünyâ

10 Sebeb ne ehl-i dünyānuñ gözi yok
Ki zîrâ mevti fikr itmez az u çok

Göreydi ehl-i kabri ehl-i dünyâ
Hemân gözin açaydı Haq Te'âlâ

Qubûr ehlin gören göz Hakkâ döner
Hevâ-yı nefsini bir pâre yiñer

Mezâristânı dünyâ ehli görmez
Görürse de kerahat ile bakmaz

Teneşîr ile tâbût tahtasını
Gören göz açılır fikr it bugünü

⁴⁷ “Bu dünyada kör olan kimse ahirette de kördür.” Kur’ân-ı Kerîm, İsrâ, 72.

- [18a] 15 Gedāya şāha menzīl maḳberedür
Bizi irşād iden dil maḳberedür
- Kefen olsa gerek birgün libāsuñ
Ḳabir zindānı ola birgün evüñ
- Bilürsin ne çuḳurdur ḳabri ey yār
Nice sulṫān mezārında ider zār
- Ne zulumetdür ḳabir ḳarnı bilürsin
‘ Amel ḳazanmaḡa ihmāl idersin
- Çürütdüñ cevher-i ‘ömri hevāda
Bu sermāye ele girmez orada
- 20 Bu firşat ele girmez ey birāder
Gel e şālih ‘ amel ḳazan i dilber
- İde ḥākile yeksān mevt ü ejder
Gerek başıñ göge olsun berāber
- Çü ḥāl bu ‘āḳıbet eyle yaraḡı
Eger mü’min iseñ ḳo ṫon ṫaraḡı
- Naşihāt tutmaz ise nefs-i serkeş
Ḳubūr ehliyle varup gāhi dilleş
- Mezār ehlinden almazsañ naşihāt
Seni ıslāḡ idemez cümle millet
- 25 Saña yetmez mi vā‘ iz bu olanlar
Saña hep şeyḡ öğüt ḳabre girenler

Ne bulduñ sen ne bu dünyā denīde
Şoķar bu maķbere bir gūn seni de

[18b] Ne beg ķurtuldu ne sulţān ecelden
Çerāĝ ilet ķarasına   amelden

Yılan  ıyan yataĝı maķbereñe
Begim ŗālih   amel g t r siniñe

G z m z yutsa hep d nyānı  oymaz
Ķub r ehlin g r p inŗāfa gelmez

30 G z m z bir avuĉ  toprak  oyura
 g t k r eylemez g fil uyur a

Ki z r  g filiñ  albi  acerd r
 g t k r eylemez  aŗdan beterd r

Bu d ny  ehline ekŗer   al met
Naŗih t eyleseñ eyler   ad vet

Uzundur  arbesi   Azr 'il ñ pek
Kanatlaruñ  abre ŗehb z iseñ pek⁴⁸

ŗalınma kibrile fikr eyle  abri
Yola ŗıĝmaz aña  aŗrile neŗri

35  alur hep g r ki semm r kese bunda
Aĝaĉ ata bin p gidersin anda

⁴⁸ Bu mısraın vezni bozuktur.

Şatarlar māl-i meyyit bir gün evüñ
 abir t̄abüt ola bir gün sarāyuñ

Çü hāl bu ‘ākıbet eyle tedārik
 Bu fırsatda tedārik kııl tedārik

Başın op itdi o sultānlaruñ mevt
 Sarāyın t̄urbe itdi hānlaruñ mevt

[19a] Nice İskenderi mevt eyledi hāk
 Nice şāhları yedi devr-i eflāk

40 Nice t̄acile tatı yadı bu mevt
 Nice köşk sarayı ıssız odı mevt

Nice evleri tutmaz eyledi mevt
 Temelden yıdı o ocaları mevt

Bu didigim gele bir bir başa hep
 Ecel bizi süre bu youşa hep

Birin t̄abütda gördüñ götürürler
 Hemān ut sensin ol t̄abütdağı er

Birin gördüñ teneşir üzre yunur
 Hemān ut sensin ol yunan baup gör

45 Birin gördüñ kefen şarmışlar aña
 Hemān ut sensin ol meyyit t̄üvānā

Birin gördüñ muşallāda tabutla
 Hemān ut sensin ol uran tabutla

İr ü geç tābuta girseñ gerek hep
Hemān girmiş bilelüm tābuta hep

Ne dir *mūtū ne ҡable en temūtū*⁴⁹
Nebīler serverinüñ sözidur bu

Ki ya‘nī ölmeden evvel ölüñ dir
Fenā olmazdan öñ bāķi oluñ dir

[19b] 50 Bu dünyā mezra‘atu’l-āhıredür
Şadef tarlaya mālİKseñ bitedür

Şaķın tarlaña afyon toħmı ekme
Beķā çiftligine od toħmı dikme

Eger eker iseñ biçersin ey dost
Eger ekmez iseñ ne yirsin ey dost

Eger buğday ekerseñ ni‘met işiñ
Eger afyon ekersen yite başıñ

‘Amel al āhıret çiftligine gel
Fenā olmaz ‘ömür dirliğine gel

55 Bu ‘ömr ü ‘āriyet bir düş gibidür
Қafes tende can ise ҡuş gibidür

Қafes içre ne deñlü eglenür ҡuş
Қafes bir gün şınar uçar bu bayқuş

⁴⁹ “Ölmeden önce ölünüz.”

Bu kuş yâ ‘âlem-i gülzâra konar
Bu kuş yâ cenneti kor nâra konar

Ne âyîne [ki] mâlik ise bu kuş
Yene ol âyineye kona bu kuş

Eger âyînesi vahdet gül ise
Kona tevhid-i zâta bülbül ise

60 Eger âyînesi kuzgunsa bu kuş
Kona qarğa alayı içre bu kuş

Ne hâl üzre bedenden çıksa cânuñ
O hâl üzre yaradur Hağ inanuñ

[20a] Gice ne fikrile yatarsa insân
Yene ol fikrile uyanır ey cân

Uyursañ gice Hağ fikriyle ey yâr
Yine Hağkiledür yarınki bâzâr

Döşek remz-i kabirdür âhıret leyl
Uyanmağ uyumağı mevt ü hay bil

65 Kıyâmet gicedür *en-nevm ahu'l-mevt*⁵⁰
Şabâh turmağ durur maşşerde sermest

Gice fânî durur gündüz beğâdur
Gice gündüz beğâya reh-nümâdur

⁵⁰ “Uyku ölümün kardeşidir.”

Rumūzı haşr u neşrūñ maḥşerūñ bu
Bilür bundan ötesin yaradan hū

Gice gündüzde gizli ‘ālem-i ğayb
Budur ‘ilme’l-yaḳīn bīşekk ü bīrayb

Görinür kış u yazda ‘ālem-i ğayb
Budur ‘ayne’l-yaḳīn bīşekk ü bīrayb

70 Nihān insānda cümle ‘ālem-i ğayb
Budur ḥaḳḳa’l-yaḳīn bīşekk ü bīrayb

Biḥamdillāh tamām oldı kitābım
Cihāna şaçdı nūrın āfitābım

Bu nazmı görmeden reşk itdi ervāḥ
Göreydi vecde geleydi hep eşbāḥ

Şadef İslāmbol içre toĝdı bu dürr
Resūlullāha bu ḳalb-i Veleddür

[20b] Biñ otuz beşde başlandı bu cennet
Tamām biñ kırḳda bedr oldı bu raḥmet

7

mef’ ulü mefā’ ilü mefā’ ilü fe’ ulün

1 Ey rūḥ-ı ḳudüsī ne giriftār-ı ḳafessin
Şındır ḳafesi tāze gülistān ḫaleb eyle

Bu kevn-i fesāda gele iñende yaḳışma
Bu külḫanı ḳo cennet ü rıdvān ḫaleb eyle

Bu dünya didiğñ karışık bir düşe beñzer
Geç hāb u hayalden din ü imān taleb eyle

Gel dünya için āhīretüñ evini yıķma
Dīv nefsiñi baş mihr-i Süleymān taleb eyle

5 Kāfdan Kafa hüküm it tūtalım cümle cihānı
Bu salṭanat elden gide Raḥmān taleb eyle

Raḥmān didi kim milk-i beķā aṣl-ı vaṭandır
Yapmağā dinüñ evini her an taleb eyle

Az yaşa begim çok yaşa maķbere eviñdür
Gel ‘ömr ü beķā ḥayy u ebed ḥān taleb eyle

Günde nice yüz biñ toğar u hem ölür insān
Bu dünya qarārgāh degil uṣ kān taleb eyle

Ol kān didigim salṭanat ‘ömr-i beķādur
Ko ‘āriyet-i cism ü teni cān taleb eyle

10 Ten milki ḥarāb olsa gerek mevtüñ elinde
Cān memleketin tutmağā cānān taleb eyle

[21a] Bu cism-i fenā ‘āriyet-i ṭon durur eskir
Eskimez ebed rūḥıñā ḳaftān taleb eyle

Sa‘y eyle göñül iķlimini itmege ma‘mūr
Gel milk-i vücūd taḥtına sulṭān taleb eyle

İnsān didiğñ cān u cihān cümle cihāndur
Var ‘ālem-i kübrāyı bul insān taleb eyle

Hep cümle bu eşyānuñ özi gözidür insān
Eşyā yüzine baq Hāqqa bürhān taleb eyle

15 Deryā-yı muhīt nuṭfe-i insānda nihāndur
Dal ādem olan çatreye ‘ummān taleb eyle

İnsānda olan hüs n ü cemāli vü kemāli
Gördüñ ise hallākına hayrān taleb eyle

Naqşa nazār it göstere yüz şāni‘ ü naqqāş
Mü’min gönüle hafı [vü] pinhān taleb eyle

Et ü deri kan kaşıla göz şanma seni sen
Mü’minlere baq pertev-i Sübhān taleb eyle

Sikkesi hazīnesi Hāquñ Ādem ü Havvā
Dīn gencine gir ‘ārif-i Raḥmān taleb eyle

20 ‘Ārif diyü Rabbin bilene didi irenler
Nefsin bileni ḥākile yeksān taleb eyle

Mürşid aña dırlar ki ḥaber vire o Hāqdan
Hāq ḥaḥ diyene cümle yol āsān taleb eyle

Şeyḥ ister iseñ mürşid-i Qur’āna yapış pek
Taḫvāyı elinden koma Qur’ān taleb eyle

[21b] Dünyāyı şu kim terk ide kāmildür o mürşid
Kul ol yūri bir kāmile ‘irfān taleb eyle

Dünyevi olanlarla katı olma muşāhib
Bul ehl-i Hāqı mürşid-i yezdān taleb eyle

25 Mürşidde ‘alāmet ne durur dirseñ ey haste
Bir ola içi taşu anı Loqmān taleb eyle⁵¹

Bir dil ki müdām haq dine taḥkīk o velīdür
Haq diyenüñ al gönlini dermān taleb eyle

Haqḳile tur otur nefisiñ Haqḳile al vir
Himmet atına bin yuri meydān taleb eyle

Sultān-ı dü kevneyn olayım dirseñ ey dilber
Bul ehl-i dili şādık [u] yārān taleb eyle

Cāhile yaqın olma yıkar dīnile dünyāñ
‘Alemleri sev hāneñe mihmān taleb eyle

30 Kizb ehli ile olma muşāhib hazer it pek
Yār it saña bir sünni Müsilmān taleb eyle

Ehl-i ğaraza açma şaḳın burqa‘ -ı rāzıñ
Bir meşrebi hūb Yūsuf-ı Ken‘ān taleb eyle

Kibr ehli tekebbürlere yüz virme çevir yüz
Sen cānda ḥekīmi anı merdān taleb eyle

Hulq-ı hasene yār oluben ḳalb-i selīm ol
Yirdeki yüzi göklere ḥayvān taleb eyle

Devlete ireyim dir iseñ iki cihānda
Yıqma gönüli Ka‘be-i Ḥannān taleb eyle

⁵¹ Bu mısraın vezni bozuktur.

[22a] 35 Devlet aña dirler ki ebed gitmeye elden
Devlet ھاqqı bileñ durur el-ān ھاleb eyle

Bu ‘āriyet-i devlet-i dūnyā ھاmu lāsey’
Uħrevi durur devlet-i ħūbān ھاleb eyle

Bir manşıb-ı ‘ālīye göñül vir ola milkiñ
Dūnyevi olan devleti virān ھاleb eyle

Dūnyāya ھاpup yıkma şaķın dīniñi zinhār
Yap āħiretiñ ħūrı vü ğilmān ھاleb eyle

Bu ھاħbe felek ھاnķı şaha virdi amān⁵²
Maķberede bir ğün bizi ‘ūryān ھاleb eyle

40 Ecel gelicek bilmez amān u zamān ħiç
Kim buldı vefā dūnyayı zindān ھاleb eyle

Maķberede yatır nice maġrūr yola şıġmaz
Ġāfil yürüme cennet ü vildān ھاleb eyle

Ķabre ھاşınan ħalk ھاize yetmez mi naşīħat
Olanları ğör pend alup efġān ھاleb eyle

Cellād-ı felek ħalka şunar cām-ı vefātı
Ħiç virmez amān saña hezārān ھاleb eyle

Nefsiñe uyup yaradan Allāhı unutma
Dīv nefse uyarsañ yūri nīrān ھاleb eyle

⁵² Bu mısraın vezni bozuktur.

45 Düşmen didigiñ ādeme nefsile hevādur
Dost ister iseñ ‘adlile ihsān taleb eyle

Devlet ebedi ister iseñ iki cihānda
Taş urana ur etmegi sen nān taleb eyle

8

mefā’ ilün mefā’ ilün fe’ ülün

[22b] 1 Beķā bulmağa gelmedüñ cihāna
Gönül virme fenādur bu yalana

Ki zīrā lezzet-i dünyā fenādur
Mezār ehlini fikr it ‘āķilāne

Taşınur maķbereye her gün insān
Birimiz ‘ibret almaz ‘ārifāne

Ölüp tābūta girenleri görmez
Yapar şeddādı kuşlar āşiyāne

5 ‘Aceb gün var mı meyyit ķabre girmez
Baķ maķrūr teneşirde yunana

Olursa māl ķārūnuñ ķatı çok
Şarılursın beş on arşın kefene

Ĥayāl u Ĥāba beñzer ‘ömr ü dünyā
Eser yildür geķer devr-i zamāne

Begim ‘Azrā’ il enseñde gezerken
Seni yok bil yürüme ĝāfilāne

Nedür bu dünyanuñ teşvîşi gâfil
Cihānı sen mi beslersin uyana

10 Düşersin maqbereñdür yir çıkura
Yılan ‘aķreb yatağıdur o ħāne

Çürüdüñ cevher-i ‘ömr-i ‘azîzi
Vücüd sermāyesin virdüñ ziyāna

[23a] Yaparsın tırma Şeddādi sarāylar
Temel tutmaz ecel var bu virāne

İdersin dünyanı tırmaz ‘imāret
Yıkarsın āĥiretüñ cāhilāne

Sen ü ben biñ yaşarşak ‘āķıbet hep
Ölüm zehrin içeriz kana kana

15 Çü *küllü men ‘aleyhā fān*⁵³ didi Haķ
Fenāsını bilen girür cināna

Bil imdi *küllü şey’ hālik*⁵⁴ i mağrūr
Bil *illā vechehu* alur ‘ayāne

Neñe mağrürsın uş ey ādem oğlı
Yürüsin ġafletile şalınana

Ecel izimiz izleyüp gezer āh
Ölürsın biñ yaşa tıt ey divāne

⁵³ “Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak.” Kur’ân-ı Kerîm, Rahman, 26.

⁵⁴ “O’nun zâtından başka her şey yok olacaktır.” Kur’ân-ı Kerîm, Kasas, 88.

Hırāmāni hırāmāni şalınma
Tekebbür verme Rabb-i müste‘āna

20 Yaratdı seni bir kaçre menīden
Dime benven fülān ibni fülāna

Gedā ol pādişāh ol hāk olursın
Niçün mağrūr olursın ad u şana

Ġurūruñ bu beş on gün ‘ömr içün mi
Dimezsın hiç dükenir ‘ömr ü dāne

Ḳanı bu gūne hūkm iden Süleymān
Cülūslar hōd ögüt ‘aqlı olana

[23b] Ḳaç ata öldi gör e āl-i ‘Oşmān
Bağ a ‘ibretle türbede yatana

25 Müsāfir-hānedür bu hān-ı dünyā
Ḳonan göçer bu dār-ı imtiḥāna

Bu dünyādur begim kezzāb-ı fānī
Ki degmez dünya bir torba şamana

Bu dünyā devletidür hep ḥayālāt
Göñül viren ḥayāle nāra yana

Cihān oğlan oyuncığına beñzer
Senüñem diyüp aldar ins ü cāna

‘Amel girür mezara girmez altun
Ḥisābile ‘azāb bunda ḳalana

30 Şalur dūşmeniñe çok sevdigiñ māl

Gel e ħayr eyle gitmesin yabana

Yi yidir mālıñı fırsat bu demdür

Gel e ħayrāt idüp ‘amel kıazan a

Eger kıadır iseñ yap köprü mescid

Ne devlet çeşme eylerseñ revāne

Ġanī iseñ bulun yoħsula baya

‘Adūña eylik eyle dūstāne

Senüñ nefsüñ durur dūşmen didigiñ

Ĥaķıķī dost şabır pīr ü civāna

35 Şabır kıalkıanını ele alanlar

İrişdi başı ‘arş u āsumāna

[24a] Giren kıal‘a-yı şabra oldı lāĥavf

Şabırsız uğrar aġulı yılana

Şabırlı kıulların pek sever Allāh

Şabırsız uğraya āh u fiġāna

Ĥanā‘atsiz şabırsız ola bir kıul

O kıul uğrar bir oñulmaz çıbana

‘Acele ile girseñ kıaġı yola

O yol tuş ola ‘aķreb ü çıyana

- 40 Sögin fikr it her işiñ tizlik itme
Maḥallinde işiñ gör pehlevāne
- Şaḫın başdan çıkarısın ḥam ṭama^ç dan
Ṭama^ç insānı ḥabs eyler ḫapana
- Boğazına esir olan olur ḥor
Boğazçün şalb olur baḫ aşılana
- Boğazına şabırsız olan ağzın
Elif ḫāmeti tiz döne kemāna
- Ḳuşağı pek olan ağzı şabırlı
Veli dirdi veli ol ^ç ālişāna
- 45 Ki her kim bindi şabr atına sürçmez
Şabır Mūsā ^ç aşāsıdur ṭayana
- Şabır ḫoyun ider arslan-ı bebrı
Şabır eli irer gökde uçana
- Şabırla ṭoprağı altun ider Ḥaḫ
Şabır kimyāsını devlet bulana
- [24b] Şabır tācını gey ol cümlete'l-mülk
Yapış şabra sefineñ ḫo limāna
- Olur ṭut yaprağı şabr ile atlās
Ḳoruḫ ḫelvā olur şābir lisāna
- 50 ^ç Aşā-yı şabrı elinden ḫoyanlar
Düşē ṭamuda ḫaṭrandan ḫazana

Eli dili gözi şābir olanlar
Veliyyullāhdur anlar bīgümāne

Ḥuṣūṣa ṣādıķu'l-ķavl olsa bir dil
Maķām oldu ṣadır ol kāmūrāna

Bed-aḥlāk olsa yā kāzib bir ādem
Şekerse de cihān andan uşana

Ḥalīmü'n-nefs olup ķalb-i selīm ol
Ne yavuz ne yavaş ol ol miyāne

55 Teḥavvur ile nāsa açma ağzı
Çekesin ḥalkı bir ķilla imāna

Cihān ķıl olsa bir ķıllan yaydasın
Olursañ her umūrda şābirāne

Gerekdür dosta düşmene müdāra
Enāniyyetle urma ağlayana

Müdārā düşmeni dost eyler ey dost
Ve illā virme yüz her ķalbazana

Ḥarāmiyseñ ķoma inşāfi elden
İnanma ķoynı ķurd olan çobana

[25a] 60 Ķarınca fil yükin ursañ götürmez
Ḥakīmāne yük ur hem ḥakimāne

Yüki merkebe miķdārınca yüklet
Vara menzile āsān çāpükāne

Hükümetde iseñ eger qarındaş
Taħammül ekmegin ur çakıyana

Şaқın kīn tutmadan dīnden çıkarsın
Kitāblarda ‘amel kıl oқunana

‘Abūsu’l-vech olana olmağıl yār
Eyüye uyana devlet dolana

65 Şaқın қullarını ҳor görme Hаққuñ
Seni yoқdan yaradandan utan a

Gedāya şāha ta‘ zīm it berāber
Yetīme yoһsula ol ata ana

Giñ ol gökler gibi deryā ol alçaқ
Taşarruf eyle kevne her ‘avāne

Ve illā қorқma Hақ yolunda ҳalқdan
Degil çūb ins ü cīn hep añlayana

9

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1 Bu dünyānuñ şafā vü zevқи tāc u taht u devleti
Hāyāl ü hāb içinde görünen rü’yāya beñzer hep

Тutalım pādişāh ol ‘ālemi Қāfdan Қafa hükm it
Yalan dünyāda şāhlık қuruca gāvğāya beñzer hep

[25b] Ki zīrā mevt ü ‘Azrā’il olan yirde şafā olmaz
Bu dünyādan vefā uman kişi ā‘ māya beñzer hep

Şakala gülici zen gibidür bu bivefâ dünyâ
Ele girmez vişâl-i dünya bir sevdâya beñzer hep

5 Cihâna hüküm iden sulţân girer mağbereye ‘uryân
Vezîr de şâh da kabrinde birer ednâya beñzer hep

Dü ‘âlemde huzûr isterseñ unutma Hâkı bir dem
Unudanlar Hâkı yüzi kara kargaya beñzer hep

Şafâ ister iseñ biğam unutma bir nefes Rabbüñ
Hâka tâlib olan dil cennet ü havrâya beñzer hep

Ki her kim Hâkķiledür pâdişâh-ı dü cihândur ol
Ki dâ’im Hâk diyen yoğsul ğanî deryâya beñzer hep

Ġanîlik Hâkķiledür mâlile âdem ğani olmaz
Kânâ‘at ehli yoğsul malı çok ‘anķâya beñzer hep

10 Gerek iste gerek isteme virür kısmetüñ Allâh
Bilen *naħnu kasemnâyi*⁵⁵ dili dānâya beñzer hep

Ne yüzden fetħ olursa rızķ viren Hâk virdiren Hâkdur
Gedâ kim ‘Amr u Zeydden rızķı bilmez baya beñzer hep

Hâķuñ ef’âl-i tevħîdi bu nâsa hep mü’essirdür
Bu halk ķudret elinde alet-i nu‘mâya beñzer hep

Fülân dime saħî virür fülân dime baħîl virmez
Şerîk etme Hâka halkı iden tombaya beñzer hep

⁵⁵ “Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık.” Kur’ân-ı Kerîm, Zuhruf, 32.

Ki zīrā yokdur insānuñ elinde zerrece kudret
Taşarruf cümle Hakkıñdur bilen bedr aya beñzer hep

[26a] 15 Ve illā hayrı Hakkdan şerri nefsiñden bil ey t̄alib
Hayır şer gerçi Hakkdan hayrı seven aya beñzer hep

Şaķın Cebrī olursın şerri Hakkdur işleden dirseñ
Kimüñ taķvāsı hāliş Cennetü'l-me'vāya beñzer hep

Riyādan pek şaķın yime harāmı dime yalanı
Necāt-ı şıdķa iren toğru oķlu yaya beñzer hep

‘ Amel iħlāsa irmenüñ ‘ alāmeti nedür dirseñ
Görünmez ehl-i Hakkķa halk gezen halk sāye beñzer hep

Hulūş iħlāş ne dirseñ Hakk yolında korkmaya halkdan
Koyup Hakkı da halkdan korka kim iryāya beñzer hep

20 Ki her kim korka Hakkdan halkı andan korkuda Allāh
Şu kim Hakk dir riyāsı da anuñ taķvāya beñzer hep

Ki her kim korkmaya Hakkdan anı Hakk korkuda halkdan
Şu dil kim Hakk dimez yañlışı çok fetvāya beñzer hep

Gören halkı göremez Hakkı halkı görme gör Hakkı
Bu insān līma‘ allāh ‘ āleminde şāya beñzer hep

Anıñcün ‘ ālem-i ervāh ‘ adem baħrinde müstağrak
Ki Hakkdan ğayrı şey’ fānī ne var efnāya beñzer hep

Didi Hakk külli şey’in hālik illā vechehu bākī
Hakkı halksız iden işbāt dil-i iħyāya beñzer hep

25 Kāmu eşyā ḥaḳīkatde baḳarsañ çüb ḳadar yoḳdur
Vezīr ü şāha ḳul re^ç aya hīç esmāya beñzer hep

Ḥuşūşā āḫiret ḳatında dūnyā oldı hīçden hīç
Hiçe göñül viren hīç āh u zār u vāya beñzer hep

[26b] ^ç Aceb bu bīvefā dūnyā kime içirmedı zehri
Ġamı çoḳ ötesi yoḳ dūnya bir şahrāya beñzer hep

Bu dūnyā āḫiret baġına nisbet mezbelelikdür
Ki zīrā ḳahbe dūnyā şoñı yoḳ rüsvāya beñzer hep

Bu bir genc ḳarı dūnyāyı şanırsın bir güzel maḫbūb
Bu dūnyā nice şāhdan tul ḳalan māznāya beñzer hep

30 Çü dūnyānuñ şonı vīrān bu Şeddādī sarāylarına
Bu dūnyā bir deñizde ḫayrı yoḳ aḫaya beñzer hep

Ne ġaflet bu dirīġā gözümüz ḳabr ehlini görmez
Bu dūnyā bir cerāḫat ḳırbası saḳāya beñzer hep

Bu çirkin dūnya çoḳ sultānları başdan çıkarmışdur
Ne ḫā^ç ündür bu dūnyā ehli gör mevtāya beñzer hep

Oñulmaz bir çıban ü ḫastedür bu bīvefā dūnyā
Yıḳan dūnyā için dīnin ne şek tersāya beñzer hep

Ḳalaylı bir ḳoza beñzer bu dūnyānuñ ḫayālātı
Bu dūnyānuñ içi leş ḫaşı ḫüb ḫastaya beñzer hep

35 Eger dūnyā güzel maḫbūb olaydı bāḳı ḳalaydı
İr ü genc ḳabr evüñ maḳbereler odaya beñzer hep

Begim bu manşib-1 dünyā qarış murış düşe beñzer
Vefāsız qarı dünyā bir yavan çorvaya beñzer hep

Eger biñ yaşasañ bir günce gelmez zevki dünyānuñ
Bu dünyā lezzeti zehirli bir helvāya beñzer hep

[27a] Cihāna şāh iseñ gele şafāsı soñra bu rengden
Bu dünyā sīreti yoq şūreti kalaya beñzer hep

Görüp naqşına aldanma cihānuñ iste naqqāşın
Bu gün bul Hakkı naqd-i vaqt olan ‘İsāya beñzer hep

40 Ne varına sevin ne yoğına yerin bu dünyānuñ
Bugün dünyāda şād olmağ gam u vefāya beñzer hep

Ne öñine ne soñına tayan bu fāni dünyānuñ
Öñi şādī soñı mātem bu dünyā lāya beñzer hep

Felek bir ejdehādur nice şāhı yutdı hażm etdi
Begim bu manşib-1 dünyā şekersiz nāya beñzer hep

Felek bir çarḡ-1 zālimdür şunar İskendere zehri
Süleymān taḡtı teneşirdeki taḡtaya beñzer hep

Begim bu dünyānuñ tācile taḡtı pādişāhlığı
Niceden arta qalmış ‘āriyet dībāya beñzer hep

45 Nice sultānlaruñ qaşırında otrur şimdi baykuşlar
Sarāyı köşki dünyānuñ ḡarāb-ārāya beñzer hep

10

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Teşneyem yâ Resulallâh şuvar bu cānımız
Sâkiyâ feyzîñ durur ser-çeşme-i hayvānımız

Ümmetüñ irşādına bil bağladum eyle kabül
Min ledün baħrine ğarķ it bāde-i ' irfānımız

[27b] Ğubb-ı dünyāyı çıkar göñlümden ey şāh-ı rusül
Mest ola vaħdet meyinden ' ālem-i rūhānımız

Şevķile ' ışķ-ı İlāhīde yatam pervāneveş
Cezbe-i ' aşķuñla ey dost nazm idem vücdānımız

5 Bir sarāyı getürem vaħdet meyinden ' āleme
Terk ide kevneyni iĉen bir tolu peymānımız

Gelmişem ķālū belādan ' āleme mest-i elest
Ğaşre dek eylemeye feyzüm alan ey cānımız

Maħşer ü yevmü'l-ħisābdur nazm olan her beyt kerīm
Bāķi lā mevcūde illallāh dü kevneyn fānımız

11

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Dünye-i mekkāredür bu bāķi degil fāni bu
Āħiret evini ma' mūr eyle yap yıķma yürü

' Āriyet tondur bu dünyā devleti elden gider
' Ömr ü dünyādur aķar şu şuya tayanmağı ķo

Zīnet-i dünyāya aldanma vefāsı yok durur
 Āhīret katında bir mezbeledür dünyā kamu

Zāhirā dünyā güzel ma' nīde çirkindür katı
 İşbu yigrenci qarı dünyāya şanma hūbdur bu⁵⁶

5 Çok vezir ü pādīşāhlar didi dünyāya benim
 Kodı gitdi taht u tācın ḥasretā eyvāh deyü

Dünyede çiftin çibuğın kodı gitdi çok ganī
 Āhīret çiftligin arzū it fenāsız yerdür o

[28a] Kon göç evidür bu dünyā fāni bu kervān-sarāy
 Hep müsāfirüz cihānda cümlemüz lā bāқи hū

12

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1 Göñül virme fenāya cān içinde
 Yitirme dīniñi yalan içinde

Bu dünyā kimseye mülk olmaz ey yār
 Unutma Rabbiñi her an içinde

Fenā dünyā durur bir fāḥiše zen
 Şaқala gülici insān içinde

Nice şāhlar benim didi cihāna
 Yatır maқberede efğān içinde

⁵⁶ Bu mısraın vezni bozuktur.

5 Başı göge berāber nice sulṭān
Yatır bir türbede ḥayrān içinde

Şıgışdı bir kulaç kabre nice şāh
Cihāna şıgmaz iken ḥān içinde

Ḳanı İskender ü milk-i Süleymān
Yatırlar ḥāk ile yeksān içinde

13

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Virme dünyāya gönül ey yār-ı Ḥaḳ soñı fenā
Dünyaya gönül viren aḡyār Ḥaḳ mevti aña

Teneşir tabut kefen maḳbere evin fikr ide
Ne çuḳurdur ḳabr zindānı düşer şāh u gedā

Dünye ma' mūr idersin dīn evin itdüh ḥarāb
Ecel eñseñde yaparsın ṭurma Şeddādī binā

[28b] ' Āḳil olan fāni dünyāda ḳomaz ṭaş üzre ṭaş
Ġāfil olan cāhil ammā dünyadan umar vefā

5 Ḳanḳı sulṭān u vezir buldı vefāsın dünyenüh
Yetme mi saña mezāristān öḡüt ey bīvefā

Pādişāhlaruñ cenāzesi muşallāya gelür
Er ḳişi niyyetine eyler mü'ezzinler şalā

Çün eceldür ' āḳıbet şāhuñ gedādan farkı ne
Şāhlaruñ ancaḳ hemān ḡavḡāsı çoḳdur ' ömri lā

14

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Bu fenā dünyāyı şey' şanma hayāldür ey cüvān
Kızbi meşhūr dünyedür bu bivefādur bu yalan

Bāhuşuşā dünyenüñ ismine zindān didi Hāḡ
Ne ḡadar rāḡat görür zindān içinde olsa cān

Dünye bir zulmet kafesdür cān ḡuşın maḡbūs için
ḡuş kafesinde ne ḡadar sürer şafā fikr it ' ayān

Dünyenüñ on günü şinse biñ günidür āh u zār
Terk-i dünyādur meger dünyāda olan hemān

5 Dā'imā şād üzredür ehl-i ḡanā' at dünyede
Ehl-i dünyā rāḡatuñ görmez yüzün ḡālī yaman

Bu ne ḡikmet aḡniyā aḡlar güler yoḡsul müdām
Bu ne sır mesrūr gedālar ḡam çeker şāh-ı cihān

ḡutalım sultān-ı ' ālem ol bu gün ne fāyide
Lā ider bir gün ecel şāh ol gerek virmez amān

15

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

[29a] 1 Dünyenüñ zevḡı şafāsıdur yalan
Bir ḡayālī düş durur dünyā hemān

Bivefādur taḡt u tācı dünyenüñ
Oḡlan oyuncaḡına beñzer cihān

Nice gül yüzler türāb olup yatır
 ‘Ömri bāğını fenā itmiş hazān

Nice tūḫī dilli oğulcuqları
 Qara yire şoqdı bu devr-i zamān

5 Dünye nice kerre tolar boşalur
 Ya‘ ni her yüz yılda bir kerre inan

Fikr it e kırq elli yıldan birisin
 Āl-i ‘Oşmān kaç cülūs itdi ey cān

Qabr evine taşınur turmaz bu halk
 Gün mi var illā olmaya bir kāmūrān⁵⁷

16

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1 Dünyenüñ pek ardına düşme i yār
 Şanma dünyāyı begim bir tatlı kār

Cem‘ -i dünyā it helālden kesb idüp
 Vir zekātuñ virmeyendür ehl-i nār

Saña biñ aqçe ihsān itdi Hāq⁵⁸
 Sen yigirmi beş zekāt virme hımār

Vir zekāti pīrlere tül ‘avrete
 Virmez iseñ fi’s-sağar tamuya var

⁵⁷ Bu mısraın vezni bozuktur.

⁵⁸ Bu mısraın vezni bozuktur.

[29b] 5 Hâk didi kim virmez zekât⁵⁹
Mâlî şamuda ola ʿ aķreb ü mâr

Tû faķîr iken seni itdi ğanî
Şükridür mâluñ zekât ey yâr-ı ğâr

Ķanķı mâlîñ kim zekâtı çıķmasa
Anı lâ ider ʿ ömürveş rûzgâr

17

mefâʿ ilün mefâʿ ilün feʿ ülün

1 Gönül yap yıķma zinhâr ey bürâder
Gönüldür ʿ arş beytullâh-ı ekber

Hâķîkat bâbınuñ miftâhıdur dil
Dile uymayan İblîse berâber

Didi kim dil durur âyât-ı Ķurʿân
Dil odur kim vire Hâķdan ħaberler

Ki zîrâ dil durur vaĥdet sarâyı
Dil oldı ʿ âlem-i lâhûta mażhar

5 Şu dil kim Hâķķa ķâyil ehl-i Hâķdur
Hâķa ķâyil degilse it ol ebter

Ki her kim ħüsn-i ħulķa mâlik oldı
Süleymânveş aña râm oldı dîvler

⁵⁹ Bu mısraın vezni bozuktur.

Kişi mevti unutsa ola mağrūr
 ‘Ömür lā hükmi ġāfil günden ezhar

18

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1 Bitürse bir kişi bir mü ’minüñ bir hācetin ancak
 Resül buyurdu yetmiş hācetin biter anuñ Hāķ

[30a] Bu yetmiş hācetüñ vire otuzın Hāķ bu dünyāda
 Vire kırķ hācetin yarın didi şāh-ı rusül şaddaķ

Kime eylik iderseñ yine kendüñedür ol eylik
 Taş urana ur etmek meşrebüñ deryā ola alçaķ

Yoğ ise etmekiñ etmek dilile hāķı ağırla
 Halimü’n-nefs olursañ hod ķul ola saña cümle hāķ

5 Dimişler tatlı dil büyük ‘adüyı dost ider büyük
 Bu meşhürdur acı dilile dost düşmen olur muṭlaķ

Şıġar arslanı tu niçe muṭı‘ ola ķoyundan pek
 Şıġamazsañ tu niçe bir kedi ister seni yutmaķ

Yüzine ardına ‘aybın görürseñ kimsenüñ dime
 Ve illā kendi ‘ayıbıñ gör ‘ayıb hāṭırı yıķmaķ

19

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1 Tañanma mañşıb-ı dünyā vü māfihāya gel zinhār
 Öñi şādī şoñı mātem degil mi dünyeniñ ey yār

Şalınma kibrile Fir^c avniveş girmez misin qabre
Nice mağrūr yola şıgmazları mevt eyledi berdār

Ne virūr ne alur teñri selāmın ba^c zı it mağrūr
Virürse de selāmı quruyası ağızın açmaq ^c ār

Selām virecek ādem bulamaz çıksa yola cāhil
Nedür bunca tekebbürlik çü aşıñ nuḡfe-i murdār

5 Meger sen raḡmet-i Ḥaḡdan ümīdūñ kesdūñ ey ḡāfil
Selām Ḥaḡḡuñ iken nikbet selām virme çü ^c ırzıñ var

Selām virse de başıñ viri nāsa bu mīdur sūnnet
Selāmı şimdi semūr kürke virūr yār eger ağıyār

[30b] Atasın qardeşin görse de itvār kim selām virmez
Qıyāmet kevnine lā dir meger bu qavm ider inkār

20

fā^c ilātūñ fā^c ilātūñ fā^c ilātūñ fā^c ilūñ

1 Dünyenüñ zevkı şafāsı var diyen söyler yalan
Mevt ü ^c Azrā[’]il olan yirde şafā olmaz i cān

Melekü’l-mevt olmayan yirler şafānuñ kānidur
Dünyede yir var mı mevt olmaz o yirde ey cūvān

Geldi ḡazretten naşīḡat istedi bir qavm-i nās
Didi ḡazret sizde ḡiç ādem olur mı yā fūlān

Yā Resūlallāḡ ölümsüz yir olur mı didiler
Size ölüm ḡod naşīḡat pes didi ol ^c āli-şān

5 Dünyede biñ yıl şafâ vü zevk ile sürseñ ‘ömr
İr ü geç bu fâni lezzet gele burnıñdan hemân

Dünyenüñ sulţānlığı dirseñ düşe beñzer hıyāl
Bir kemî ‘ömrine beñzer devlet-i dünyā ‘ayān

Lā faķirem diyü gam yime bilürseñ Rabbiñi
Haķķı bilmeyen faķirdür olsa da şāh-ı cihān

21

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1 ‘Ālem-i kevn-i fesāduñ bīvefādur zevķı hep
Yıķma dīniñ manşıb-ı dünyā çün olma Bū Leheb

Olma mağrūr bu ‘acūze qarı dünyāya şaķın
Nice şāhdan kaldı tūl sen dünya fānīdür ‘aceb

Dünyenüñ vīrānına baķ gözleme ma‘mūrını
Bu ne hikmet dünya pek dostlarına eyler ğazab

Dünye bir uyuz köpekdür olan şāh kırtulmadı⁶⁰
Hırşı ķo eyle ķanā‘ at mevti fikr it rüz u şeb

[31a] 5 Bu ne hāl dünyā ider düşmenlerine ser-fürū
Dostların hoş tıtmaz ammā bilmezim hiç ne sebab

Dünyenüñ ne varına sevin ne yoğuna yirin
Bir olur ķabr içre çün şāh u gedā Türk ü ‘Arab

⁶⁰ Bu mısraın vezni bozuktur.

Yaradılmamışa düne lâ ola bir gün cihân
İns ü cîn kabre gire hâlî kıala Mışır u Haleb

22

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1 Dünyenüñ devleti de düşdür hemân⁶¹
Ehl-i dünyānuñ şafāsından ğamı çokdur inân

Ne tayan devlet-i dünyāya ne miñnete yirin
Hiç ne gül ne ağla dünyā hâtırıyçün ey cüvân

Seni bir gün güldürürse dünye biñ gün ağladır
Kabre girmeyince tâ rāhat olamaz ins ü cân

Mâlî çok olan şanır dünyā şafāsı hep benim
Dünya yalan dünyanuñ zevkı şafāsı da yalan

5 Dünyanuñ zevkı şafāsı bâkı kıalaydı eger
Pâdişâhlara nebilere kıalaydı bu cihân

Türbeyi şâhlardan al maķberelikde var öğüt
İbret al ehl-i kıubürdan ey yola sığmaz çobân

Dünya lâşey'dür fenâdur âhiretdür bâkı ev
Ömr ü dünyā hep hayâl u hâbdur günden 'ayân

⁶¹ Bu mısraın vezni bozuktur.

23

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Āhıretüñ yıķma dünyāya göñül virüp i yār
Bu yalancı dünyanuñ ĥod şöñi bir şusuz bikār

- [31b] O ki ma' mürdur bu dünyānuñ şöñi virānedür
O ki sükkerdi bu dünyānuñ şöñidur zehr-i mār

O ki devletdür bu dünyānuñ şöñi miñnet durur
O ki şādīdür bu dünyānuñ şöñidur āh u zer

Hā'in olur dünyaya yek pek göñül viren kişi
Dünyadan ikrāh iden oldı emīn ü berħudār

- 5 Sözüm üstün olsa dirseñ şadr-ı 'ālīde eger
Ĥam tam' adan pek şaķın zinhār ķanā' at eyle var

Dīn ü dünyāsın yıķup tama' ider ĥor ādemi
Her fesāduñ başı kizbile tama' dur āşikār

Gerçi dünyā sizde olmaz dünye içün yaķma dīn
Nice mālı çoğı gördüñ lā idüpdür rūzigār

24

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Muħaķķaķ Ĥaķ te' āladan eger ķorķarsañ ey ķardaş
Tevekkül eyle Ĥaķ yolunda ķorķma ĥalķdan ey sırdaş

Ki her kim ķorķa ĥalķdan ķorķmamışdur Ĥaķdan ol cāhil
Ki her kim ķorķa Ĥaķdan ķorķa ĥalķ andan ķuru ger yaş

Ṭamaᶜ kār olsa bir ādem ᶜ adū olur aña ᶜ ālem
 Ḳanāᶜ at ehli insanuñ cihān dostudur ey yoldaş

Bu insānı begim yoldan çıkarın iki nesnedür
 Bir nefsi hevā ikinci kezzāb ola gizli fāş⁶²

5 Yalana eyleyen perhīzi dīndār u müselmāndur
 Yalana itmeyen perhīz münāfıkdur bil ol ḳallāş

[32a] Dimişler her günāhuñ atası anası yalandur
 Veliyyullāh dise şādıḳ dile cāyızdır ey ḫaldāş

Yalancı dīn ü dünyāsın yaḳar olmaz dü ᶜ ālemde
 Yalan īmānı lā eyler yalanı söyleme vir baş

25

fāᶜ ilātün fāᶜ ilātün fāᶜ ilātün fāᶜ ilün

1 Ḫaḳ teᶜ āla ḫilekār olup ḳuyu ḳazanları
 Kendi ḳazduḡı ḳuyuya düşürür anları

Kimsenüñ ayaḡın almaḳdan bürāder pek şaḳın
 Ṭotalım bu gün baña yarın saña ey serserī

Depme kimsenüñ ḳapusın depmesünler ḳapuñı
 Eylık it düşmene dosta kendüye kemlikleri

Ṭoḡru ol oḳ gibi menzilgāh ola saña şadır
 Eğri oḳ varmaz nişāna uḡsa da ḳalur giri

⁶² Bu mısraın vezni bozuktur.

5 Devlet isterseñ eger iki cihānda toğru ol
 Hāķ ķatında tođrunuñ vardur yiri⁶³

Olsa yalancı bir adam sevmez anı hāş ‘ām
 Şādıķu’l-ķavli sever hep ins ü cīn dīv ü perī

Toğru düşmen yeg durur yalancı dostdan ey ağı
 Lā-‘ aķılsız dostdan yeg sev ‘adū ‘āķılları

26

mefā‘ ilün mefā‘ ilün fe‘ ülün

1 Saña lillāh ideyim gel naşīhat
 Sözüm tıt varise başıñda devlet

Eger bir meclis içre bulunursañ
 Müsāvī idenile itme ülfet

Buyurdı bir gün ol sulţān-ı kevneyn
 Zinādan çoķ eşeddür didi ğaybet

[32b] İki adem hemān bir yire gelse
 Ki yirler ħalkuñ etin iki nikbet

5 Cehenneme ķoyan insānı dildir
 Şabırsız dil tāmudan oldu ķısmet

Ebū Bekrūñ müdām ađzında bir taş
 Tıururđ söylemezdi bi’z-zarūret

⁶³ Bu mısraın vezni bozuktur.

Şabırsız dilimiz lâl eyle yâ Rab
Dile vir şabrı eyvânı haqîkat

27

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

1 Bir âdem pek yaramazsa da ğaybet eyleme anı
Zinâdan ğaybet eşedir resûl ey cânımıñ cânı

Bu ğaybetden murâd olan eliñ ' aybın gözetmekdür
Haţâdur pek haţâdur pek gözetmek ' ayb-ı insânı

Meger ol ğaybet itdigiñ ola zâlim dine hâ'ın
Ġarâzla ğaybet eyleme ne Fir' avnı ne Hâmânı

Haķuñ kullarını ğaybet yaradan Haķkı ğaybetdür
Eliñ ' aybın gözetmek bâhuşuşâ ' ucb-ı şeytânı

5 Görür eylik gözinde çüb gözinde merteki görmez
Meger kendin begenmişdir begenmez kimse nâdânı

Ġıyâmet nice kopmasın meşâyıhlar ider ğaybet
Ġarâzla va' z ider dervişi şeyhi ehl-i furkânı

İlahî lâ olup gitdi ğarezsiz Haķ diyen diller
Meger mehdî çıķa taşhîh ide bu fâni devrânı

28

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

[33a] 1 Bizi yoldan çıķardı pek dirîgâ hubbı dünyânıñ
Husûşâ pek havâle şimdi nâsa şerri şeytânıñ

Hevās üzere itdi bize pek iş nefsi emmāre
Esīr-i dīv olubdur hātem-i ‘aql-ı Süleymānuñ

Bizi yoqdan vücūda getirüp var eyleyen Hāqdan
Çevirdüñ cümlemiz yüz qulı olduq ‘avret oqlanuñ

Bizi bir tamladan icād iden Hāqkı unutduq hep
Bir uğurdan unıtdı āhireti nefsi hayvānuñ

5 Eger yārdan Hāqa muṭī‘ olursañ ey ‘āşī⁶⁴
Büyük insān ide iki cihānda saña sübhānuñ

Bir iki gün ‘ömür çün āhiretüñ yakma dünyā çün
‘Amel eñ āhiret ciftligine yāp dīnü imānuñ

Ne sevin dünyanuñ varına ne yoqluğuna yirin
Cefāsiyla şafāsı bir bula şey’ fāni devrānuñ

29

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1 Devlet isterseñ ide sende qarār
Qāzibe hāyine zinhār olma yār

Her umūruñ Hāqqa ışmarla begim
Ham tama‘ dan pek şağın ol berhudār

El-ħarīşu didi maħrūm Resūl
Pek ħarīs oldañ ider dünyā firār

⁶⁴ Bu mısraın vezni bozuktur.

[33b] Kenz-i lāyefnā ḳanā' at dir Nebī
 Ḥam tama' la çıqdı başdan mūr u mār

5 Ādemüñ büyük 'adūsıdur ṭama'
 Ṭama' uñ yoḳdur şoñı fikr eyle var

Her emīni ḥā'in eyler ḥam ṭama'
 Vir ḳanā' at bize ey perverdigār

Ādemi ḥor u zelīl ider ṭama'
 Ādeme illā ḳanā' atdür ḥişār

30

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1 Nedür devlet dir iseñ ey bürāder
 Ḳanā' at istikāmetdür i dilber

Aşıl devlet didikleri şabırdur
 Şabırsız ādem iblīse berāber

'Aşā-yı şabrı eline alan cān
 Ḳıyāmet ḥaşre dek sürçmeye ol er

Şabırlı ḳulların pek sever Allah
 Şabırla ādem oldı maḥz-ı cevher

5 Kimüñ muḥkemse şabrı yoḳsul olmaz
 Ğanī Rezzāḳı ile ol dilāver

Ḳoruḳ şabrile ḥelvā oldı bişdi
 Şabır ṭut yaprağın itdi serāser

İlahi bizi itme bîşabır lâ
 Hâbîbüñ şabrına kııl bizi mazhar

31

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

[34a] 1 Göñül yap yıqma isterseñ hidâyet Haq Te' alâdan
 Göñüldür aşlı beytullâh hazer kııl Ka' be yıqmadan

Göñül yıqma yıqılursun ya dünyâda ya 'uqbâda
 Tehevür ile bir şahşa kaçırma olsa a' dâdan

Göñül Ka' besini kudret eliyle yaptı ol Allâh
 Dimişler Ka' be yıq göñülü yıqma añla ma' nâdan

Nazargâhı durur halkuñ bu zâhir bildigin Ka' be
 Nazargâh-ı Hudâdur göñül esrâr-ı tecellâdan

5 Göñül uğrusı olan dü cihânda tercüdâr oldı
 Göñül evin yıқан oñmaz olur red qurb-ı Mevlâdan

Eger hâkim iseñ nâsa güler yüz ile hüküm eyle
 'Abûsu'l-vech olup itme gâzab geç kibr ü sevdâdan

Hasedden kibr ü kînden pek şağın illâ 'adâvetden
 Ne düşmene ne dostu söyleme pek ağ u qaradan

32

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1 Kimse haqqına kıyu kızma düşersin nâgehân
 Kıardaşñ 'aybın görürseñ eteginle ört i cân

Ḳādir iseñ cümle ‘ālem ḥalkını dost it saña
Kimsenüñ zinhār ‘aleyhine çalışma ey cüvān

Bir kişiye az durur biñ dost çokdur bir ‘adū
Şu uyur düşmen uyumaz şerr-i düşmandan uyan

[34b] Düşmene eyle müdārā dostlığa tebdil ola
Şıgar arslanı tü niçe ola koyun biğümān

5 Bir kedi arslan olur yırtar müdāra itmek
Ḳıl müdārā fili bir ḳıl ile zabṭ eyle hemān

Nice zencīri kırar düşmen müdārā itmeseñ
İns ü cīn dīvler müdārānuñ zebūnidur inan

Düşmenüñ mūr ise de merdāne gör ḥor añlama
Göñlüñ alçaḳ himmetiñ illā ola pek ‘āli-şān

33

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1 Ḳalk-ı ‘ālem düşmeninden biḥaber olup gezer
Nefs-i emmāre durur düşmen didigim ey peder

Yir ü gök düşmense ḳorkma Ḳaḳḳı bildiñse eger
Ḳaḳḳı bilmeyenler eyler dost düşmenden ḥazer

Ḳaḳḳı bilen kişinüñ göñli emīndür Ḳaḳḳıle
Sen sığın Ḳaḳḳa saña her yerde Ḳaḳ yardım ider

Ḳaḳ diyen ḳullarını atmaz yabana yaradan
Ḳaḳḳı ammā sen unuttuñ seçmez olduñ ḥayr u şer

5 Bu yalancı fāni dünyāyı begim şey' şanma sen
Şey olaydı dünya maqbereye girmezdi beşer

Dünyeye mağrūr olan vallāhi a' mālār durur
Vā' iz ü nāşih mezarlar ĥod bize ġāfil yiter

Ĥaşr u neşr ü maşşerüñ yevmü'l-hisābı yoğ mıdur
Lā mıdur yoksa kıyāmet saña va' z itmez eşer

34

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1 Eger 'ākıl iseñ toğunma gönline bir insānuñ
Ĥalīmü'n-nefs olan kıldur muşarreb kılı Sübhānuñ

[35a] Dimişler her umūrın Ĥağğa ışmarlasa bir ādem
O kıldur dü cihānda şağladuğı Ĥağ Te' ālānuñ

Ĥomaz vallāhi mağrūr Ĥağ diyen kıllarını Allah
Virür dünyāda 'uqbāda murādın Ĥağ diyen cānuñ

Şu dil kim Ĥağ diye dāyim anuñladur bile Allāh
Kimüñle Ĥağ bile olsa dü kevnüñ devleti anuñ

5 Begim devlet didikleri yaradan Ĥağkı bilmekdür
Bulanlar Ĥağkı oldu varını milk-i Süleymānuñ

Bir er nefsi-i divin zabı itse oldu cümlete'l-mülk ol
Kim uya nefesine *bel hum ađal*⁶⁵ dir ĥükm-i Ĥur'ānuñ

Şu er kim nefesine ġālip aña mağlūbdur ins ü cān
Ve illā Ĥağğa şığın feḥ-i kevneyn ide Rağmānuñ

⁶⁵ “İşte onlar hayvanlar gibidir; hatta daha da şaşkındırlar.” Kur'ân-ı Kerîm, A'râf, 179.

35

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Dün̄ye çün dīniñi yıķma ey yār
Tālib-i dūnyāya itme i' tibār

Devlet-i dūnyāyı şey' şanma şakın
Fāni dūnyādur vefāsız rūzgār

Manşıb-ı dūnye ḥayāl u ḥābdur
'Ömr-i dūnyādur bekāsız bīkarār

Şāhlara ḳalmadı dūnyā devleti
Dūnye bir düş gibidür yokdur ne var

- 5 Dūnyenüñ ismi yalancıdır niçün
Adem oğlanını aldar nābekār

- [35b] Vā' iz u nāşih dilerseñ mevt bes
Maķbereler ḥod naşihat āşikār

Bize pek lāzım olan şālih 'amel
Az yaşıa çok yaşıa evüñdür mezar

36

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Riyādan pek şakıñ ihlāş dilerseñ Ḥaķ Te'ālādan
Riyāyile 'amel bātıl olur añla bu ma' nādan

Dimişler kim riyādan kimse ḳurtulmaķ ḳatı güçdür
Meger kim Ḥaķ yolında ḳorķmaya ḥalḳdan bir eşyādan

Vezîr ü pâdişâh ihlâş olan göze görünmez hîç
 Hâkuñ ef' âli tevhîdine nâzırdur her aradan

Görünmez çöp kadar bu halk-ı ' âlem ehl-i ihlâşa
 Göñül Tûrı kim ola şâf toğar nûr-ı tecellâdan

5 Vara şâd u yoğa ğam çekmez ihlâşı olan kâmil
 Ğanîdür Hâkķile muhliş olan kul cümle dünyâdan

Faķır ise ğanî olsam dimez Hâkķa olan razı
 Ne hal üzre bulınsa el kıomaz hîç zühd ü taķvâdan

Ķanâ' at ehli kıullarını muhtâc eylemez Allâh
 Ve illâ şabrı muhkemse vire Rezzâķı ummadan

37

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1 Niyyetiñ hayr eylegil ey yâr-ı ğâr
 Hayrı uzatma döner şerre naçâr

Bir maħalde şâbir ol tağ gibi pek
 Her işi şabr iderek işle i yâr

' Acele câyiz maħal var ey aħî
 Pek zârüretsiz ' acele yol azar

[36a] ' Acele ekşeri şeytândan durur
 Oldı Raħmândan te'ennî añla var

5 Âdeme sermâyedür şabr-ı cemîl
 Şâbir olan dü cihânda berħudâr

Şabr iden aşlā peşimān olmadı
Düşmedi şabr atına binen süvār

Şābir ayak sürçmez illā kizbile
Şabr iden yimez toyar içmez қanar

38

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Şabrı muhkem olan insān evliyādur evliyā
Pek şabırsız olan ādem eşkiyādur eşkiyā

Hāḡ Te' ālānuñ қana' āt eyleyen virdigine
Görmez ol yoḡsullıḡ aşlā aḡniyādur aḡniyā

Dā'imā rāḡat içindedür қanā' at ehl-i dil
Hāḡḡile müstaḡni göñül kīmyādur kīmyā

Rāḡatuñ görmez yüzün māl cem' iden irte gice
Ehl-i dünyā pek belāya mübtelādur mübtelā

5 Tūtalım cümle cihānuñ mālı esbābı senüñ
Bir kefendür қısmetüñ māl bīvefādur bīvefā

Pādişāhile gedā қabr içre çün yeksān yatır
Қabre girene dimek şāh iftirādur iftirā

Dünyenüñ zevḡi şafāsı hep fenā lāşey' iken
Dünye ḡamın çeken aḡmaḡ bīnevādur bīnevā

39

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

[36b] 1 Yağın olma tama' la hırşa zinhār
Tama' dur ādem oğlanın şoğan mār

Ƙanā' at rızķı yinmekle dūkenmez
Ebed rāhat yüzün görmez tama' kār

ʿAzīz olmağ dilersenñ dü cihānda
Hağunñ virdüğine razı ol ey yār

Şıgın Rezzāķıña cān u göñülden
Göñül oyna yime ğam dime elim dār

5 Tevekkül eyle şabri ğoma elden
Hağa şıgın da arķañ üzre yat var

Beni besleyemedi Hağ dimekdür
Bir ādem rızķı ğamın çekse her bār

Dimişler rızķa ğamsız ki hafīdür
Ne gün aç ğodı Hağ hālā ğıl izhār

40

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Hağ Te' ālā bunca mağlūķāt yoğdan itdi var
Nice biñ yıl rızķın ol ğalğ itdi ol perverdigār

Bu ne ğudret nuğfe bir ğamlayı insān itdi Hağ
Ęaşı ğöz nağşın yazan nağķāşa tağsın it i yār

Aferin ol pādişāha kaçreyi deryā düzer
Yoğı var itmege varı yoğa kadir kirdigār

Cānlara kudret eliyle ten libāsın geydürür
Rūḥ-ı sultānı cisim atına gāh eyler süvār

[37a] 5 Gāh olur ʿ üryān olur cān ten libāsın terk ider
Cān gire cānān ṭonına ide keşretden firār

İşbu zulmānı kafesden cān idince el-vedāʿ
Gire bir nūrānı cism içine cān ide karar

ʿ Ālem-i ervāḥ ʿ adem evindedür ḥālā muḳīm
Āḥiret evine ḥalk taşınıyor leyl ü nehār

41

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

1 Bu yalancı dünyenüñ taḥtı sultānına yuf⁶⁶
Söniviren dünyenüñ milk-i Süleymānına yuf

Bu fenā kevn-i fesāduñ bivefādur devleti
İşbu çarḥ-ı zālīmüñ maʿ mūr-ı virānına yuf

ʿ Ömr ü nūḥı dünyenüñ ḥāb u ḥayāldür tiz geçer
Dinini dünyā için yıkanuñ insānına yuf

Çok yola şıgımaz selām virmezi yuf itdi ecel
Dünyenüñ zevk u şafāsına ve ḥandānına yuf

⁶⁶ Bu mısraın vezni bozuktur.

5 Şıgdı bir kulac mezāre giñ cihāna şıgmayan
Felegüñ şāhına İskender-i devrānına yuf

Fāni dünyāya benim milkim diyüp mağrūr olan
İsmi resmi unuduldu ad ile şanına yuf

Küllü şey'in hālikündür bāki illā vechehu
Fāni dünyānuñ sır-ı āb-ı hayevānına yuf

42

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

[37b] 1 Bu dünyāya göñül virüp hevāsına uyan insān
Peşimānlık taşıyla soñra çok döge başın ol cān

Ne ğaflet ne hamākat āhıretin dünye çün yıkmak
Bu dünyā fitne evidür didi dünyāya Hāq zindān

Belā miñnetle qarışık şafāsı zevki dünyānuñ
Dimişler devlet-i dünyāya bir 'ariyetī kaftān

Bu dünyā devleti çok ben diyenüñ geldi burnından
Nice semūr giyen mağrūr yatır mağberede 'uryān

5 Kānı kimseye virmeyen selāmı şimdi ħak oldu
Tekebbür nice dīvi çaldı yire çarĥ-ı ser-gerdān

Yalancı devletine dünyānuñ mağrūr olan aħmak
Ölüp kabre girenleri meger görmez yürür hayvān

Bu dünyā devletini āhıret devletine şarf it
Ne ekseñ ol biter lākin odun ekseñ yirüñ nīrān

43

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Biz şabāha yā çıkaruz yā budur kim çıkmazuz
Bu gün aḥşāma ireriz yā budur kim irmezüz

Hırşımız ammā cihān olsa suyu yudardı hep
Bu ölenlerden diriğā hiç naşihat almazuz

Bizi pek yoldan çıkardı ḥubb-ı dünyā ḥayf āh
Aḥireti hep unutdık dünyayı unutmazuz

Bilmezem rüz-ı kıyāmet ḥaşr u maḥşer yok mıdur
Rüz-ı maḥşerüñ ḥisābıyla ' azābın añmazuz

- 5 Māl-ı Kārūnı yıgaruz virmezüz lillāhi hiç
Cenneti bir pula almazuz seḥāvet kılmazuz

- [38a] Ḥarc iderüz nice biñ altunı tamu yolına
Ḥaḫ yolına gelicek bir dāne ḥabbe kıymazuz

El-baḥilü didi çün lāyedḥulu 'l-cennet Resül⁶⁷
Sevdiğüñden virmeyince cennete yol bulmazuz

44

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

- 1 ' Acep yoldan çıkardı ḥalk-ı dünyā
Esir-i dünya oldu ḥalk serāpā

Yaradan Ḥaḫkı kulları unıtdı
Kul oldu nefsi şeytānına ammā

⁶⁷ "Cimri kişi cennete giremez."

Hele dīnile pek nādīr muḳayyed
Bu ḥalk maḥşere mūnkir gibi ḥāşā

Hevāsı putlarına tapdı ‘ālem
Büyük pūṭ şimdi şöhret tapduḳ a‘lā

5 Değişdük dḥireti dünyaya hep
Ḳul olduḳ ‘avrata oḡlāna ra‘nā

‘Acebdür āḥiret derdin çeker yok
Dirīḡā bizi ḡaflet itdi a‘mā

Naşīḥat bize ‘Azrā’ıl ölüm bes
Öḡüt kār eylemez taşā ve illā

45

mefā‘ ilün mefā‘ ilün fe‘ ülün

1 Buyurdu bir gün aşḥābına Ḥāzret
İkidür didi bu ‘ālemde devlet

Biri bu devletüñ İslām u imān
İkinci devlet oldu başda şīḥhat

[38b] ‘İbādetde begim şīḥhatle olsun
Marīze belki zindān oldu cennet

Eger şīḥhat şatılaydı cihānda
Bulamazlardı şāhlar aña kıymet

5 Gedā ol pādīşāh ol ḥasta olsañ
Cihān başıña dār olur ḥāḳīḳat

Begim devlet ne manşıbdur ne hod māl
 Hāqīkī devlet oldı' āmma raḥmet

Nedür ser-tācı devletüñ şabırdur
 Şabırsız lâ olur her devlet elbet

Hudā bir kılına itse hidāyet
 Aña ilhām ider şabrı kanā' at

Eger bir kılını redd eylese Hāq
 Virür dünyāyı çok çok aña gāyet

10 Kime el virse dünyā azdı ekşer
 Fağırdur bilene büyük sa' ādet

Kimi şālih olur mālı çoğalsa
 İder Hāq yolına ihsān u ḥayrāt

Kimi fāsık olur çok olsa mālı
 Ne yir ne yidirür ḥayr u tã' at

Kimin Hāqqa yakīn eyler begim māl
 Şahīse Hāq yoluna vir i kat kat

[39a] Żarar virmez imiş çü merde çok māl
 Żararmış māl baḥile bu ne ḥālāt

46

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Hāq Te' ālānuñ rızāsın isteyen kul her zamān
 Sū'-i zann itmez Hāquñ kullarına zāhir nihān

Hüsn-i zannile nazār kı̇l düşmeniñe dostıña
Sū³-i zann idüp eliñ ‘ aybuñ gözetme ey cüvān

Bir kişinüñ ‘ aybını görseñ ‘ ayıblama şaķın
‘ Aybı setr it itmeyenüñ başına gelür hemān

Fāsıķı görseñ İlähī vir buña inşāf di
Nice fāsıķ tevbe idüp evliyā old’ey cüvān

5 Kıõşu haķķın pek gözet kāfirse de kıõşuñ eger
Kıõşuñı hoş tut seni hoş tuta Rabb-i müste‘ ān

Hüsn-i hulķile ağırla kıõşucuklarıñ müdām
Kıõşu saña taşu ursa sen ur etmek tuz u nān

Meşrebüñ yağmur ola düşmene dosta sāķi ol
Yıldırım gibi ğazabnāk olma lākin ya fülān

47

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1 Ne yavız ol ne yavaş ol evsať ol ey yār-ı ğār
Haķ selimü’n-nefs olan kıullarını sever i yār

Her umūruñ evsaťı oldı ğayırılı şöyle bil
Pek acı olsañ atarlar tatlı olsañ il yudar

[39b] Yavuz olsañ asılursın yavaş olsañ başılır
Hüsn-i hulķa pek yapış dīvleri zabt it şoñra var

Şābir ol hīn-i ğazabda pek taĥavvürden şaķın
Ĝazabın yudan kıulın sever imiş Perverdigār

5 Çün didi *ve'l-kāzīmīne'l-gayza ve'l-āfīne*⁶⁸ Hāḳ
Nāsa kim itseñ ğāzab ʿ avf it suçın dir Kirdigār

Bu ğāzab ekşer begim nefisile şeytāndan gelür
Kāmil ademde ğāzab olmaz bu günden āşikār

Ne qadar pek yaramaz ādemse de dānsiz dime
Kıl duʿ ā işlāhına illā kimiñ leyl ü nehār

48

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

1 Kim saña zulm ide zinhār itme aña bed duʿ ā
Belki ʿırzuñ yıqana da hayr ile eyle duʿ ā

Müʿmin ü kāmil odur kim kemlige eylik ide
Eylige eylik hüner degildür ašlā ey gedā

Her ki güç gele nefise kıl taḥammül şabr idüp
Düşmenüñ dostuñ bu kīn götür şikāyet itme tā

Bir kişi qatıñda pek suç itse ʿ avf it suçını
ʿ Avf ide yarın senüñ suçıñ da zāt-ı kibriyā

5 Adem oğlanı beşerdür sehvile ider günāh
Kim ḫaṭā itse ḫaṭāsına göre itme cezā

Bārekallah ol kemāl ehline kim kīn tıtmaya
Atañ oğlıñı ḫaṭāʿen qatl idene kıl ʿ aṭā

⁶⁸ “O takva sahipleri öfkelerini yutarlar ve insanları affederler.” Kurʿân-ı Kerîm, Âli İmrân, 134.

Kîn ü dîn cem‘ olmaz *ez-zıdāni lāyectemi‘ān*⁶⁹
Ne şanarsañ işiñe başa gelürmiş ibtidā

49

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

[40a] 1 Kibr ü kîn buğz u ḥased ehlini sevmez Lāyezāl
Hem ḥased ekşer münāfik şıfatıdur ey ricāl

Rāḥatuñ görmez yüzün ehl-i ḥased olan gönül
Dā’imā rāḥatdadur kimde ḥased yok bu ne ḥāl

Vir baña virme buña yā Rab dimekdür bu ḥased
Şirk-i ekberdür dimişler ḥasede ehl-i kemāl

Ādemi iblīs idermiş ‘ucbile kibr ü ḥased
Şaqlağıl yā Rab ḥasedden cümlemüz ey Bizevāl

5 Cennet ehlinde ‘alāmet ne durur yoğdur ḥased
Ṭamu ehlinde durur ekşer ḥased ceng ü cidāl

Ba‘zı ādem lec ider zinhār ḥarāmdur lecci ço
Nice kimse lec iderek ḳan döker eyler kıtāl

Ḳādir iseñ dost u düşmen arasın şulḥ eylegil
Raḥmetullāh ile tā cennet saña ola ḥelāl

50

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1 Ḳıl müdārā düşmeniñde dostıña ey yol eri
Düşmeniñe dostıña pek söyleme yavaş yürü

⁶⁹ “Zıtlar bir araya gelmez.”

Dostiña pek söyleseñ düşmenlige olur sebab
 Tatlı dilli olduğıyçün sevdiler Peyğamberi

Bu meşeldür tatlı söz ile çıkar yirden yılan
 Kuyruğın başsañ yılanuñ zehri şalar hanceri

[40b] Hüsni-i hulq arslan-ı bebrî dīvleri eyler koyun
 Tatlı dilüñ bendesidür ins ü cin dīv ü perî

5 Dostunuñ ‘aybın görürseñ sū’-i zann itme şaķın
 Düşmenüñ ‘aybın da görseñ etegiñle ört kiri

Seni pek incitse bir ādem ‘adāvet eyleme
 Haķ didi eş-şulhu hayrun kīn tutandan yeg qarı

Kim saña kemlik ide pek eylik it illā aña
 Saña depme uranı sen şadra çek tā ileri

51

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1 Süleymāna Süleymānlığı niçün virdi ol Allāh
 Süleymāndan ebed bir kimse incinmedi idüp āh

Süleymānuñ ziyāde merḥameti ḥalķa ğālibdir
 Anuñçün ‘ālemi Kāfdan Kafa ḥükm eyledi ol şāh

Süleymān-ı zamān iken muşāḥib oldı bir mūr
 Şaķın ḥor añlama mūrı Süleymāndur aña hem-rāh

Süleymān cümle eşyāda vücūdını şühūd itdi
 Karıncaya nazar kıldı Süleymāndan büyük bir şāh

5 Süleymāna gelüp rām oldı vaḥş u ṭayr u ins ü cîn
Sebep ne idi Ḥaḫdan ḳorḳar idi pek o ūehinşāh

Ḥalīm idi selīm idi kerīm idi Süleymān pek
Anuñçün dīvleri źabṭ itdi bile ḥükm idüp her gāh

Süleymān ‘ ömri içinde ğaźab itmedi bir ūaḫşā
Musahḫar itdi kevnini anuñçün aña illallāh

52

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

[41a] 1 Ḳanḳı ḫākimde ki ola pek ğaźab
Aña düşmen ola ‘ ālem cümle hep

Olsa bir ḫākim ḫalīm ü hem selīm
Dost ins ü cinn Türk ü ‘ Arab

Ḥüsn-i ḫulḳile taşarruf oldı ḫalḳ
Ḥākime lenger gerek pek hem edeb

Bīedeb olan kişi yeyni olur
Kimse ādem yirine ḳomaz ‘ aceb

5 Ḳızdan artuḳ ḫākime edeb gerek
Ḥalḳı ḳorḳutmaĝa edebdür sebep

Ehl-i taḳvā ḫam ṭama‘ sız ḫākimüñ
Dest-gİR olup elin ala Çalab

Ḥākim illā olmasa ehl-i ğaraź
Ḥalḳa ḫālīḳ gibi baḳa rüz u ūeb

53

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Baķup bu ĥalka ĥalıķ gibi eyle 'adl ü iĥsānı
Güneş-meşreb olursañ Ĥaķ vire milk-i Süleymānı

Dimişler eylik it ĥalka da at sen anı deryāya
Eger bilmezse balıķ ĥalıķü'l-eşyā bilür anı

Bir iki sürçen atıñ ayağın kesme şaķın zinhār
Ėarazla medĥ ü zemm itme ne Fir'avnı ne Hāmānı

Eger ĥākim ideñ nāşer' i ĥükm eyleme başıñ vir
Beş on gün 'ömr içün dīnūñ evin gel itme virānı

- [41b] 5 Ne itse kişi kendüye ider eylik eger kemlik
'Adālet eyle fikr it varacāğūñ ulu Sübhānı

Ne ġaflet āĥıret evin kişi dünyā içün yıķmaķ
İlāhı birliğıñ ĥaķķı uyar bu ĥaste insānı

Dirīğā āĥıret derdin çeker yoķ nefse nefsi-i ĥalk
Ve illā bu tūtuşla cennet açmaz bize Rıđvānı

54

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Başımı tūb eyleyüp düşen bu dīn deryāsına
Cümletü'l-mülk oldı ĥākim oldı dīn şaĥrāsına

Ėıl Ebū Bekr ü 'Ömer 'Oşmān 'Alı gibi cihād
Virme dünyānuñ göñül pek ağıle ķarasına

Ġayret-i dīne düşen kullarına ol pādişāh
 Hāşşaten ide nazar a^ç lāsına ednāsına

Dīn-i İslāma iḡānet idenüñ ḡāline vāy
 Dīn için baş virmeye kim yok anuñ taḡvāsına

5 Dīn yolında ne ḡadar sa^ç y itdi aşḡāb-ı Resül
 Dīne yardım itmeyenüñ yok ḡuru da^ç vāsına

Ey dirigā āh kim İslām u dīn oldı ḡarīb
 ḡaldı ḡurbetde bu İslām ir bu söz ma^ç nāsına

Ḳankı yüzden ola taşḡih bu ^ç aşırda şer^ç -i dīn
 Reşk ide ervāḡ o sultānuñ dilā ^ç anḡāsına

55

fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

[42a] 1 Ehl-i Ḳaḡ olan kişi emrini eyler ḡabül
 Gitdi bildigine giden çok peşimān ola ol

Ādem oḡlanın helāk iden ḡarām loḡma durur
 Ḳam ḡama^ç dur ādemi yoldan çıkaran dir resül

İki nesne ḡor ider insānı kizb ile ḡama^ç
 Kenzi lāyefnā ḡanā^ç atdür dükenmez māl bul

Mālile ādem ḡanī olmaz ḡinā Ḳaḡḡiledür
 Ehl-i ḡaḡ dünyā için ne şād olur ne ḡod melül

5 Dü cihānda ^ç izzet isterseñ ḡama^ç dan pek şaḡın
 İçmeden ḡanar yimez ḡoyar ḡanā^ç at ehli ḡul

Cennetüñ miftāhıdur şabr u kanā' at toğruluk
Kim tama' kār olsa tamudur anuñ gittügi yol

Ādem oğlanın tama' dur hep belāya uğradan
Yā İlāhī saña sığındık tama' dan sağ u şol

56

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1 Tama' insāna el irmez belādur
Kanā' at el irişmiş bir gıdādur

Ne gün aç kodı kullarını Rezzāk
Çeken rızkı gamın ol eşkiyādur

Bu gün rızkıñ viren virmez mi yarın
Tevekkül itmemek Hakkā hatādur

Tama' dur kizbile insāna düşmen
Yalan söylemeyen dil evliyādur

[42b] 5 Yalancınuñ kanadın kır uçarsa
Yalanı dime başuñ vir revādur

Muhammed şadiku'l-va' du'l-emāne
Ulu ümmet olan şıdķ u şafādur

Dir *el-kezzābu lāümmeti*⁷⁰ Aḥmed
Diriğā kizbe 'ālem mübtelādur

⁷⁰ “Yalancı, benim ümmetimden değildir.”

57

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Tāma' dan el çeken insān qanā' at devletin buldı
Rızāsın gözeden Hāqquñ kerāmet devletin buldı

Hāquñ virdüğine rāzı olanlar irdi maqşūda
Şabırlı qulları Hāqquñ hidāyet devletin buldı

Qanā' at iden aza kenz-i lāyefnāya buldı yol
Çeken dünyādan el ol bīnihāyet devletin buldı

Ġināyı ben qanā' atde qodum dir hāzret-i Allāh
Hırışı dünya olmayan şecā' at devletin buldı

- 5 Dimişler şabrı muhkem yoqsul olur 'āqıbet 'anqā
Olan Hāqquñ müstağnī sa' ādet devletin buldı

Ebū Bekr ' Ömer ' Osmān ' Alī-meşreb olan hākim
Sekiz cennāt-ı ' adn içre ' adālet devletin buldı

' İbādet on imiş oldı toquzu merhamet halkā
Bu nāsa rahm iden ehl-i vilāyet devletin buldı

58

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Esirgeyen yetimi dīn ü imān devletin buldı
Faqīre şefkat iden Hāqdan ihsān devletin buldı

- [43a] Dimişler emr-i ma' ruf nehy-i münker eyleyen mü'min
Sekiz cennet qapusında o rıdvān devletin buldı

Naşihat eylemek bu halka efdal-i 'ibadetdür
Naşihat Hızırın alan āb-ı hayvān devletin buldı

Yoğise ni' metün tatlı dilile halkı ağırla
Naşihat şofrasın halka çeken kân devletin buldı

5 Saḥīlik bir ağaçımıñ köki cennetdedür anuñ
Saḥī olan cinānda ḥūr u ğilmān devletin buldı

Baḥīllik bir ağaçımıñ tamudadur köki ḥālā
Ḥalīl-meşreb çeken şofra o 'ummān devletin buldı

59

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Kadir olduĝuñ kadar it nāse eylik ey hümām
Herkesiñ ḥātırcıĝın oqşa budur erlik tamām

Şofra çekdi bir qarıncacıq Süleymāna 'azīm
Bir çegirge buṭı getürdi Süleymāna ta'ām

Destine aldı qarıncayı Süleymān-ı Nebī
Ḥōş geldüñ diyü şāh mūrı oqşadı benām

'Askeri ile konuqladı o mūr⁷¹

Bu ne kudret bunca himmet mūrda ola ey ğulām

5 Haq Te'ālāya şıĝındı ma'ni yüzinde o mūr
İnse cinne şofra çekdi feyzin aldı ḥāş u 'ām

Ba'zılar dir eyledi ilzām Süleymānı o mūr

Ğirre oldıydı meger sehven Nebi bir şubḥ u şām

⁷¹ Bu mısranın bir tefilesi eksiktir.

[43b] Ādem oğlanın helāk iden nedür illā ğurūr
Nice tāc u taḥtı yıqdı ğaflet [ile] yā imām

60

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1 Bir ādem kibr içinde olsa maġrūr
Aña düşmen elinden ire bir zūr

Tekebbür ādemüñ düşmānı çoġdur
Yiri yoġ ḥalk u Ḥaġ katında pek ḥūr

Ḥalīmü'n-nefs olanuñ dostı çoġdur
Selīm olan gönüldür cennet ü ḥūr

Ḥalīm ü hem saḥī olsa bir ādem
O cömerdüñ ola her 'aybı maġrūr

5 Severim didi cömerd kāfiri Ḥaġ
Baḥıl zāhidi sevmem didi Ğayyūr

Sever fāsıġsa da cömerdi Allāh
Saḥīler evliyādandur bu meşhūr

İlāhī gözümüz gönümüz it toġ
Zemīmemizi lā it nārımız nūr

61

mefā' ilün mefā' iün fe' ülün

1 Şabırsızlık başa müşkil belādur
Ḷanā' at şabrile Ḥaġdan 'aḫādur

Ġanilik dir iseñ iki cihānda
 Hāķīkatde tevekkülle seġādur

Yaradan Hāķdan um rızķıñ ķarandaş
 Bu halkdan rızķıñ ummaķ māsivādur

[44a] Varup nāmerdi nākese baş egme
 Aç ölmek ķapusında şafādur

5 Bu halka ihtiyāc ‘ arz itmeyen er
 Derūnice o derviş evliyādur

Bu halkuñ başına dermānları yoķ
 Gōñül viren bu nāsa eşķiyādur

Hāķa gōñül viren yoġsulsa ħālā
 Dü kevne pādişāh-ı aġniyādur

62

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1 Ey dirīgā dünyede ehl-i ķanā‘ at ķalmadı
 Cem‘ -i māle başladı halk Hāķķa tã‘ at ķalmadı

Gice gündüz şuġlımız hep fikrimiz dünyā durur
 Āġiretķün çalısur şāġib-sa‘ ādet ķalmadı

Dünye olaydı su yudarıdı taġķīķ ħırşımız
 Māla tapdıķ puķ gibi Hāķķa ‘ ibādet ķalmadı

Hāķķa dön diseñ saña eyler ‘ adāvet şimdi nās
 Bu kıyāmetdür büyük eyü ‘ alāmet ķalmadı

5 Bizi bir gün teneşir tábüt kabir irşâd ider
 Qaldı ıslâhđan cihân inşâfa tākāt qalmadı

İki ev tolusı var ‘ âlemlerimizde kitâb
 Qanqımızda var ‘ amel ‘ ilme ri‘ âyet qalmadı

Döndi helvâcılaruñ kâğıdına hâşâ kitâb
 Şer‘ i bir ihyâ ider ehli vilâyet qalmadı

63

mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün

[44b] 1 İhânet eyleyen şer‘ -i şerîfe eşkıyâdandır
 Hılâf-ı şer‘ ile hüküm eyleyen kâzî kazâdandır

Hele ahkâm-ı şer‘ i kâziler kaldurdılar dibden
 Şu hâkimler ki şer‘ i ide icrâ evliyâdandır

Bu tutuşla varuñ mahkemeler yirine dikiñ bâğ
 Şerî‘ atden qoparmaq taşu Aħmede cefâdandır

Qılıç kesmez anuñçün kim şerî‘ at qaldı ayaqda
 Hâlîfe olana nâşer‘ i iş büyük haşadandır

5 Zamâne hâkimi dirseñ şefâ‘ ate ider hükmi
 Kitâba baqduğı da kâzileruñ hep riyâdandır

Oqur diñler qanı da‘ vâyı alan alanuñ dünyâ
 Meger da‘ vâñi diñler kâzî dost u âşinâdandır

Cihânı yıkan üç şindür şefâ‘ at şehvet ü rişvet
 Kelânullâha ‘ âmil olmayan veled zinâdandır

64

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Bu tutuşla qalursa ortalık belki kıyāmetdür
Eger taşhîh olunmazsa şerī' at büyük āfetdür

Dirīgā dīn-i İslām ğayreti gitdi aramuzdan
' Aceb ğafletdedür dünyā bu pek yañlış ' alāmetdür

Hemān kōrkum budur bir gün belā nāzil ola gökden
Unutduq cümlemiz haqqı bu pek büyük şeķāvetdür

Eger pīrlar ile ma' şūmlar olmayaydı dünyāda
Helāk ideydi halkı Haq bu ğaflet şōñ nedāmetdür

- 5 Eger kim sūd emer yetīmler olmayaydı ' ālemde
Ne ot biteydi ne yağmur yağaydı ne qasāvetdür

- [45a] Gelūñ tevbe idüp ' işlāh-ı nefis idelüm ādemler
Eger inşāfa gelmezseñ bu hōd dīne ihānetdür

Kitāblar qaldı oqunmadan icrā olmaz oldı haq
Za' if qavlıle mālāya' ni hūkm uş ne qabāhatdur

65

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Bu hal üzre qalursaķ Muştafā dimez bize ümmet
Cevābıñız ne şer' im yıqdıñız dir ise ol hāzret

Beş on gün ' ömr için yıqarsız āhīret milkin⁷²
Niçe benim deyenden arqa qaldı dünyevī devlet

⁷² Bu mısraın vezni bozuktur.

Bu dünyānuñ şafāsı zevkı bir ʿāriyetī tondur
Niçün dünyāyı eylersin ʿimāret yetme mi cennet

Anadan toğdı ten ʿuryān yene qabre girer ʿuryān
Benim malım benim rızqım didigiñ var ise kısmet

- 5 Eger senden ilerü āhirete gönderürseñ māl
O māl gerçek seniñdür bunda qalan māl durur miħnet

Gedā ol pādişāh ol bir dilim etmekle toyorsın
Nidersin cem ʿ idüp mālı qanā ʿ atde durur ʿ izzet

Nice çok māllı gördüñ on qaşıqla var mı yir ħālā
Gedā da şāh da bir qaşıqla yir her aç toyar elbet

66

fā ʿ ilātün fā ʿ ilātün fā ʿ ilātün fā ʿ ilün

- 1 Ħağ Te ʿ ālāyı seven iki cihāndan el yudı
Ħağqa ħālīş kul olan kevn ü mekāndan el yudı

- [45b] ʿ Ālem-ı aşlı vağan ārzūsın iden ehl-i Ħağ
Cezbe-i Ħağqa düşüp ħūr-ı cināndan el yudı

ʿ Ālem-i ġaybī göz uş vech-i ħasende āşikār
Yūsufuñ ħüsnin gören şekk ü gümāndan el yudı

Aħsen-i taqvīm de gör şun ʿ -ı tecellisın Ħağnuñ
Tūr-ı insānı gören küfr ü imāndan el yudı

- 5 ʿ Ālem-i ervāħı insānuñ yüzinde şühüd
Şekl-i insānı gören göz gülsitāndan el yudı

Ğayb olan ĩmānı vechinde gör insānuñ nihān
Gören ĩmān-ı ‘ayānı cism-i cāndan el yudı

Nağş-ı insānı görenler aldı nağğaşdan haber
Şun‘-ı illāllahı gören ad u şandan el yudı

67

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1 Göz açup gördiği hep imāndur ehl‘ ibretüñ
Her görünen gözine tevḥīddür ehl-i vaḥdetüñ

Cümle eşyā‘ aksidür vaḥdet sarāyınıñ kamu
Birligine yir ü gök şāhid durur ol ḥazretüñ

‘Ālem-i ketmi‘ ademden her vücūda gelen uş
Gösterür varlık yüzini ol Cenāb-ı Kudretüñ

Cümle‘ ālem āyinedür gösterür bir yüz saña
Yoğ durur āşlā‘ alāğası o yüzde keşretüñ

5 Kande baksañ‘ ibretile şemme vechullāhı gör
Bir nümüne şun‘ıdur‘ ālem Cenāb-ı İzzetüñ

[46a] Kaṭre altında nice deryā yaratdı ol ilāh
Didi kim deryādur insān mevcidür ol cennetüñ

Zerre Tūrından tecellī şemsi toğmış āşikār
Kanı Mūsā göz ola ğavvāş baḥr-ı ḥayretüñ

68

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Bu ne kudret 'ālemi Hāḡ yoġiken var eyledi
Şun' -ı tevḡidini Hāḡ eşyādan izḡār eyledi

Yaradan Hāḡdan ḡaber virür göze her görünen
Yir ü gök ḡallāḡına şāhiddür iḡrār eyledi

Ḳaḡreden deryāya dek gören görünen gösteren
Ġayb-ı imānī 'ayānı keşf-i esrār eyledi

Zerreden şemse irince yirde gökde her ne var
Meşreb-i Mūsā gözi Hāḡ ehl-i dīdār eyledi

- 5 Bir ḡazīne ḡalk idüp Hāḡ adını ādem ḡodı
İçi yirden gökden ulu taşını dār eyledi

On sekiz bīñ 'ālem içi bir ḡulaḡ o düzdi Hāḡ
Başını 'arş itdi ḡallāḡ pāyın il şār eyledi

69

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ḳaḡre-i ādemde gördüm nice bīñ 'ummān yatır
Nuḡfe bir ḡamla içinde 'ālem-i insān yatır

Zerrenüñ bir kūşesinden şems-i vaḡdet açdı baş
Bir ḡulaḡ insānda gördüm ḡarḡ-ı ser-gerdān yatır

- [46b] 'Ġalem-i ḡaybı baña gösterdi vechi ādemüñ
Bir avuḡ ḡopraḡda gördüm cevheri bin kān yatır

Şekl-i insānda görindi baña bir baħr-ı muħit
Bir kenārında o baħrũñ Cennet ü Rıd̄vān yatır

5 Kudret eli bir nice ħaṭ yazı vech-i ādeme
Gören ol ħaṭṭuñ birin ħallāķına ħayrān yatır

Ne mürekkebile yazdı ķaşı gözüñ ķarası
Zülfinũñ her bir ķılında küfr ü hem imān yatır

Pertev-i tevħīdi insānuñ yüzinde görmeyen
Yarın illallahı görmez ṭamuda biryān yatır

70

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Şekl-i insān içre gördüm bir 'acep şaħrā yatır
Didi kim şaħrā içinde 'ālem-i kibriyā yatır

Ādemũñ āyīnesinde bir tecellī Ṭūrı var
Aħsen-i taķvīme ħayrān anda bir Mūsā yatır

Ĥüsn-i Yūsufdan görüñdi baña bir deryā-yı 'ışk
Bir kenārında o deryānuñ ķamu eşyā yatır

Ders okur āyāt-ı tevħīdden cemālũñ ey ħasen
Yüzũñ ey dilber ne defter muşħaf-ı ma' nā yatır

5 Genc-i tevħīdüñ ṭılısmıdur şıfātuñ zātıñ uş
Sırr-ı tevħīddür cemālũñ görmeyen a' mā yatır

Ķaşı gözüñ dört kitāb işbātı illallāħ okur
Ķudret eliyle yazılmış yüzde biñ fetvā yatır

71

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

[47a] 1 Gözüm Tūrında görmüſim Hākuñ ſun' -ı tecellāsın
Benī Ādemde görmüſem Hākuñ ben ' ilm-i deryāsın

Gel e ğavvāſ olup ʔal ſekl-i insāna eyā ' ārif
Ne deryādur benī Ādem gel it hüsni temāſāsın

Haber virür saña Hāđdan ki her bir kılı insānuñ
Ne nuſhadur pes-i yüzinden oqu Hāđkuñ esmāsın

' Aceb āyīne halk itmiſ durur insānı ol Hāllāđ
Beſer yüzinde seyr it ' ālem-i ğaybuñ her arasın

5 Güneſden āſikāre nūr-ı Hāđdur vech-i insānuñ
Ne mir 'āt-ı İllāhīdür beſer fikr it mu' ammāsın

Meger bu ādem oğlı ' ālem-i ğaybuñ ſifātıdur
Gören insānı ğayb iqliminüñ hep gezdi ſahrāsın

Haberler getirür Hāllāđ-ı Hāđdan her ʔođan evlād
Bađan insāna ' ibretle hemān añladı mevlāsın

72

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1 Serāy-ı vağdeti seyr eyle gel vechinde insānuñ
Ki tā hāđđā'l-yađāne vāſıl ola dīn ü imānuñ

Ki zirā ' ālem-i ğaybuñ yüzidür çehre-i insān
Kemāl-i ſun' ını gör ağsen-i tađvīimde Sübhānuñ

Niķāb açmak murād eyledi meger ‘ālem-i lāhūt
Hemān perde içinden çıķdı ādem nūrı yaradanuñ

Temevvüc eyledi deryā-yı vaħdet ħüsn-i ādemden
Bu kerre burķa‘ ın fāş itdi ādem şun‘ -ı Raħmānuñ

[47b] 5 Ne esrār-ı İlāhīdür nazār kıl ince insāna
Beşer vechinde vaħdāniyyetin gör Hāķ Te‘ ālanuñ

Ne āyīne durur ādem gören ‘āşık olur yā Rab
Talan göz ħüsn-i insāna olur Mecnūn-ı Leylānuñ

Meger deryā-yı vaħdet taşra atdı ķatre-i nāsı
Anuñçün cümle ervāħdan görünür Mevlānuñ⁷³

73

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1 Medħ-i insāndan murādım medħ-i Hāķ ey yol arı
Yūsufi görsem de ben medħ itmezem ol dil-beri

Hāķ te‘ ālanuñ kemāl-i ķudretidür ögdüğüm
Yoksa ben medħ itmezem ķaşile göz et ü deri

Āferīn ol pādişāha nuţfeyi insān ider
Ādemi taşvīr den naķķāşa taħsīn it yüri

Vech-i insānda görüp Hāķķuñ kemāl-i ķudretin
Geldi imāna hemān kāfirlerüñ hep ekşeri

⁷³ Bu mısraın vezni bozuktur.

5 Pertev-i tevḥīd yüzinde göricek Aḥmedüñ
Dīne geldi nice kāfirler yürürken serseri

Muştafāyı görse kāfir dīne meyl eyler idi
Āyine-i Ḥaḳ idi zirā kim ol dīn serveri

Bu ne sırdur yā Muḥammed seni ru 'yāda gören
Kāfir illallāh diyüp ḥaḳ dir çü sen peygamberi

74

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1 Cemālün yā Resūl bedrū' d-dücādur
Özüñ dīn ḳal' ası başuñ ḳuladur

[48a] Hilāl ḳaşıñ rumūzı ḳāb-ı ḳavseyn
Gözün şemsise kevneyne ziyādur

Tamām başıñ şehā ' arşa berāber
Ayağıñ dest-i ḳudretde ' aşādur

Ḳıyāmet ḳāmetüñden ḳopdı taḥḳīḳ
Elif ḳaddüñse şādıḳ reh-nümādur

5 Yüzüñdür ḥaşr u neşr ü maḥşer ey dost
Bu ḥaşri görmeyen ehl-i hevādur

Cemālün ' ālem-i ḡayba şehādet
Bu ḡaybı görmeyen göz eşḳiyādur

Ne dil-bersin ' aceb sen yā Muḥammed
Senüñ ḥüsnüñ ne Yūsuf bīnihādur

Şırāt köprüsine qaşın gider yol
Gören mīzān gözün ehl-i beḳādur

Livā 'i'l-ḥamde beñzer iki zülfün
Dü kevni fetḥ iden bu ḥüb livādur

10 Yazılmış alnıña *naşrun minellāh*⁷⁴
Nebiyü's-seyf iden zātın Ḥudādur

Yazılmış seyfiñe *innā feteḥnā*⁷⁵
Anuñçün ins ü cīn saña fedādur

Ne kuvvet ümmet itdün şarḳ u garbı
Meger dāyim yönün Ḥaḳdan yañadur

Yüzünde ne görür gelen imāna
Meger tevḥide ḥüsñün āşınādur

[48b] Ki sen dürr-i yetīme uydı 'ālem
Meger ervāḥa zātuñ muḳtedādur

15 Niçün ümmetün oldı enbiyālar
Tevekkülüñi gördiler Ḥaḳādur

Bir ednā ḳuluñ İskenderdür ey dost
Süleymān ' işkıñile mübtelādur

Saña Mūsā vü 'İsā ḳul ne ümmet
Bir ednā cāriyeñ Meryem Anadur

⁷⁴ “Allah'tan yardım...” Kur'ân-ı Kerîm, Saff, 13.

⁷⁵ “Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik.” Kur'ân-ı Kerîm, Fetih, 1.

Ebu'l-ervāh olan sen yā Muḥammed
Saña ḳalb-i veled-i ādem atadur

Görüp ḳurbıyyetüñ Ḥaḳḳıle ervāh
Saña reşk idenler enbiyādur

20 Cemālün āyet-i kevneyne tefsİR
Yüzün vaḳy-i Ḥaḳa arz u semādur

Dilñ Lāt u Şanemden yudı kevnı
Meger lāhūti nuṭḳuñ bir hümādur

Cihān-ı himmetün feth itdi ḳarbi
Meger ḳudret eli seyfiñ şalādur

Ne dünyā āḳıret feth oldı saña
Saña uymayıñ 'ömri hebādur

Ve illā yā Resūlallah bu 'aşruñ
Fenā ḳavm-i şerī' atüñ beḳādur

25 Şefā' at ḳıl ḫalife-i zamāne
Ġarībdür kimsesi yoḳ bir gedādur

[49a] Naḳar ḳıl 'adl-i şāha yā Muḥammed
Bu ḳulm ümmete saña cefādur

Çihār yāriñe şunduḳuñ o gülden
Şun anı āl-i 'Oşmāna şehādur

Meger sen bülbülsin lāmekānuñ
Gülistān-ı cinānuñ hep segādur

Senüñle itdi bî' at niçün ervāh

Diliñ irşadı haqqānī şadādur

- 30 Hızır teşne saña ey rûh-ı kudsi
Lebün kevşeri feyyāz-ı Seqādur

Hadüşün selsebili āb u hayvān

Şu şaçan ins ü cîn gülsin şalādur

*Seqāhum rabbuhum*⁷⁶ cāmıdur ağızuñ

Şarāb-ı ma' nevī sen meh-liqādur

Senün rûhāni ravzuñ bāğ-ı cennet

Medīne anda vaşl-ı kibriyādur

Vaţan aşlın ne Ka'be ne Medīne

Bu ilhām cümle Rabbāni nidādur

- 35 Ki sensin binişān bāğında bir gül
Nişān viren o gülden evliyādur

Ne şebbāz rûhuñ ey simurg-ı 'anqā

Saña ol lāmekān Kāfi yuvadur

Sen itdün 'ālem-i lāhūta pervāz

Şikāruñ qurb-ı ev ednā liqādur

- [49b] Şıfatıñ sidre zātıñ refref ey dost
Başıñ mi' rācı tā 'arşdan yücedür

⁷⁶ “Rableri onlara tertemiz bir içki içirir.” Kur’ân-ı Kerîm, İnsân, 21

Ꞑoduñ nāsūtı eşyā-yı ‘ ademde
İrişdüñ līma‘ allāha ğınādur

40 Şu deñlü ğarķ istiġrāke varduñ
O ğarķda küfr ü dīn almaķ fenādur

Ğümān şek küfr ü imān tamu cennet
Tecellī zātda maħv olur fenādur

*Ve naħnu aķrebu*⁷⁷ añlayan insān
Ki Ğakdan ğayrı ğörmek māsivādur

Sebaķ al külli şey’in hālikünden
Ve illā vechehu bāķi Ğudādur

Ğörinür *semme vecullāh*⁷⁸ fenādan
Tecellī-yi Ŧur-ı Musā buradur

45 Didi Mūsā İlāhī bir kez *erini*⁷⁹
Ğıṭab-ı len terānī merħabādur

Ğöñül Ŧürında ğördi Ğaķķı Mūsā
Bu birlik Rabbenā senden ‘ aṭādur

Ararken Ğaķķı āfāķ içre Mūsā
Nişānın cānda buldı ne şafādur

Ki gerçi cümle eşyā nūr-ı tevḥīd
Ve illā sırr-ı tevḥīd Muştafādur

⁷⁷ “(O anda) biz ona sizden daha yakınız, ama ğöremezsiniz.” Kur’ân-ı Kerîm, Vâkıa, 85.

⁷⁸ “Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır.” Kur’ân-ı Kerîm, Bakara, 115.

⁷⁹ ““Rabbim! Bana (kendini) ğöster; seni ğöreyim!” dedi. (Rabbi): “Sen beni asla ğöremezsin.” Kur’ân-ı Kerîm, A’râf, 143.

Haķuñ tevḫidini gördi gündüz
Anuñçün gicenüñ yüzi qaradur

[50a] 50

Cihāna toptolu esrār-ı tevḫid
Göremeyen göz anı cühelādur

Ḥaber virür Ḥudādan saña yir gök
Direksiz göklere baķ ne binādur

Virür Ḥaķdan ḥaber her mīve dalda
Aġaçlar dört kitāb ʿibret-ḥücādur

Oķumadıñsa ʿibret nuşhasın sen
Saña ʿālim dimek ḥod iftirādur

Ḥaber virür saña Ḥaķdan kış u yaz
Cihān ʿibret tolu taġ u ovadur

55

Cihān pertevi vaḥdāniyyetüñ hep
Ḥaķun tevḫidi gündən rüşinādur

Göz açup gördüġüñ hep şunʿ-ı Şāniʿ
Cihān āşār-ı tevḫidden cilādur

Güneşden āşikārdur ʿālem-i ġayb
Anadan her toġan ġaybdan toġadur

Ki gerçi ḥüb durur imān-ı bi'l-ġayb
Nişānı şāhidi ġaybuñ babadur

Ana ata yüzinden ġaybı seyr it
Temām ġayb iķlimi Ḥavvā Anadur

60 Ana taşdı bizi ğayb evinden
Yine ğayba giderüz hāş odadur

Ezel kande idüñ ey ādem oğlı
Gezen ğayb iqlimin kankı fetādur

[50b] Ne yirde at koşardıñ toğmadan sen
Toğuz ay yol yürümek ne belādur

Haber vir geldiđiñ yirden çü tođduñ
Müsāfirsin yönüñ öte yağadur

Haber vir ‘ālem-i ğaybı i ma‘ şüm
Baña bağ didi ma‘ şüm ne edādur

65 Didim ma‘ şüma geldiñ ğayb ilinden
O iylik yādigārı ne ğıdādur

Didi Hāđdan haberdür yādigāрім
O haber cān gözine tütüyādur

Haber virür Hudādan cümle zerrāt
Bu halk Hāllākı bilmez bīnevādur

Cihān hep kāşif-i esrār-ı Hāđdur
Ko şun‘ -ı Şāni‘ e bağmağ revādur

Göz açup gördüğüñ hep Hāđkı işbāt
Bu tevḫid sālınā tā ibtidādur

70 ‘ Aceb genc-ḥānesidür Ḥaḫḫuñ insān
Virür Ḥaḫdan ḥaber dil kīmyādur

Ḥaḫuñ sırrı sarāy-ı genc-i Aḫmed
Dü kevnîñ derdine dārü’ş-şifādur

O *sübḥāne’l-lezī esrā*⁸⁰ cemālūñ
Ḥadīşi ḥaste ümmete devādur

Resūlsin inse cinne da’ vetiñ ‘ām
Şaḫuñ *ve’l-leyl*⁸¹ yüzüñ *ve’d-duḥā*⁸²dur

[51a] Bu a’ mā keвне şaldı sen gözi Ḥaḫ
Meger ol göz çerāğ-ı kibriyādur

**Temmetü’l-kitāb bi’avnillahi’l-meliki’l-Vehhāb ‘alā yedi Ḥasan ḡafcerellāh
sene 1235**

Ek

mefā’ ilün mefā’ ilün mefā’ ilün mefā’ ilün

1 Elā ey ḫavm-i İstanbul bilüñ taḫḫiḫ olan āḡāh
İrişür nāḡihān bir gün size ḫahrile ḫışmullāh

Ḳıyāmet ḫopdı siz dünyādān el çekmez uşanmazsız
Zamān-ı devr-i mehdīdür nüzül itmekde Rūḫullāh

Yapup dünyā evin virān idersiz ḫāne-i dīni
Ne Fir’avn yapdı ne Şeddād bu şekl-i binā billāh

⁸⁰ “Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir.” Kur’ân-ı Kerîm, İsrâ, 1.

⁸¹ “(Karanlığı ile etrafı) bürüyüp örttüğü zaman geceye and olsun.” Kur’ân-ı Kerîm, Leyl, 1.

⁸² “Andolsun kuşluk vaktine.” Kur’ân-ı Kerîm, Duhâ, 1.

Nice biçärenüñ zulmen yıķarsız hātırın dā'im
Degil mi mü' minüñ kalbi a zālim yoķsa beytullāh

- 5 Eger biñ kere feryād u fiğānı göklere çıķsa
Terahhūm itmeyüp bir kez dimezsiz yerde qalmaz āh

Yetīme şefkat itmezsiz alırsız göz göre mālın
Degil mi hāzır u nāzır buña rāzī midur Allah

Ne dīne tapduñuz bilmem ne mezheb dutduñuz eyā
İmāmlar qavline uymaz buyurmaz dört kitābullāh

Ne şer' ullāha tābi' siz ne hod qānūna qā' ilsiz
Cihānı dürlü bid' atle harāba verdiñiz billāh

Quzāt ahvālını dirseñ ne mümkindür beyān itmek
Eger qāzī ise haşmın efendi yarıcın Allāh

- 10 Qurub bir dām-ı tezviri qomışlar maħkeme nāmın
Qanı seccāde-i Aħmed qanı aħkām-ı şer' ullāh

Bu gün taħķir idüp dīni idersiz hile-i şer' ī
Şefā' at mi ider size yarın ol haq Hābībullāh

- [51b] ' Aceb münkir misiz haşre kıyāmet yoħsa qopmaz mı
Ya ümmetimi der size bu fi' lile Resūlullāh

Zamāne uydı nisvāna düşüñdi tāze oğlāna
Aña bir tapdı himyāne olup ekşer ' aduvvullāh

Sitānbül qavminün zulmı fesādı cümleden artuq
Budur ğam çekdigim qorqum bize irişe hışmullāh

15 Yahūdi gibi mel' ūnlar geerler Őadra bĭteklĭf
 apudan baĭsa bir mŭ'min iderler andan istikrāh

Nedendŭr bŭyle hā'inler emānet Őāhibi olmak
 ' Aceb hi ehl-i İslāmda bulunmaz mı emĭnullāh

ŭ kıldı fitne aĭmaĭı dutuŐdı bŭsbŭtŭn dŭnyā
 Nic'ola Őemasĭn begŭm ateŐ İslāmbola gāh gāh

Sefihde kılıc u tĭmār za' āmet oldu baŐmaĭlıĭ
 Ger aldı Şimdi arslānĭn elinden pāyĭnĭ rŭbāh

Beş on aĭe ' ulŭfeyle sipāhi neylesŭn ni'tsŭn
 Eger yeņieri dersin ne adar sŭylesŭn billāh

20 Bozulmasına dŭnyānuñ sebep aĭa vŭ paŐadur
 Fesād u fitneye bā' iş buladur Őŭbhesiz billāh

alıŐur bir arĭķile seferden almaĭa her kes
 anı bir atlanup gider ĭazāya fĭsebillāh

İdinmiŐ al' a İblisi re'is kŭttāb u defterdār
 arĭķ-ı Őeytanĭndan ol degildŭr bunlara hem-rāh

Eger taĭŐilile mālda tekāsŭl etseler sehven
 ' AzāzĭlveŐ olur ' azli ider hem mŭrde-i dergāh

Eger taĭŐilile malda baña....

Es-sene ŐelāŐe ve ĭamsŭn ve mi'eteyn ve elf fĭseneti 1253 fĭŐa' bān 15.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İnsanlığın ilk döneminden günümüze kadar hemen her alanda etkin olan iyilik ve kötülük kavramları beraberinde emir ve yasak, tavsiye etme ve engel olma, nasîhat etme ve uyarma gibi hususları da ön plâna çıkarmıştır. Yeryüzünün herhangi bir bölgesinde ortaya çıkmış olan tüm inanç biçimleri, insanı ahlâk ve erdem gibi güzel hasletlerle donatmayı, kötü ve zararlı olandan kaçınmayı sağlama fikrini esas almışlardır. İnsanlığı kitlesel anlamda en çok etkileyen son İlahî dinler arasında yer alan İslâmiyet de bu konuya oldukça önem vermiş, bireyi iyiliğe teşvik ederek kötülükten sakındırmayı esas almıştır.

İslâm kültürünün temel öğretilerinden olan ‘iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma’ ilkesinden yola çıkılarak kültür ve edebiyat tarihimiz boyunca *öğüt* kavramı temelinde manzûm veya mensûr şekilde birçok eser kaleme alınmıştır. Bu eserler, insanı bireysel ve toplumsal anlamda ideal yaşam kalitesine kavuşturma fikrini esas almışlardır. Bu vesileyle insanı, başta şahsı olmak üzere, ailesi, yakın çevresi, aynı inanç ve kültürü paylaştığı insanları ve farklı inanç ve düşüncede olan insanlara karşı olan görevleri ile beraber, kul olarak bireysel ödevlerini yerine getirebilme ve inandığı değerlere sahip çıkabilme yetisini geliştirmek de söz konusu eserlerin temel amaçları arasında yer almıştır.

Nasîhat içerikli eserlere her kültür ortamında rastlanması doğal olmakla beraber İslâm kültürü etkisindeki edebî coğrafyalarda ilk örnekler Arap ve Fars edebiyatlarında ortaya çıkmıştır. Söz konusu kültür ortamlarında vücuda gelen bu eserler Türk münevverlerine de ışık tutmuş ve Türk edebiyatının etkin olduğu zaman ve zeminlerde konu ile ilgili onlarca eserin yazılmasına vesile olmuştur. Yöntem ve içerik açısından temelini İslâm kültüründen -özelde Kur’ân-ı Kerîm’deki emir ve nehiy ayetleri ile Hz. Peygamber’in hadîs ve sünnetinden- alan nasîhat-nâmeler klâsik edebiyatımızın başlangıcından bitimine kadar farklı hacim ve biçimlerde varlığını sürdürmüştür.

İslâmiyet’ten önceki Türk kültür ve edebiyatında öğüt konulu metinlerin varlığı da bilinmektedir. Esasen Türk edebiyatının ilk yazılı kaynaklarından olan Orhun Yazıtları’ndan günümüze kadar nasîhat kavramı var olagelmıştır. Bunu takiben Türklerin İslâmiyet’i kabul etmelerinden sonra iyiliğe teşvik etme ve kötülükten de

sakındırma kavramı gelişme kaydederek çeşitli formlarda eserlere yansımıştır. İlk Türk İslâm eserlerinde nasîhatin her çeşidini görmek mümkündür.

Klâsik edebiyatımızda farklı türlerde kaleme alınmış birçok nasîhat-nâme olmasına rağmen azami kısmı nasîhat olgusu çerçevesinde şekillenen dîvân örneğine rastlamak zordur. Çalışma konumuz olarak belirlediğimiz Muhyiddîn Kâdirî'nin Dîvân'ında yer alan şiirlerin temel içeriği de nasîhattır. Eser kasîde, gazel, mesnevî ve nazm gibi nazım şekilleriyle kaleme alınmış 75 şiirden oluşmuştur. Arûzun farklı vezinleriyle yazılmış şiirler münâcât, na't ve nasîhat içeriklidir. Okuyucu veya dinleyiciyi birçok defa doğrudan muhatap alan şâir genel kültür, bireysel ve sosyal hayat ölçüleri, peygamberler tarihi, İslâm tarihi, çeşitli kıssalar, atasözü ve deyimler gibi çeşitli hususları da şiirleri aracılığıyla aktarmıştır. Konu ve kaynak bakımından dinî-tasavvufî içerikli eserlerin tamamında olduğu gibi bu eserde de Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Peygamber'in hadîs ve sünneti ile İslâm tarihi temel kaynaklardır.

Çalışmamızda klâsik kaynaklarda sözü edilmeyen, yeni dönem kaynaklarında da birkaç cümle ile değinilen Muhyiddîn Kâdirî'nin hayatı ve şahsiyeti ile eseri hakkındaki bilgiler bizzat eserdeki verilerden yola çıkılarak tüme varım yöntemiyle şekillendirilmiştir. Ardından eserin şekil özellikleri, nazım şekilleri, vezinler, dil özellikleri belirlenmiş, eserde yer alan konular tasnîf edilerek örnekleriyle sıralanmıştır.

Eser içerik açısından oldukça ilgi çekici olmanın yanı sıra harekeli bir yazma metin olması dolayısıyla XVII. yüzyıl Türk dili ve edebiyatının karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Bu özelliğiyle eserin ayrıca etimoloji ve dilbilim açısından incelenmesi önem arz etmektedir. Eserin bilimsel neşir usûllerine uygun bir şekilde transkripsiyon sistemiyle günümüz harflerine aktarılmış metni bu açıdan ilgili araştırma ve araştırmacıların ilgisini çekecek değerdedir.

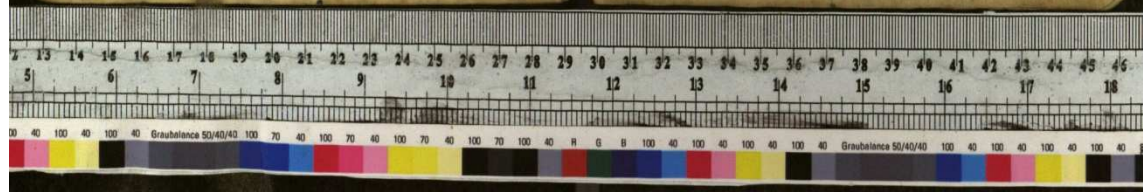
EKLER

تجارت جان با محمد حقه كيد يول
 جيم عالم عيني يوز كورد يودانا
 جمال ك دفتر يوز حسابه حشر حشر
 قيامت قامت لادن قور يي روح اولر حشر
 مكر سر وي خيال ان جان با غنك حشر
 براف زخمه بده با نمنه لادن قور حشر
 سني خلق اولر خلاق حشر افرين اي حشر
 جمال ك حشره حشر اولر قور يي زنا يول
 يوز ك عالم غيب و شهادت قور دن انكار
 چكار قور يي حشر اولر بلكه بلر ايمان
 يوز ك دن اجور جنت قور يي حشر ايمان
 يوز ك يوم الحساب اولر قور دن زيارت اولر
 يوز ك حشر حشر اولر قور يي زيارت اولر
 نه قصه در يوز ك دراي و حشر اولر
 نه ذره در يوز ك حشر اولر قور دن حشر

نه حوي

نه حوي حقيقت سين حشر اولر حشر
 نه اولر حشر حشر اولر حشر
 شكر سين حشر حشر اولر حشر
 يوز ك لادن قور دن ايمان حشر
 سوز ك دن عالم اولر حشر حشر
 يوز ك حشر حشر اولر حشر حشر
 وجود ك اي كونه حشر حشر حشر
 سكر حشر حشر حشر اولر حشر
 علي حشر حشر حشر اولر حشر
 دوز ك حشر حشر حشر اولر حشر
 سكر حشر حشر حشر اولر حشر
 سكر حشر حشر حشر اولر حشر

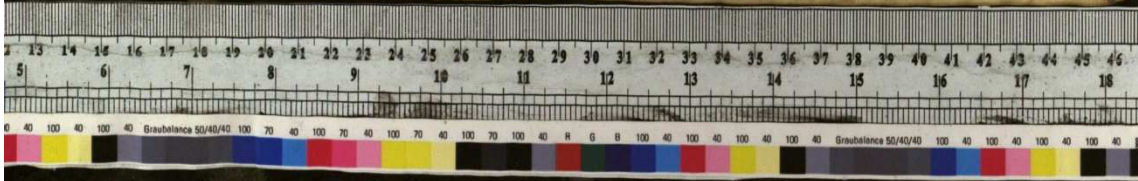
بوسود
بوسود حق

جهانه طوطو اسرار توحيد
 كوره مين كوزاني جوهر لادد
 خبر بيز خدادن سكا پير كوك
 دبر كسز كوكلمه باقر نه پنادد
 وير خدان خبر هر ميوه دالده
 اغا جلد دوت كتاب عبرت حجاجد
 اوفوما كسه عبرت سخته سپن سن
 سكا عالم ديمك خود اف تر ارد
 خبر وير سكا خدان قينر و بازان
 جهان عبرت طوطاخ و او و ارد
 جهان بروي وحدت انك هب
 حقا توحيدى كوندن روشنادد
 كوز اجوب نور و كوك ان هب صنع صانع
 جهان انار توحيددنه حجاجد
 كشدن اشكادور عالمي غيب
 انان هر طوعان غيب دن طوعادد
 كه كچه خوب دور ايمان بالغيب
 نشانى شاهدي غيبك با بادد
 انا تا روزند غيبى سير ايت
 تمام غيب قلبي حوا تا در
 اناطاشيدى بيزى غيب او نديت
 بنه غيبه كيد ز خاطر او دادد
 ازل قنده ايدك ام دم او غلب
 كرن غيب اقلبيمن قنغ فستادد

صفائيك سدره دلينك رفق ايدوست
 بانك معراجي تا عرشدين بوجادد
 قودك ناسون اقسايي عدمه
 ايشدك ليع الله غيبك در
 شود كلو عرف استغراقه واردك
 او عرفه كفر و دين المؤمن فنادد
 كان شك كور ايمان حرم جنت
 تجلي ذاته محمول نور فنادد
 و نخر اقرب الكلايين انسان
 كه حقدن غيبى كورمك ما سيوادد
 سيقال كل شئ هاللك دن
 والا وجهه باقى خدا در
 كور بنور شده وجهه الله فنادد
 تجلي طورى موسى لور ارد
 ديدى موسى الهى پر كزار دن
 خطابى لن ترانى سر حجاب در
 كوكا طورنده كور دى حتم موسى
 بوبرك ربنا سندن عطا دن
 اران كن حقى افاق پجر موسى
 نشان جانده بولدى نه صفادد
 كه كچه جمله اشيا نوري توحيد
 ولايت توحيد مصطفادد
 حقا توحيدى كور دى كوندد
 انكچون كچه نك بوزى قسار در

جهانه

نه پیرده ات قوشارک طوطی سن
 طوقزای یول ورمک نه بلاد
 خبر ویرکد پیکر ییردن جوطونک
 مسافرین یونک لوتنه یقادر
 خبر ویر عالم غیبی ای معصوم
 یکا باقی دیدی معصوم نه آدر
 دیدیم معصومه کلک غیب الیندن
 اولیلک یاکاری نه غیدر
 دیدی حقدن خبر ویر کایم
 او خبر جان کورنه تو بیادر
 خبر ویر خدان جمله دزات
 بو خلق خلاق یلکری نوادر
 جهان هب کاشفی اسرار حقدن
 قوسعی صایعه یقوی رواد
 کوز اوجوب کورونک غیب حق نجات
 بو توحید سالی که تالی تاد
 عجب کنج خانه سید حقدن انسان
 ویر حقدن خبر ویر کیم یلاد
 حقدن سیزی سرای کنجی احمد
 دو کویک در دینه دار الشفاد
 اوسجان الذي اسر جمالک
 حدیثی خسته اتمه دوا در
 در سول سینه نسه جنبه دعوتک عام
 صالحه والی یوزک والضحی در

بواعث

بواعث اکرامه صالحی سن کوز حق مکر اول کوز چرخ کیم یلاد

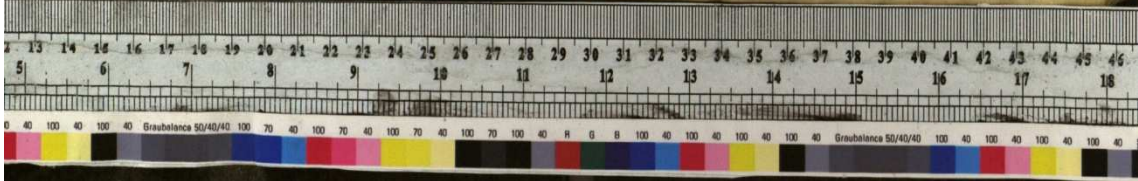
تمت الكتاب بحول الله الملك الوهاب

علی ید حسن خضر الله

الای قومه الساتبول

بلک تحقیق اولون کاه

سیزه قهر بانه حن الله
 قیامت هودی سن نیدان ایچن اوصاف
 زمانی دور مهیدر نزل تکدر روح الله
 یاپوب دنیا لوی ویرک ادر نه جانه دزی
 نه فرعون یادی نه شداد ووشکل بیا الله
 نیچه بیچاره ناک شلک اقران نه خضرین دانه
 دکوی و منک قلبی اظالم بوقسه بیت الله
 کور کور کور فریاد و غنای او کهر چقسه
 ترحم تموب بر کیم سن و ده قلن آه
 یکنیمه شفقت اتم سن کور کور و مالین
 ده دینه صد کور نایلم نه مذهب و تدویر لاله
 ز قرض لاف تالاع سیزه خورده قوت قائل سن
 امانه قوننه اوین بیور من درت کتاب الله
 قضات لحوالی در ساق نه مکندر بیان اتک
 جهان در لوبه عتله حرام ووردیکن بالله
 قوروب بر دم تزویق قوشا عکده نالین
 اگر قاضی نیهه حصین نقدی یاجین الله
 بو کون تحقیق ایوب دینی ادر نه حیا شرعی
 قنی سجاد اجمالی احکام شرع الله
 نقض اعتری ادر سینه اراغ لاجن حسیب الله

عجیب کنجی من حضرت قیامت ایخسه تو بیخی یا اتمی درین بوفعلیله رسول الله

زمانه لویدی نسوانه دوشندی تازه لوغزده اگر طبری هیانه اووب اکثر عدول الله

استانول قوم من ظرافساری چو درون ارق بود غم جگر که قوم من بریشته خسته الله

بموردی کی ماعونلخر بر صلا دی تکلف قبولون بقسمه بر مؤمن یادر ازین اسکره

نزدند بر بیده خائنه امانت صاحبی اومق عجب هیچ اهل اسلامه بولمزمی من الله

چو قاری فتنه چقا تو و طشرا و یوس بنون دنیا نیچو اولانغاسین بکم آتش اسلامیه کاه

سفر به قلم و بیما از زلمت اولدی باشم اقلق کالری نمدی رسالتن الدن بایلی رویان

بش اوان آچر عولمه لیلده سیاه نیلسون تشون اکی کجی در سن نه قادر سوسیسون بالله

بوز اولاسنه دینا فون سبب آغا و یاشاردر فساد وقتنی باعث بولادر شهبه سز بالله

چالشور بر طریقیله سفر دن قلمه هر کس توفیق برینا لایوب کیدر غرایه فی سبیل الله

ایقش قلمه ایلیسی زین کتاب و دفتر و غیره طریق تشیطندن اول دکلدی بونتر هر

اگر تحصیلیه ماله تکامل اتسه رسووا عز زیل وش لوور عزلی ایدر هر ده کله

اگر تحصیلیه ماله تکامل

بش کله...

بش کله...

بش کله...

بش کله...

بش کله...

بش کله...

بش کله...

بش کله...

بش کله...

بش کله...

بش کله...

بش کله...

بش کله...

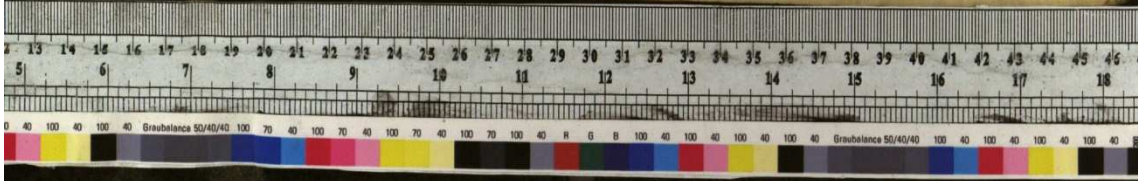
بش کله...

بش کله...

بش کله...

بش کله...

بش کله...

KAYNAKÇA

- AKTAŞ, Şerif, (2007), **Edebiyatta Üslûp ve Problemleri**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- AZAMAT, Nihat, (2001), “Kâdiriyye”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 24, s. 133.
- ÇAĞRICI, Mustafa, (2004), “Nasihât”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. XXXII, İstanbul: s. 408.
- ÇOBAN, Ahmet, (2004), **Edebiyatta Üslûp Üzerine**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, (1999), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Yayınları, Ankara.
- DİLÇİN, Cem, (1983), **Yeni Tarama Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- EMİROĞLU, Salim, (2010), Türkçe Manzûm Nasihat-nâmelerin Eğitim Değeri Üzerine Bir İnceleme, Basılmamış Doktora Tezi, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Konya.
- GÖNCÜOĞLU, Sema, (2006), “**Tekkeler**” **Fatih İlk İstanbul Haz**: Edhem Ruhi Öneş, Sema Göncüoğlu vd., İstanbul.
- https://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=152057 (21.03.2011).
- KAPLAN, Mahmut, (2001), “Manzum Nasihat-nâmelerde Yer Alan Konular”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı 9, Konya, ss. 133-185.
- _____, (2002), “Türk Edebiyatında Manzum Nasihat-nâmeler”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 11, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss. 781-799.
- _____, (2008), **Hayriyye-i Nâbî**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- KILIÇ, Atabey, (2008), “Aruz İmlâsı Üzerine Notlar”, **Turkish Studies International Periodical For the Languages Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 3/6, ss. 471-487.
- Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, Haz: Ali Özek vd., TDV. Yay., Ankara, 1993.

- KÜTÜK, Rıfat, (2008), “Kayserili Mutasavvıf Şair Seyyid Mehmed Şemsî (Şemseddîn) Efendi ve Divanı”, **Turkish Studies International Periodical For the Languages Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 3/2, ss. 492-493.
- Mehmet Süreyya; **Sicill-i Osmanî**, Haz: Nuri Akbayır, İstanbul, Tarih Vakfı Yay., İstanbul,1996
- MERMER, Ahmet ve Neslihan, KOÇ KESKİN, (2005), **Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- MERMER, Ahmet vd. (2006), **Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- MUTÇALI, Serdar, (1995), **Arapça Türkçe Sözlük**, Dağarcık Yayınları, İstanbul.
- PALA, İskender, (2004), “Nasihatname” **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C XXXII, İstanbul: s. 237.
- _____, (2004), **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Kapı Yayınları, İstanbul.
- REDHOUSE, Sir James; **Turkish and English Lexicon**, İstanbul, Çağrı Yay.,1992.
- Şemseddîn Sâmî, (2002), **Kâmûs-ı Türkî**, Çağrı Yayınları, İstanbul, s. 1452.
- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla; Ahmet Kartal, (2005), **Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- TUĞLUK, İbrahim Halil, (2008), “17. Yüzyıla Ait Harekeli İki Metinde Bazı İmlâ Özellikleri”, **Turkish Studies International Periodical For the Languages Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 3/6, ss. 612-630.
- TUNÇ, Semra, (1996), “Ârif, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserlerinin Tenkidli Metni”, I. Cilt İnceleme, II. Cilt Metin, Basılmamış Doktora Tezi, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Konya.
- ÜNVER, İsmail, (2008) “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, **Turkish Studies International Periodical For the Languages Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 3/6, ss. 1-46.

DİZİN

- A**
 Abdülkâdir-i Geylânî, 7, 8
 Acem, 48
 Alî, 29
 Anadolu, 7
 Arab, 48
 Azrâil, 35
- B**
 Balkanlar, 8
- C**
 Cebrâil, 35
 Cumhuriyet, 173
- D**
 Divan Edebiyatı, 173
- E**
 Ebûbekir, 29
- F**
 Ferhâd, 30
- G**
 Gazel, 18, 19
- H**
 Halîl, 43
 Hızır, 36
 Hindû, 48
 Hüseyin el-Hamevî, 8
 Hz. Peygamber, 1, 27, 29, 48, 173, 174
- İ**
 İbn Kemâl, 18
 İslâm, viii, 1, 7, 8, 24, 25, 29, 48, 173,
 174, 182, 183
 İsmail Rûmî, 8
- İstanbul, 6, 7, 8, 15, 169, 182, 183
- K**
 Kabe, 8, 42
 Kadı Burhâneddîn, 18
 Kâdirî, v, vi, 1, 6, 8, 9, 14, 15, 18, 24,
 25
 Kâdirîlik, vii, 6, 7
 Kasîde, 18, 19
 Konya, 182
 Kur'ân-ı Kerîm, vii, 24, 25, 26, 27, 56,
 57, 59, 66, 68, 77, 92, 104, 110, 132,
 143, 163, 165, 166, 169, 173, 174
- L**
 Leylâ, 30
- M**
 Mahmut Kaplan, 15, 18
 Mecnûn, 30
 medhiye, 15
 Mesnevi, 21
 Muhyî Efendi, 6
 Muhyiddîn Kâdirî, 3, 4, v, vi, 1, 2, 3, 6,
 8, 9, 14, 15, 18, 25, 52, 53, 174
 Mûsâ, 37
 Münâcât, 19
- N**
 Na't, 18
 Nasîhat, 3, 4, 2, 15, 19, 25, 52, 53, 173
 Nasîhat-nâme, 3, 4, 2, 15, 25, 52, 53
- O**
 Osman, 29
 Osmanlı Devleti, 7
- Ö**
 Ögüt-nâme, 173

Ömer, 29

Şîrîn, 30

P

T

Pend-nâme, 173

Türkçe, 10, 52, 182, 183

R

Y

Rûmiyye, 8

Yûsuf, 30

S

Z

Süleymân, 27

Züleyhâ, 30

Ş

Şa'bân, 14